L.N. TOLSTOY

ÇOCUKLUK

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN: AYŞE HACIHASANOĞLU

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

II. BASIM

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

LEV NİKOLAYEVİÇ TOLSTOY
ÇOCUKLUK

ÖZGÜN ADI
ДЕТСТВО

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN
AYŞE HACIHASANOĞLU

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2013
Sertifika No: 29619

EDİTÖR
KORAY KARASULU

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
NEBİYE ÇAVUŞ

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

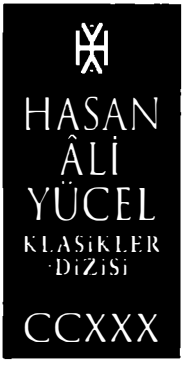
I. BASIM, TEMMUZ 2014, İSTANBUL
II. BASIM, OCAK 2016, İSTANBUL

ISBN 978-605-332-208-5 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
AYHAN MATBAASI
MAHMUTBEY MAH. DEVEKALDIRIMI CAD. GELİNCİK SOK. NO: 6 KAT: 3
BAĞCILAR İSTANBUL
TEL: (0212) 445 32 38 FAKS: (0212) 445 05 63
SERTİFİKA NO: 22749

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

L. N. TOLSTOY

ÇOCUKLUK

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN:
AYŞE HACIHASANOĞLU

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

I. Bölüm
Öğretmen Karl İvanoviç

Karl İvanoviç, on yaşımı doldurduğum ve harika hediyeler aldığım doğum günümden tam üç gün sonra, 12 Ağustos 18.. günü sabahın yedisinde, bir sopanın ucuna kalın şeker kâğıdı takılarak yapılmış sinek raketini tepemdeki bir sineğe vurarak beni uyandırmıştı. Bunu öyle beceriksizce yapmıştı ki, meşe yatak başının üzerinde asılı duran melek tasvirimi yerinden oynatmış, sinek ölüsü doğruca kafama düşmüştü. Battaniyenin altından burnumu çıkartmış, sallanmaya devam eden tasviri elimle durdurmuş, ölü sineği yere atmış ve uykulu, ama öfkeli gözlerle Karl İvanoviç'e bakmıştım. O, sırtında alacalı pamuklu kumaştan sabahlığı, belinde aynı kumaştan kuşağı, başında püsküllü, kırmızı örgü takkesi, ayaklarında keçi derisinden yumuşak çizmeleriyle duvar diplerinde dolaşmaya, nişan almaya, raketi indirmeye devam ediyordu.

"Hadi," diye düşünüyordum, "hadi ben küçüğüm, ama niye beni rahatsız ediyor? Sinekleri neden Volodya'nın yatağının yanında avlamıyor? Baksana ne kadar çoklar! Yo, Volodya benden büyük, bense herkesten küçüğüm, bu yüzden bana eziyet ediyor. Hayatının tek düşüncesi sanki benim canımı sıkacak şeyler yapmak," diye homurdandım. "Beni uyandırdığını ve korkuttuğunu gayet iyi biliyor, ama fark et-

memiş gibi yapıyor... Ne iğrenç adam! Sabahlığı da, takkesi de, püskülü de ne iğrenç!"

Ben Karl İvanoviç'e kızgınlığımı içimden böyle ifade ederken o yatağına yaklaşıp, yatağın üstünde, boncuk işlemeli küçük bir potinin içinde asılı olan saate baktı, sinek raketini çiviye astı, açıkça görülen çok hoş bir ruh hali içinde bize doğru döndü.

— Auf, Kinder auf!.. s'ist Zeit. Die Mutter ist schon im Saal!* –diye bağırdı iyi yürekli Alman sesiyle, sonra yanıma geldi, ayakucuma oturup cebinden enfiye kutusunu çıkarttı. Uyuyormuş gibi yaptım. Karl İvanoviç önce enfiyesini çekti, burnunu sildi, parmaklarını şıklattı ve ancak ondan sonra benimle ilgilendi. Gülerek ayaklarımı gıdıklamaya başladı.– Nu, nun, Faulenzer!** –diyordu.

Gıdıklanmaktan çok korksam da yataktan fırlamamıştım ve ona yanıt vermiyordum, yalnızca kafamı yastığın altına iyice sokmuş, bütün gücümle bir tekme atmıştım ve gülmemek için kendimi zor tutuyordum.

"Ne kadar iyi bir insan, bizi ne kadar çok seviyor, bense onun için ne kadar kötü şeyler düşünebildim!"

Kendime de Karl İvanoviç'e de kızmıştım, hem gülmek istiyordum, hem ağlamak. Sinirlerim bozulmuştu.

Gözümde yaşlarla başımı yastığın altından çıkararak:

— Ach, lassen sie***, Karl İvanoviç! –diye bağırdım.

Karl İvanoviç şaşırmış, beni gıdıklamayı bırakıp, endişeyle sormaya başlamıştı: Neyim vardı? Yoksa kötü bir düş mü görmüştüm?.. Güzel Alman yüzü, gözyaşlarımın nedenini anlamaya çalışırkenki ilgisi gözlerimden daha da fazla yaş akmasına yol açıyordu: Utanıyor, nasıl olup da bir dakika önce Karl İvanoviç'i sevemediğimi, sabahlığını, takkesini ve püskülünü iğrenç bulabildiğimi anlamıyordum; şimdi, tam tersine

---

* Kalkın çocuklar, kalkın! Kalkma zamanı. Anneniz çoktan salondadır. (Alın.)

** Hadi, hadi, tembel! (Alm.)

*** Ah, durun. (Alm.)

bütün bunlar bana son derece sevimli görünüyordu, hatta takkesinin püskülü, onun iyiliğinin açık bir kanıtı gibi geliyordu. Kötü bir düş gördüğümü, düşümde annemin öldüğünü ve onu gömmeye götürdüklerini, bu yüzden ağladığımı söyledim ona. Hepsini uydurmuştum, gece düşümde ne gördüğümü hiç anımsamıyordum; ama anlattığım hikâyeden duygulanan Karl İvanoviç teselli etmeye, rahatlatmaya çalıştığında bana da sanki bu korkunç düşü görmüşüm gibi geldi ve artık bambaşka bir nedenle oluk oluk gözyaşı dökmeye başladım.

Karl İvanoviç beni rahat bırakıp da yatağımda doğrulup çoraplarımı küçük ayaklarıma geçirmeye koyulduğum sırada gözyaşlarım birazcık dinmişti, ama uydurduğum düşle ilgili iç karartıcı düşünceler peşimi bırakmıyordu. Karl İvanoviç'in yakın dostu, her zaman ciddi, dakik, saygılı, tertemiz, ufak tefek bir adam olan Nikolay Amca girdi içeri. Elbiselerimizi ve ayakkabılarımızı getirmişti: Volodya'ya çizmelerini, bana da artık hiç katlanamadığım fiyonklu potinlerimi. Onun yanında ağlamaktan utandım; ayrıca sabah güneşi pencereleri neşeyle aydınlatıyordu, Volodya lavabonun önünde durmuş, kız kardeşimizin mürebbiyesi Marya İvanovna'yı taklit ederken o kadar neşeli, o kadar gürültülü kahkahalar atıyordu ki, ağırbaşlı Nikolay bile omzunda havlu, bir elinde sabun, öbür elinde ibrik gülümseyerek şöyle diyordu:

— Yeter Vladimir Petroviç, lütfen elinizi yüzünüzü yıkayın artık.

Çok neşelenmiştim.

Karl İvanoviç'in:

— Sind sie bald fertig?* –diyen sesi duyuldu sınıftan.

Sesi sertti ve beni gözlerimi yaşartacak kadar duygulandıran o iyilik ifadesi kalmamıştı artık. Karl İvanoviç, sınıfta bambaşka bir adamdı: O bir öğretmendi. Çabucak giyindim, elimi yüzümü yıkadım ve elimde fırçayla ıslak saçlarımı düzelterek onun çağrısına uydum.

---

* Hemen hazırlanacak mısınız? (Alm.)

Karl İvanoviç, gözlüğü burnunun üstünde, elinde bir kitap, kapıyla pencere arasında her zamanki yerinde oturuyordu. Kapının sol yanında iki kitap rafı vardı: Biri bizim, yani çocukların, diğeri Karl İvanoviç'in *kendi* rafı. Bizim rafta her türden kitap, yani ders kitapları ve diğerleri vardı: Kitapların bazıları dik, bazıları yatay dururdu. Kırmızı kapaklı *Histoire des voyages*'ın* yalnızca iki büyük cildi ağırbaşlı bir şekilde duvara dayanıyordu; daha sonra ise uzun, kalın, büyük, küçük kitaplar, kitapsız kapaklar ve kapaksız kitaplar geliyordu; teneffüsten önce Karl İvanoviç'in üzerine basa basa kütüphane diye adlandırdığı bu rafı düzenleme buyruğu verildiği zaman kitapların hepsini buraya tıkıştırır, sokuştururduk. *Kendi* rafındaki kitap koleksiyonu bizim raftaki kadar çok olmasa da daha çeşitliydi. Bunlardan üçünü anımsıyorum: Lahana bahçelerinin gübrelenmesiyle ilgili, ciltsiz Almanca bir kitapçık, bir köşesi yanık parşömen kâğıda basılmış Yedi Yıl Savaşları tarihinin bir cildi ve hidrostatik ders kitabı. Karl İvanoviç, zamanının büyük kısmını okuyarak geçirirdi, hatta bu yüzden gözleri bozulmuştu; ancak bu iki kitaptan ve *Severnaya Pçela*** dan başka bir şey okumazdı.

Karl İvanoviç'in rafında duran eşyalar arasında bana onu en çok anımsatan, ahşap bir ayak içine oturtulmuş daire şeklinde kartondan yapılmış, oturtulduğu ahşap ayağın içindeki küçük millerle hareket eden bir çeşit siperlikti. Kartonun üzerine bir hanımefendiyle berberini karikatürize eden bir resim yapıştırılmıştı. Karl İvanoviç resmi çok güzel yapıştırmıştı, bu daire şeklindeki kartonu da zaten kendi icat etmiş, bunu zayıf gözlerini parlak ışıktan korumak için yapmıştı.

Sırtına pamuklu sabahlığını, başına altından seyrek kır saçlarının göründüğü kırmızı takkesini giymiş uzun boylu

---

* Toplam on dokuz ciltlik ünlü *Histoire générale des voyages ou Nouvelle collection de toutes les rélation des voyages* kitabının kısaltması.

** 1825–1864 yıllarında Petersburg'da yayınlanmış, "Kuzey Arısı" diye Türkçeye çevirebileceğimiz politika ve edebiyat gazetesi. (ç.n.)

adamı şu an bile karşımda görüyorum. Üzerinde yüzüne gölge düşüren berber resimli siperliğin durduğu sehpanın yanında oturuyor; bir elinde kitap var, öbür eli koltuğun sapına dayanıyor; yanında kadranına avcı resmi çizilmiş saati, kareli mendili, siyah yuvarlak enfiye kutusu, yeşil gözlük kılıfı, küçük bir tablanın üstünde duran cımbız var. Bütün bunlar yerlerinde o kadar ciddi, o kadar düzgün duruyor ki, yalnızca bu düzene bakarak Karl İvanoviç'in vicdanının ne kadar temiz, ruhunun ne kadar huzurlu olduğu sonucuna varabilir insan. Aşağıda, salonda canının istediği kadar koşarsın, parmaklarının ucuna basa basa yukarı, sınıfa çıkarsın, bir bakarsın Karl İvanoviç koltuğunda tek başına oturmuş, yüzünde sakin ve gururlu bir ifadeyle sevdiği kitaplardan birini okuyor. Bazen kitap okumadığı anlarda da yakalardım onu: İri kartal burnunun üzerinde gözlüğü aşağı doğru kaymış olurdu, yarı kapalı mavi gözleri ciddi bir ifadeyle bakar, dudakları ise kederle gülümserdi. Odada çıt çıkmazdı; yalnızca Karl İvanoviç'in düzgün soluklarıyla avcı resimli saatin sesi duyulurdu.

O beni fark etmezdi, bense kapının önünde durur ve şöyle düşünürdüm: "Zavallı, zavallı ihtiyarcık! Biz kalabalığız, oyun oynuyoruz, eğleniyoruz, oysa o yapayalnız, onunla ilgilenen kimsesi yok. Gerçi öksüz olduğunu söylüyor. Yaşam öyküsü ne kadar korkunç! Nikolay'a yaşamıyla ilgili anlattıklarını anımsıyorum da onun durumunda olmak korkunç bir şey!" O kadar üzülürdüm ki, yanına gider, elini tutar ve "Lieber* Karl İvanoviç!" derdim. Ona böyle dememi severdi; her seferinde kafamı okşardı, duygulanırdı besbelli.

Öbür duvarda neredeyse tamamı yırtılmış, ama Karl İvanoviç'in eliyle ustaca yapıştırılmış haritalar asılıydı. Ortasında, aşağı kata açılan kapının bulunduğu üçüncü duvarın bir yanında iki cetvel asılıydı: biri çentik çentik olmuş bizim cetvelimiz, diğeri ise çizgi çizmekten çok bizi teşvik etmek

* Sevgili. (Alm.)

için kullanılan Karl İvanoviç'in yepyeni *kendi* cetveli; öbür yanda büyük suçlarımızın yuvarlaklarla, küçüklerininse haçlarla belirtildiği karatahta vardı. Tahtanın solunda bizi diz üstü cezaya koydukları köşe bulunuyordu.

Bu köşe nasıl da hatırımda! Sobanın kapağını, bu kapaktaki hava deliğini ve çevrildiğinde çıkarttığı gürültüyü anımsıyorum. Köşede dikilirsin, dikilirsin, dizlerin ve sırtın ağrımaya başlar, "Karl İvanoviç beni unuttu, yumuşacık koltuğunda rahatça oturmuş, hidrostatik kitabını okuyordur herhalde, oysa ben ne durumdayım?" diye geçirirsin içinden ve kendini hatırlatmak için sobanın kapağını yavaş yavaş açıp kapatmaya, ya da duvarın sıvasını oymaya başlarsın; ama büyükçe bir sıva parçası ansızın gürültüyle yere düşecek olursa bunun korkusu her türlü cezadan daha kötü olurdu açıkçası. Karl İvanoviç'e bakarsın, elinde kitabıyla oturmaktadır ve sanki hiçbir şeyin farkında değildir.

Odanın ortasında bir masa vardı. Masa yırtık siyah bir muşambayla kaplıydı. Muşambanın altından pek çok yeri çakıyla çentik çentik edilmiş masanın kenarları görünürdü. Masanın etrafında boyasız, ancak çok uzun zamandır kullanılmaktan cilalanmış gibi görünen birkaç tabure vardı. Sonuncu duvarda üç pencere sıralanıyordu. Bu pencerelerden görünen manzara ise şöyleydi: Tam pencerenin altında her bir çukurunu, taşını, tekerlek izini uzun zamandır bildiğim ve sevdiğim yol; yolun ötesinde budanmış ıhlamur ağaçlarının iki yanında sıralandığı başka bir yol, bu yolun gerisinde görünen çit; iki yanı ıhlamur ağaçlı yolun üzerinden görünen çayırlık, çayırlığın bir yanında harman yeri, karşısında ise orman; uzakta, ormanın içinde bekçinin kulübesi. Pencerenin sağında büyüklerin genellikle öğle yemeğinden önce oturdukları terasın bir bölümü görünürdü. Karl İvanoviç dikteyi düzeltirken o tarafa bakardım, anneciğimin siyah saçlarını, başka birinin sırtını görürdüm, oradan gelen belli belirsiz konuşmaları ve kahkahaları duyardım; orada

olamamak o kadar canımı sıkardı ki, "Ne zaman büyüyeceğim de okumayı bırakacağım, diyalog ezberlemek yerine sevdiklerimle oturacağım?" diye düşünürdüm. Can sıkıntısı kedere dönüşür ve Tanrı bilir neden, öyle dalardım ki, Karl İvanoviç'in yaptığım hatalara kızdığını bile duymazdım.

Karl İvanoviç sabahlığını çıkarttı, omuzları kabarık ve kırmalı mavi frakını giydi, aynanın önünde boyunbağını düzeltti ve anneme günaydın demek için bizi aşağıya götürdü.

II. Bölüm
*Maman**

Anneciğim konuk odasında oturmuş çayı demliyordu; bir eliyle demliği, diğeriyle de semaverin musluğunu tutuyordu. Musluktan akan su demliğin üzerinden tepsiye dökülüyordu. Ama dikkatle baktığı halde bunun farkına varmadığı gibi, bizim içeri girdiğimizi de fark etmiyordu.

Sevdiğin bir varlığın hatlarını hayalinde canlandırmaya çalıştığında geçmişten o kadar çok anı belirir ki, bu anıları, gözyaşları arasındaymış gibi bulanık görürsün. Bunlar hayalgücünün gözyaşlarıdır. Annemi o zamanki haliyle anımsamaya çalıştığımda her zaman iyiliği ve sevgiyi, yalnızca iyiliği ve sevgiyi ifade eden kahverengi gözleri, boynunda, kısa saçlarının kıvrıldığı yerin biraz altındaki beni, işli küçük, beyaz yakası, beni sık sık okşayan, benim de sık sık öptüğüm zayıf, şefkatli eli gelir gözümün önüne; ama genel görüntüsü kayarak uzaklaşır benden.

Kanepenin solunda eski bir İngiliz piyanosu vardı; piyanonun önünde esmer kız kardeşim Lyuboçka oturmuş, biraz önce buz gibi suyla yıkanmış pembe parmaklarıyla Clementi'nin etütlerini gözle görülür bir gerginlik içinde çalıyordu. Lyuboçka on bir yaşındaydı; üstünde kısa, ke-

* Fransızcada çocuk dilinde anne, anneciğim. (ç.n.)

ten bir elbise, paçaları dantelli beyaz bir pantolon vardı ve oktavları, ancak arpeggio biçiminde çalabiliyordu. Yanında Marya İvanovna, başında pembe kurdeleli başlığı, sırtında mavi elbisesi ve Karl İvanoviç'in içeri girmesiyle birlikte daha da sertleşen kıpkırmızı, öfkeli yüzüyle yarı dönük olarak oturuyordu. Karl İvanoviç'e tehdit eder gibi bakıyor ve onun selamına karşılık vermeksizin ayağını yere vurarak "Un, deux, trois, un, deux, trois"* diye öncekinden daha yüksek sesle ve daha buyurucu bir şekilde saymaya devam ediyordu.

Karl İvanoviç, bu durumu neredeyse hiç önemsemeyerek her zamanki Alman selamıyla doğruca annemin eline uzandı. Annem toparlandı, kederli düşünceleri uzaklaştırmak istercesine başını salladı, Karl İvanoviç'e elini uzattı ve yaşlı adam onun elini öperken o da onun kırışık şakağına bir öpücük kondurdu.

— Ich danke, lieber** Karl İvanoviç, –dedi ve Almanca konuşmaya devam ederek:– Çocuklar iyi uyudular mı? – diye sordu.

Karl İvanoviç'in bir kulağı sağırdı, şimdi de piyanonun gürültüsünden hiçbir şey duymuyordu. Tek ayağının üstünde durup bir eliyle masaya dayanarak kanepeye doğru biraz daha eğildi ve o zaman bana zarafetin doruk noktası olarak görünen bir gülümsemeyle takkesini kafasından hafifçe kaldırıp:

— Müsaade eder misiniz Natalya Nikolayevna? –dedi.

Karl İvanoviç, çıplak kafasını üşütmemek için kırmızı takkesini hiç çıkarmazdı, ama konuk odasına her girişinde bunun için özür dilerdi.

Maman hafifçe ona yaklaşıp oldukça da yüksek bir sesle:

— Giyin Karl İvanoviç... Çocuklar iyi uyudular mı diye soruyorum size, –dedi.

---

* Bir, iki, üç, bir, iki, üç. (Fr.)

** Teşekkür ederim, sevgili. (Alm.)

Ama beriki yine hiçbir şey duymadı, çıplak başını kırmızı takkesiyle örtmüş, daha da sevimli bir şekilde gülümsüyordu.

Maman Marya İvanovna'ya gülümseyerek:

— Bir dakika durun Mimi, hiçbir şey duyulmuyor, –dedi.

Annemin zaten güzel olan yüzü gülümsediği zaman kıyaslanmayacak derecede güzelleşir, çevresindeki her şey sanki neşe dolardı. Yaşamımım en zor anlarında bu gülümsemeyi bir anlığına olsun görebilseydim üzüntü nedir bilmezdim. Bence yüz güzelliği denilen şey yalnızca gülümsemedir: Gülümseme yüze güzellik katıyorsa o yüz çok güzeldir; gülümseme yüzü değiştiriyorsa o yüz sıradan bir yüzdür; gülümseme yüzü bozuyorsa o zaman bu çirkin bir yüzdür.

Maman bana günaydın dedikten sonra başımı ellerinin arasına alıp geriye doğru itti ve dikkatle yüzüme bakarak:

— Ağladın mı sen bugün? –dedi.

Yanıt vermiyordum. Gözlerimden öptü ve Almanca:

— Niçin ağladın? –diye sordu.

Bizimle arkadaşça konuştuğu zamanlar çok iyi bildiği bu dili kulanırdı.

Uydurduğum düşü tüm ayrıntılarıyla anımsayarak ve bu düşünce aklıma gelince elimde olmadan titreyerek:

— Düşümde ağladım maman, –dedim.

Karl İvanoviç sözlerimi doğruladı, ama düşle ilgili bir şey söylemedi. Maman hava durumu konusunda Mimi'nin de katıldığı konuşmayı biraz daha sürdürdükten sonra uşaklar için tepsiye altı parça şeker koydu ve pencerenin önünde duran gergefine gitti.

— Hadi şimdi babanızın yanına gidin çocuklar, harman yerine gitmeden önce mutlaka bana uğramasını söyleyin.

Müzik, sayı sayma ve tehditkâr bakışlar tekrar başlamıştı, biz de babamın yanına gittik. Büyükbabamın zamanından beri *hizmetçi odası* adını taşımaya devam eden odayı geçerek çalışma odasına girdik.

III. Bölüm
'Babam

Babam yazı masasının yanında durmuş, öfke içinde birtakım zarfları, kâğıtları, para tomarlarını göstererek, kapı ile barometre arasındaki her zamanki yerinde ellerini arkasında kavuşturmuş dikilirken parmaklarını farklı yönlerde ve çok hızlı oynatan kâhya Yakov Mihaylov'a heyecanlı heyecanlı bir şeyler söylüyordu.

Babamın öfkesi arttıkça parmaklar daha hızlı hareket ediyor, babam sustuğunda parmaklar duruyordu; ancak Yakov kendisi konuşmaya başladığında parmaklar aşırı derecede telaşlanıyor ve umutsuzca çeşitli yönlere sıçrıyordu. Bence parmakların hareketlerine bakarak Yakov'un gizli düşünceleri tahmin edilebilirdi; yüzü ise her zaman sakindi, kendi değerini bildiğini, aynı zamanda da emir kulu olduğunun farkında olduğunu ifade ediyor, yani "Ben haklıyım, yine de emir sizin!" diyordu.

Babam bizi görünce yalnızca:

— Bekleyin biraz, –dedi ve bir baş hareketiyle birimizin kapıyı kapatmasını işaret etti.

— Ah, yüce Tanrım! Bugün sana ne oldu Yakov? –diye omzunu yukarı kaldırarak (böyle bir tiki vardı babamın) kâhyayla konuşmaya devam etti.– İçinde sekiz yüz ruble olan şu zarf...

Yakov, abaküsü önüne çekti, sekiz yüz işaretledi ve daha sonra olacakları bekleyerek bakışlarını belirsiz bir noktaya dikti.

— ...Ben yokken çiftliğin giderleri için. Tamam mı? Değirmen için bin ruble alacaksın... öyle değil mi? Maliyeye yatırdığımız sekiz bin rublelik teminatı geri alacaksın; senin hesabına göre satabileceğimiz yedi bin pudluk* saman için de pudu kırk beş kapikten dersek üç bin ruble alacaksın; bu durumda elinde kaç para olacak? On iki bin... öyle mi, değil mi?

— Öyle efendim, –dedi Yakov.

Ancak parmaklarının hızla oynamasından karşı çıkmaya hazırlandığını fark etmiştim; babam Yakov'un konuşmasına fırsat vermedi:

— Pekâlâ, bu paranın on binini Petrovskoye için belediye meclisine gönder. Şu anda yazıhanede bulunan paraları, –diye devam etti babam (Yakov, abaküste önceki on iki bin sayısını bozdu ve boncuklarla yirmi bir bin işaretledi),– bana getir ve bugünkü tarihle gider olarak göster. (Yakov abaküsün boncuklarını karıştırıp altüst etti, bu hareketiyle yirmi bir bin rublenin de böyle yitip gideceğini gösteriyordu anlaşılan.) Bu zarfı da benim adıma üzerinde yazılı adrese teslim edersin.

Ben masaya yakın duruyordum, yazıya göz attım. Zarfın üzerinde "Karl İvanoviç Mauer'e" yazıyordu.

Babam, bilmemem gereken bir şey okuduğumu fark etmiş olmalı ki, elini omzuma koydu ve hafif bir hareketle beni masadan uzaklaştırdı. Bunun bir okşama mı, yoksa bir uyarı mı olduğunu anlamadım ama her olasılığa karşı omzumda duran iri, damarlı eli öptüm.

— Başüstüne efendim, –dedi Yakov.– Habarovka'dan gelen paralar için nasıl bir emriniz olacak?

Habarovka mamanın köyüydü.

---

* 16,3 kilogramlık eski bir Rus ağırlık ölçüsü. (ç.n.)

— Yazıhanede kalsın ve benim emrim olmadan hiçbir yere harcanmasın.

Yakov birkaç saniye sustu; sonra birden parmakları gittikçe artan bir hızla oynamaya başladı ve beyin emirlerini dinlerkenki o boyun eğen, aptal yüz ifadesinin yerine kendisine özgü hilebaz, açıkgöz ifadeyi takınıp abaküsü kendisine doğru çekti ve konuşmaya başladı:

— İzninizle açıklayayım Pyotr Aleksandroviç, yine sizin istediğiniz gibi olsun ama belediye meclisine parayı zamanında ödememiz olanaksız. Teminattan, değirmenden ve samandan para geleceğini buyuruyorsunuz, –diye konuşmaya devam ediyordu temkinli bir biçimde. Bu maddeleri sayarken boncuklarla da sayıları işaretlemişti. Biraz durup, babamın yüzüne ciddi bir bakış attıktan sonra,– Hesaplarda hata yapmaktan öyle korkuyorum ki, –diye ekledi.

— Neden?

— Dikkat buyurun: Değirmeni alalım ele, borcunun ertelenmesi ricasıyla değirmenci iki kez bana geldi ve parasının olmadığını söyleyip İsa adına yeminler etti... Şu anda da burada, lütfeder, onunla kendiniz konuşur musunuz?

— Ne diyor peki? –diye sordu babam, başıyla değirmenciyle görüşmek istemediğini gösteren bir işaret yaparak.

— Ne dediği belli değil mi? Değirmende hiç iş olmadığını, eline geçen birazcık paranın tamamını da bent yapımına yatırdığını söylüyor. Ne dersiniz, onu değirmenden çıkarsak kâra geçer miyiz efendim? Teminatlara gelince, daha önce size açıkladığım gibi paralarımız orada duruyor, yakın bir zamanda da bu paraları geri alamayacağız. Geçen gün kente, İvan Afanasyiç'e bir araba un ve bu işle ilgili bir not yolladım: "Pyotr Aleksandroviç için bir şeyler yapmaktan mutlu olurum, ama benim elimde değil bu iş, görünüşe göre de sizin ibranamenin iki aydan önce çıkması mümkün değil," diye yanıt veriyorlar. Saman konusuna gelince, diyelim, buyurduğunuz gibi üç bine satıldı...

Üç bini işaretledi ve bir abaküse, bir babamın gözlerine bakarak, "Bunun ne kadar az olduğunu siz de görüyorsunuz! Şimdi satarsak samandan da zarar ederiz, yine de siz bilirsiniz..." diyen bir ifadeyle bir süre sustu. Daha bir yığın gerekçesi olduğu belliydi; herhalde bu yüzden babam onun konuşmasına fırsat vermedi.

— Emirlerimi değiştirmeyeceğim, –dedi babam,– ama eğer bu paraların toplanmasında gerçekten bir gecikme olursa yapacak bir şey yok, o zaman ne kadar gerekiyorsa Habarovka'dan gelen paradan alırsın.

— Başüstüne efendim.

Yakov'un yüzünün ifadesinden ve parmaklarının halinden son emrin ona büyük bir memnuniyet verdiği belliydi.

Yakov, toprak köleliğinden gelme, son derece gayretli, çok sadık bir adamdı; bütün iyi kâhyalar gibi, efendisi adına aşırı derecede cimri davranırdı ve efendisinin çıkarları konusunda çok tuhaf kanılara sahipti. Hanımının çiftliğinden gelen bütün gelirleri Petrovskoye'ye (oturduğumuz köy) harcamak gerektiğini kanıtlamaya çalışarak, hanımının mallarını kullanarak beyinin mal varlığını artırmak için her zaman elinden geleni yapardı. Şu anda da bu konuda son derece başarılı olmuş, bir zafer kazanmıştı.

Babam bize günaydın dedikten sonra köyde aylak aylak gezdiğimizi, artık küçük olmadığımızı ve ciddi bir eğitim alma zamanımızın geldiğini söyledi.

— Siz de biliyorsunuz, bu gece Moskova'ya gideceğim ve sizi de yanımda götüreceğim, –dedi.– Büyükannenizin yanında yaşayacaksınız, maman ise kızlarla burada kalacak. Annenizin tek tesellisinin, iyi okuduğunuzu ve öğretmenlerinizin sizden hoşnut olduğunu duymak olacağını da iyi bilin.

Birkaç gündür göze batan hazırlıklardan olağanüstü bir şeyler olacağını bekliyorduk, ancak bu haber bizi müthiş şaşırttı. Volodya kıpkırmızı kesildi ve titrek bir sesle annemin notunu iletti.

"İşte düşüm böylece çıkmış oldu!" diye geçirdim içimden. "Dilerim daha kötü bir şey olmaz."

Anneme çok ama çok acıyordum, sahiden büyümüş olduğumuz düşüncesi ise sevindiriyordu beni.

"Bugün gideceksek o zaman ders de olmaz, aman ne güzel!" diye düşünüyordum. "Ama Karl İvanoviç'e de yazık. Herhalde işten çıkaracaklar, yoksa ona zarf hazırlamazlardı... Keşke yıllarca ders yapsam da gitmesem, annemden ayrılmasam ve zavallı Karl İvanoviç üzülmese. O da ne talihsiz!"

Bu düşünceler kafamın içinde yanıp sönüyordu; yerimden kımıldamıyor, gözlerimi dikmiş ayakkabılarımın siyah fiyonklarına bakıyordum.

Karl İvanoviç'le barometredeki düşüş hakkında birkaç kelime konuşan ve Yakov'a acemi av köpeklerini denemek üzere öğle yemeğinden sonra son kez ava çıkacağı için köpeklere yemek vermemesini söyleyen babam, beklentimin aksine bizi derse gönderdi, ancak ava götürme sözüyle de gönlümüzü aldı.

Üst kata çıkarken bir koşu terasa uğradım. Babamın sevgili tazısı Milka kapının önünde güneşten gözlerini kısmış, yatıyordu. Köpeği okşayıp yüzünü öperken:

— Miloçka, –diyordum,– biz bugün gidiyoruz, hoşça kal! Bir daha hiç görüşemeyeceğiz.

Duygulanmış ve ağlamaya başlamıştım.

IV. Bölüm
Dersler

Karl İvanoviç çok keyifsizdi. Bu, onun çatık kaşlarından, ceketini konsolun üstüne fırlatıp atmasından, öfkeyle kuşağını bağlamasından, diyalog kitabında ezberlemek zorunda olduğumuz yeri göstermek için tırnağıyla kitabı sertçe çizmesinden belliydi. Volodya adamakıllı ezberlemişti; bense o kadar üzgündüm ki, kesinlikle hiçbir şey yapamıyordum. Uzun zamandır diyalog kitabına anlamsızca bakıyordum, ama ayrılık düşüncesi aklıma gelince gözlerime dolan yaşlardan okuyamıyordum; gözlerini kapatmış beni dinleyen (ki bu kötüye işaretti) Karl İvanoviç'e konuşmaları tekrarlama sıram geldiğinde tam birinin "Wo kommen sie her?"* dediği, diğerinin ise "Ich komme vom Kaffe-Hause,"** diye yanıtladığı yerde gözyaşlarımı daha fazla tutamadım ve hıçkırıklardan "Haben sie die Zeitung nicht gelesen?"*** cümlesini söyleyemedim. Yazı dersine sıra geldiğinde kâğıdın üstüne damlayan gözyaşlarım yüzünden öyle mürekkep lekeleri oluştu ki, sanki ambalaj kâğıdına suyla yazı yazmış gibi oldum.

Karl İvanoviç sinirlendi, beni köşede cezaya gönderdi, inatçılık ettiğimi, bunun bir kukla komedisi (bu onun sev-

---

* Nereden geliyorsunuz? (Alm.)

** Kahvehaneden geliyorum. (Alm.)

*** Gazeteyi okumadınız mı? (Alm.)

diği bir sözdü) olduğunu tekrarlıyor, cetvelle tehdit ediyor ve özür dilememi istiyordu, oysa ben o sırada gözümden akan yaşlar yüzünden tek bir söz söyleyebilecek durumda değildim; sonunda haksız olduğunu hissetmiş olmalı ki, Nikolay'ın odasına gitti ve kapıyı hızla çarptı.

Nikolay Amca'nın odasındaki konuşma sınıftan duyuluyordu. Karl İvanoviç odaya girerken:

— Çocukların Moskova'ya gideceğini duydun mu Nikolay? –dedi.

— Nasıl duymam, duydum.

Karl İvanoviç, "Otur Nikolay!" dediğine göre Nikolay ayağa kalkmak istemiş olmalıydı. Bunun ardından da kapı kapanmıştı. Köşeden kalktım, konuştuklarını dinlemek için kapıya gittim.

— İnsanlara ne kadar iyilik edersen et, ne kadar bağlı olursan ol demek bir teşekkür bile göremiyorsun, ha Nikolay? –diyordu Karl İvanoviç kırgın bir sesle.

Pencerenin önünde kundurasını onaran Nikolay, başını sallayarak onayladı bu sözleri.

Karl İvanoviç, gözlerini ve enfiye kutusunu tavana doğru kaldırarak:

— On iki yıldır bu evdeyim ve Tanrı'nın önünde söyleyebilirim ki Nikolay, –diye devam etti,– onları sevdim ve öz çocuklarım olsa ilgilenebileceğimden daha çok ilgilendim onlarla. Anımsarsın Nikolay, Volodya'nın ateşi çıktığında tam dokuz gün gözümü kırpmadan yatağının başucunda oturmuştum. Evet! O zaman ben iyi yürekli, sevgili Karl İvanoviç'tim, o zaman gerekliydim; oysa şimdi, –diye alaycı bir gülümsemeyle ekledi,– şimdi *çocuklar büyüdü, ciddi bir öğrenim görmeleri gerekli*. Sanki burada öğrenim görmüyorlar mı Nikolay?

— Daha nasıl görecekler, –dedi Nikolay bizi elinden bırakıp ipi iki eliyle çekip gererek.

— Evet, artık bana gerek kalmadı, hatta artık kovmaları gerek beni; peki nerede verilen sözler, nerede teşekkür? Natalya Nikolayevna'yı sayar, severim Nikolay, –dedi Karl İvanoviç elini göğsüne koyarak,– ama o ne yapabilir ki?.. Bu evde onun sözü işte şunun kadar, –dedi ve anlamlı bir hareketle bir deri parçasını yere fırlattı.– Bunun kimin oyunu olduğunu ve neden gereksiz hale geldiğimi biliyorum, çünkü ben *bazıları* gibi dalkavukluk etmiyor, her şeye boyun eğmiyorum. Her zaman, herkesin önünde doğru konuşmaya alışkınım ben, –dedi gururla.– Tanrı onlarla olsun! Ben gidince zenginlikleri artmayacak, ben de Tanrı'nın yardımıyla yiyecek bir lokma ekmek bulurum... öyle değil mi Nikolay?

Nikolay başını kaldırdı ve sanki gerçekten bir lokma ekmek bulup bulamayacağından emin olmak istiyormuş gibi Karl İvanoviç'e baktı, ama bir şey söylemedi.

Karl İvanoviç, uzun süre bu şekilde konuştu, daha önce kaldığı generalin evindeki hizmetlerinin nasıl takdir edildiğinden, Saksonya'dan, annesinden, babasından, arkadaşı terzi Schönheit'tan ve daha başka şeylerden söz etti.

Acısını paylaşıyordum, hemen hemen aynı ölçüde sevdiğim babamla Karl İvanoviç'in birbirlerini anlamamaları canımı acıtıyordu; köşeme döndüm, yere çömeldim ve ikisinin arasının nasıl bulunabileceğini düşündüm.

Sınıfa geri dönen Karl İvanoviç ayağa kalkmamı ve dikte ettireceklerini yazmak için defterimi hazır etmemi söyledi. Her şey hazır olunca azametle koltuğuna oturdu ve derinden geliyormuş gibi bir sesle dikte etmeye başladı: "Von al–len Lei–den–schaft–ten die grau–sam–ste ist... haben sie geschrieben?"* Burada durdu, ağır ağır enfiye çekti ve yeni bir güçle devam etti: "Die grausamste ist die Un–dank–bar–keit... Ein grosses U."** Son sözcüğü yazdıktan sonra devam etmesini beklerken yüzüne baktım.

---

* Kabahatlerin en korkuncu... yazdınız mı? (Alm.)

** En korkuncu, nankörlüktür... N büyük harfle. (Alm.)

— Punctum,* –dedi belli belirsiz bir gülümsemeyle ve defterlerimizi ona vermemiz için bir işaret yaptı. İçten düşüncesini belirten bu özlü sözü farklı vurgularla ve büyük bir memnuniyet ifadesiyle birkaç kez okudu; sonra bize tarihten bir konu verip pencerenin yanına oturdu. Yüzü eskisi gibi asık değildi, uğradığı hakaretin öcünü gereğince almış bir insanın hoşnutluğunu ifade ediyordu.

Saat bire çeyrek vardı; fakat Karl İvanoviç galiba bizi bırakmayı düşünmüyordu, durmadan yeni dersler veriyordu. Can sıkıntım da, iştahım da aynı ölçüde artıyordu. Öğle yemeğinin yaklaştığını gösteren bütün işaretleri büyük bir sabırsızlıkla izliyordum. İşte hizmetçi kadın elinde bulaşık beziyle tabakları yıkamaya gidiyor, büfedeki tabak çanağın çıkardığı sesler duyuluyor, masa açılıyor, sandalyeler yerleştiriliyor, Mimi, Lyuboçka ve Katenka'yla (Katenka, Mimi'nin on iki yaşındaki kızıydı) bahçeden geliyor; ama her zaman gelip yemeğin hazır olduğunu haber veren sofracıbaşı Foka yok görünürde. Ancak o göründüğü zaman kitapları bırakıp Karl İvanoviç'i umursamadan aşağıya koşabiliriz.

İşte merdivenden ayak sesleri geliyor, ama Foka değil bu! Onun ayak sesini öğrendim, çizmelerinin gıcırtısını da her zaman tanırım. Kapı ardına kadar açıldı ve hiç tanımadığım biri göründü kapıda.

---

* Nokta. (Lat.)

V. Bölüm
Meczup

Çiçek bozuğu, uzunca soluk suratlı, gri uzun saçlı ve seyrek sarı sakallı elli yaşlarında bir adam girdi içeriye. O kadar uzun boyluydu ki kapıdan geçmek için sadece başını eğmesi yetmedi, iki büklüm olması gerekti. Üzerinde hem kaftana, hem de papaz cüppesine benzeyen yırtık pırtık bir şey vardı; elinde kocaman bir asa tutuyordu. İçeri girerken asasını bütün gücüyle yere vurdu ve kaşlarını çarpıtıp, ağzını da kocaman açarak çok korkunç, hiç doğal olmayan kahkahalar atmaya başladı. Bir gözü kördü. Bu gözün beyazlaşmış gözbebeği durmadan hareket ediyor ve zaten çirkin olan yüzüne daha da iğrenç bir ifade veriyordu.

Küçük adımlarla koşarcasına Volodya'nın yanına gelerek:

— Hah! Yakalandınız işte! –diye bağırdı, Volodya'nın kafasını tuttu ve dikkatle tepesini incelemeye başladı, sonra son derece ciddi bir ifadeyle ondan uzaklaştı, masanın yanına gitti ve muşambanın altına üflemeye, muşambayı takdis etmeye koyuldu. Sonra Volodya'ya içtenlikle bakarak, ağlayacakmış gibi titreyen bir sesle,– Ah yazık! Ah ne acı!.. Canlarım... uçup gidecekler, –dedi ve gerçekten gözlerinden dökülen yaşları koluyla silmeye başladı.

Sesi kaba ve boğuk, hareketleri aceleci ve sarsak, sözleri anlamsız ve birbiriyle bağlantısızdı (hiç zamir kullanmıyor-

du), ama vurguları o kadar dokunaklıydı ve çirkin, sapsarı yüzü zaman zaman öylesine içtenlik dolu bir üzüntü ifadesi alıyordu ki, onu dinlerken birbirine karışmış acıma, korku ve keder hissetmekten kendini alamıyordu insan.

Bu adam, meczup dilenci Grişa'ydı.

Nereliydi? Anası babası kimdi? Onu kapı kapı dolaşarak sürdürdüğü bu dilenci yaşantısını seçmeye iten neydi? Hiç kimse bilmiyordu. Bildiğim tek şey, onun on beş yaşından beri yaz kış çıplak ayakla dolaşan, manastırları ziyaret eden, sevdiği insanlara küçük tasvirler armağan eden ve bazılarının kehanet saydıkları gizemli sözler söyleyen biri olduğu, hiç kimsenin onu asla başka bir şekilde görmediği, arada sırada büyükanneme geldiği ve kimilerinin onun zengin bir ana babanın temiz kalpli, talihsiz oğlu olduğunu, kimilerinin de sadece tembel bir köylü olduğunu söylediğiydi.

Uzun zamandır yolu gözlenen, dakik Foka sonunda göründü ve aşağıya indik. Grişa iç çekerek ve abuk sabuk laflar etmeyi sürdürerek arkamızdan geliyor, asasıyla merdivenin basamaklarına vuruyordu. Babamla maman, konuk odasında kol kola dolaşıyor, alçak sesle bir şey konuşuyorlardı. Marya İvanovna, kanepenin iki yanında dik açı yapacak şekilde simetrik olarak duran koltuklardan birinde ciddi bir edayla oturuyor ve sert, ama ölçülü bir sesle yanında oturan kızlara öğüt veriyordu. Karl İvanoviç içeri girer girmez Marya İvanovna ona şöyle bir bakıp hemen başını çevirdi, yüzü, "Geldiğinizi fark etmiyorum Karl İvanoviç," der gibi bir ifade aldı. Kızların gözlerinden bize çok önemli bir haber vermek için can attıkları anlaşılıyordu; fakat yerlerinden fırlayıp kalkmak ve yanımıza gelmek Mimi'nin kurallarını çiğnemek olurdu. Önce biz onların yanına gitmek, topuklarımızı hafifçe birbirine vurmak ve "Bonjour Mimi!" demek zorundaydık, ancak ondan sonra konuşma izni çıkardı.

Bu Mimi ne çekilmez kadındı! Onun yanında hiçbir şey konuşulamazdı, her şeyi görgüsüzlük sayardı. Durmadan

"Parlez donc français"* demesi de cabasıydı. Oysa o sırada inadına Rusça konuşmak isterdi canımız, ya da sofrada tam bir yemeğin tadına varmışım, kimse karışmasın da şunu yiyeyim derken o mutlaka "Mangez donc avec du pain" ya da "Comment ce que vous tenez votre fourchette?"** derdi. "Bize ne karışıyor! Kızlarına ders versin o, bizim bu iş için Karl İvanoviç'imiz var," –diye geçirirdim içimden. Karl İvanoviç'in *bazı insanlara* duyduğu nefreti tamamen paylaşıyordum.

Büyükler öne geçip yemek odasına gittikleri sırada ceketimden tutarak beni durduran Katenka:

— Annene söylesene ava giderken bizi de yanlarına alsınlar, –dedi fısıltıyla.

— Tamam, söylemeye çalışırız.

Grişa yemek odasında yemek yiyordu, ama ayrı, küçük bir masada; gözlerini tabağından kaldırmıyor, arada bir iç çekiyor, suratını korkunç şekillere sokuyor, kendi kendine konuşuyor, "Yazık!.. Uçtu... Güvercin göğe uçacak... Ah, mezarın üzerindeki taş!.." gibi sözler ediyordu.

Sabahtan beri mamanın canı sıkkındı; Grişa'nın orada olması, sözleri ve davranışları canının sıkıntısını fark edilir şekilde artırıyordu. Babama çorba tabağını uzatırken:

— Ah sahi, neredeyse unutuyordum, senden bir ricam olacaktı, –dedi.

— Neymiş?

— Lütfen söyle de senin şu korkunç köpeklerini kapatsınlar, avludan geçerken zavallı Grişa'yı neredeyse ısıracaklarmış. Hem çocuklara da saldırabilirler.

Grişa kendisinden söz edildiğini duyunca masaya doğru döndü, giysisinin yırtık eteklerini gösterip ağzındakini çiğnemeye devam ederek:

— Parçalasınlar istedi... Ama Tanrı izin vermedi. Köpekleri insanların üstüne salmak günahtır! Büyük günah! Vur-

---

* Fransızca konuşunuz. (Fr.)

** "Ekmekle yiyin.", "Çatalı nasıl tutuyorsunuz?" (Fr.)

ma *bolşak,** niçin vuracaksın? Tanrı bağışlar... zaman öyle zaman değil, –diyordu.

Babam gözlerini dikip sert sert Grişa'ya bakarak:

— Ne diyor? Hiçbir şey anlamıyorum, –dedi.

— Ben anlıyorum, –diye karşılık verdi maman,– bana anlattı, avcılardan biri, köpekleri mahsus üstüne salmış, onun için "Parçalasınlar istedi, ama Tanrı izin vermedi,* diyor, bu yüzden o avcıyı cezalandırmamanı istiyor senden.

— Ya! Bak sen! –dedi babam.– O avcıyı cezalandırmak istediğimi nereden biliyormuş peki? Bilirsin bu adamların pek meraklısı değilimdir, –diye devam etti Fransızca olarak,– ama hele de bu adamdan hiç hoşlanmam ve herhalde...

Maman sanki bir şeyden korkmuş gibi babamın sözünü keserek:

— Ah, öyle deme canım, hem nereden biliyorsun? –dedi.

— Bu tür insanları inceleme fırsatım oldu herhalde, ne çok gelirler sana, hepsi de birbirine benzer. Hep aynı hikâye...

Belli ki, annemin bu konuda tamamen farklı bir düşüncesi vardı ve tartışmak istemiyordu.

— Bana böreği uzatır mısın lütfen, –dedi annem.– Nasıl, iyi olmuş mu bugün?

Börek tabağını eline alan, ancak tabağı mamanın yetişemeyeceği bir uzaklıkta tutan babam:

— Hayır, akıllı ve okumuş insanların böyle aldandığını görmek beni sinirlendiriyor, –dedi.

Sonra çatalıyla masaya vurdu.

Annem elini uzatarak:

— Bana böreği uzatmanı rica etmiştim, –diye yineledi.

— Böyle adamları hapse atmakla pek de iyi ediyorlar, –diye devam etti babam elini geri çekerek. Bu konuşmanın annemin hiç hoşuna gitmediğini fark edip,– Bunlardan gelecek tek yarar, sinirleri zaten zayıf olan bazı kişilerin sinirleri-

---

* Grişa, ayrım yapmadan bütün erkeklere böyle derdi. (L.N. Tolstoy'un notu.)

ni daha da çok bozmaktır, –diye gülümseyerek devam etti ve börek tabağını anneme uzattı.

— Buna karşılık sana bir tek şey söyleyeceğim: Altmış yaşında olmasına karşın yaz kış çıplak ayak dolaşan, giysisinin altında sürekli olarak iki pudluk demir zincirler taşıyan, rahat bir yaşam sürme ve her şeyin önüne hazır gelmesi önerilerini kaç kez geri çeviren bir adamın bütün bunları sırf tembellikten yaptığına inanmak zordur. Kehanetlerine gelince, –diye iç çekip, kısa bir süre sustuktan sonra ekledi annem,– je suis payée pour y croire*; Kiryuşa'nın müteveffa babacığıma ölümünü gün gün, saat saat nasıl önceden haber verdiğini sana anlatmıştım sanırım.

Babam gülümseyerek ve ağzını Mimi'nin oturduğu yana doğru eliyle kapayarak:

— Ah, nasıl yaptın bunu bana! –dedi. (Babam bunu yaptığında hep gülünç bir şey bekleyerek dikkatle dinlerdim.) – Niçin anımsattın ayaklarını? Ayaklarına baktım, hiçbir şey yiyemem artık.

Yemek sona ermek üzereydi. Lyuboçka ve Katenka durmadan bize göz kırpıyor, sandalyelerinde kıpırdanıyor, huzursuzluklarını belli ediyorlardı. Göz kırpmalar "Niye bizi de ava götürmelerini söylemiyorsunuz?" anlamına geliyordu. Ben dirseğimle Volodya'yı dürtükledim, Volodya da beni dürtükledi ve sonunda cesaretini topladı: Volodya, önce ürkek, sonra oldukça kararlı ve yüksek bir sesle bugün gideceğimize göre kızların da yaylı arabayla bizimle birlikte ava gelmesini istediğimizi söyledi. Büyüklerin arasında kısa bir konuşmadan sonra bu sorun bizim lehimize çözümlendi, daha da güzeli, annem de bizimle gelecekti.

---

* Bunların boş şeyler olmadığına inanıyorum. (Fr.)

VI. Bölüm
Av Hazırlıkları

Tatlı yenirken Yakov çağrıldı, yaylıyla, köpeklerle ve binek atlarıyla ilgili talimatlar, en ince ayrıntısına kadar atların adları tek tek sayılarak verildi. Volodya'nın atı topallıyordu; babam onun için bir av atının eyerlenmesini söyledi. Bu "av atı" sözü mamanın kulaklarında tuhaf bir etki yapmıştı: Ona göre av atı kudurmuş vahşi hayvan gibi bir şeydi, Volodya'yı kesinlikle deli gibi uçuracak ve öldürecekti. Babamın ve hayret verici bir gözüpeklikle bunun önemsiz bir şey olduğunu, atın hızlı gitmesinden çok hoşlandığını söyleyen Volodya'nın ikna çabalarına karşın zavallı maman, gezi boyunca acı çekeceğini tekrarlayıp durdu.

Yemek sona erdi; büyükler kahve içmeye çalışma odasına gittiler, biz de dökülmüş sarı yapraklarla kaplı yollarda ayaklarımızı yere sürterek dolaşmak ve konuşmak için bahçeye koştuk. Volodya'nın av atıyla gideceği, Lyuboçka'nın Katenka'dan daha az ses çıkararak koşmasının ne kadar utanç verici olduğu, Grişa'nın giysisinin altındaki zincirleri görmenin ilginç olacağı ve buna benzer şeyler üzerine konuşmalar başladı; buradan ayrılacağımızdan ise hiç söz edilmedi. Yaklaşan ve her bir yayının üzerinde bir hizmetçi çocuğunun oturduğu yaylının çıkarttığı gürültüyle konuşmamız kesildi. Yaylının ardından köpekleriyle avcılar, avcıların ar-

dında da Volodya için ayrılmış olan atın sırtında arabacı İgnat geliyor ve benim Alman klepper cinsi emektar atımı dizgininden tutmuş getiriyordu. Önce hepimiz bütün bu ilginç şeyleri görebileceğimiz çite, sonra da üstümüzü değiştirmek ve olabildiğince avcılara benzeyecek biçimde giyinmek üzere çığlık çığlığa yukarıya koştuk. Bunun başlıca yollarından biri pantolonu çizmenin içine sokmaktı. Bu işi bir an önce bitirip kapının önüne koşmak, köpeklere, atlara bakmak ve avcılarla konuşmak için hemen işe koyulduk.

Sıcak bir gündü. Sabahtan ufukta beyaz, garip şekilli bulutlar belirmişti; sonra hafif bir rüzgâr onları arada bir güneşin önünü kapatacak biçimde yaklaştırmıştı. Bulutlar dolaşıp dursalar da, kararsalar da bir fırtına koparamayacak, son kez keyfimize engel olamayacaklardı. Akşama doğru tekrar dağılmaya başladılar: Bazı bulutlar bembeyaz kesildi, uzadı ve ufka doğru aktı; tam başımızın üstündeki diğer bulutlarsa beyaz, saydam bir kabuk haline dönüştü; bir tek büyük, kara bulut kalmıştı doğuda. Karl İvanoviç, hangi bulutun nereye gideceğini her zaman bilirdi; bu kara bulutun Maslovka'ya doğru gideceğini, yağmur yağmayacağını, havanın çok güzel olacağını söyledi.

Foka, geçkin yaşına karşın merdiveni çok çevik ve hızlı adımlarla koşarak indi, "Yanaş!" diye bağırdı ve bacaklarını açıp arabacının yaylıyı yanaştıracağı yerle merdiven arasında, yolun ortasında görevlerini anımsatmaya gerek olmayan bir adam tavrıyla dimdik durdu. Hanımlar geldi, kimin hangi tarafa oturacağı ve kime tutunacağı konusunda küçük bir tartışmadan sonra (bence tutunmaya hiç gerek olmasa da) yerlerine yerleştiler, şemsiyelerini açtılar ve yola çıktılar. Yaylı hareket ettiğinde maman, "av atını" göstererek arabacıya titreyen bir sesle:

— Şu Vladimir Petroviç'in atı mı? –diye sordu.

Arabacı olumlu yanıt verince elini salladı ve başını çevirdi. Ben büyük bir sabırsızlık içindeydim: Sırtına bindiğim

atıma kulaklarının arasından bakıyor ve avluda çeşitli manevralar yapıyordum.

Avcılardan biri bana:

— Köpekleri ezmeyin, –dedi.

— İçiniz rahat olsun, ilk kez binmiyorum, –dedim gururla.

Volodya "av atına" binmişti, karakterinin sağlamlığına karşın, biraz da olsa titreyerek ve atını okşayarak birkaç kez:

— Uysal mıdır? –diye sordu.

Atın sırtında çok güzeldi, büyük biri gibiydi. Eyerin üzerinde gergin kalçası o kadar güzel duruyordu ki, gölgeme bakarak karar vermeye çalışsam da ben böyle güzel bir görünüşe sahip olmaktan çok uzak olduğum için onu kıskandım.

Sonunda merdivende babamın ayak sesleri duyuldu; köpeklere bakan avcı sağa sola koşan köpekleri topladı; tazısı olan avcılar kendi tazılarını çağırdılar ve atlarına binmeye koyuldular. Seyis, atı merdivene getirdi; daha önce atın çevresinde resimlerdeki gibi çeşitli pozlarda yatan köpekler, babama doğru atıldılar. Babamın arkasından boynunda boncuklu tasmasıyla Milka, zincirini şakırdatarak neşeyle koşuyordu. Dışarı çıkınca av köpekleriyle selamlaşırdı hep: Bazılarıyla oyun oynar, bazılarıyla koklaşır ve hırlaşır, bazılarında da pire arardı.

Babam atına bindi ve yola çıktık.

VII. Bölüm
Av

Köpeklerden sorumlu Turka lakaplı avcı, başında tüylü şapkası, omuzlarının ardında kocaman bir boru ve kemerinde bıçağıyla çıkık burunlu kır atının üstünde, herkesten önde gidiyordu. Bu asık suratlı adamın haşin görünüşüne bakınca onun avdan çok bir ölüm kalım savaşına gittiği sanılabilirdi. Atının arka ayaklarının çevresinde av köpekleri, hep birlikte dalgalanan alacalı bir yumak halinde koşuyorlardı. Aklına esip de geride kalmak isteyen zavallı köpeğin başına gelenleri görmek üzücüydü. Geride kalmak isteyen köpeğin aynı ipe bağlı arkadaşını da büyük bir çaba harcayarak çekmesi gerekirdi, bunu başardığında ise arkadan gelen ve köpekleri idare eden avcılardan biri, "Sürüye!" diyerek uzun kamçısını mutlaka zavallının sırtına indirirdi. Babam kapıdan çıkınca avcılara ve bize yoldan ilerlememizi söyledi, kendisi ise yönünü çavdar tarlasına çevirdi.

Hasat tüm hararetiyle sürüyordu. Göz alabildiğine uzanan altın sarısı tarlanın sadece bir tarafı o zamanlar bana en uzak, ardında dünyanın bittiği ya da ıssız ülkelerin başladığı en gizemli yer olarak görünen yüksek, mavimsi bir ormanla çevriliydi. Tarlanın her yanı ekin demetleriyle ve insanlarla kaplıydı. Uzun saplı, sık çavdarların içinde, biçilmiş bir hat üzerinde eğilmiş ekin biçen bir kadının sırtı, kadının, sapla-

rı biçmek için parmaklarının arasında yana yatırdığı sırada başakların sallanışı, gölgede beşiğin üzerine eğilmiş bir başka kadın, peygamberçiçekleriyle örtülü tarlada sağa sola atılmış ekin demetleri görünüyordu. Diğer tarafta erkekler sırtlarında gömlek, arabaların üzerinde ayakta durarak demetleri yerleştiriyor ve kupkuru, kızgın tarlayı toza boğuyorlardı. Ayağında çizmeleri, omzuna attığı kalın kumaştan kaftanı, elinde hesap levhalarıyla muhtar, babamı uzaktan fark edince fötr şapkasını çıkarttı, sarı saçlı kafasını ve sakalını havluyla sildi, kadınlara çıkışmaya girişti. Babamın bindiği doru at, arada bir başını göğsüne eğerek, dizginleri çekerek ve sık kuyruğunu üzerine açgözlülükle yapışmış at sineklerini ve kara sinekleri kovmak için sallayarak hafif, oynak bir şekilde yürüyordu. Atın ayaklarının arkasında koşan, kuyruklarını orak şeklinde bükmüş iki tazı ayaklarını iyice yukarı kaldırarak yüksek anızların üstünden zarif bir şekilde atlıyorlardı; Milka önden koşuyor ve başını eğmiş yiyecek bir şeyler arıyordu. İnsanların konuşmalarını, atların ve at arabalarının gürültüsünü, bıldırcınların neşeli ıslığını, havada durağan sürüler halinde dalgalanan böceklerin cırıltısını, pelin, saman, at teri kokularını, kızgın güneşin altın sarısı anızlara, ormanın mavi ufuklarına ve beyaza çalan leylak rengi bulutlara yaydığı binlerce farklı rengi ve gölgeyi, havada uçuşan ya da anızların üstüne yapışan ak örümcek ağlarını görüyor, işitiyor, hissediyordum.

Kalinov Ormanı'na yaklaştığımızda yaylıyı orada bulduk, ayrıca hiç beklemediğimiz tek atlı bir araba daha vardı ve bu arabanın ortasında sofracıbaşı oturuyordu. Samanların altından bir semaver, içinde dondurma kalıplarının bulunduğu bir fıçı ve daha birtakım albenili çıkınlarla kutucuklar görünüyordu. Yanılmak mümkün değildi: Açık havada çay içmek, dondurma ve meyve yemek demekti bu. Ormanda, otların üstünde, genellikle hiç kimsenin, hiçbir zaman çay içmediği bir yerde çay içmek büyük bir keyif

sayıldığından arabayı görünce sevincimizi gürültülü bir şekilde gösterdik.

Turka orman içindeki açıklık alana gelip durdu, babamın nasıl hizaya girileceği ve ne yana gidileceği konusundaki ayrıntılı talimatını dikkatle dinledi (aslında bu talimatlara hiçbir zaman aklı yatmaz, kendi bildiğini yapardı), iplerini çözüp köpekleri saldı, ipleri eyerinin arkasındaki kıvrıma hiç acele etmeden sardı, atına bindi ve ıslık çalarak genç akağaçların arkasında kayboldu. Serbest kalan köpekler ilk iş kuyruklarını sallayarak hoşnutluklarını belirttiler, silkelendiler, toparlandılar ve sonra hafif bir koşuyla, çevreyi koklayarak ve kuyruklarını sallayarak farklı yönlere dağıldılar.

— Mendilin var mı? –diye sordu babam.

Cebimden çıkartıp gösterdim.

— Tamam, şu gri köpeği al o zaman...

— Jiran'ı mı? –dedim bilgiç bir tavırla.

— Evet, yoldan koşmaya başla. Önüne küçük bir düzlük çıktığında durup çevrene bak, tavşansız gelme yanıma!

Mendilimi Jiran'ın tüylü boynuna doladım ve söylenen yere tabana kuvvet koşmaya başladım. Babam gülüyor ve arkamdan:

— Daha hızlı, daha hızlı, yoksa geç kalacaksın, –diye bağırıyordu.

Jiran kulaklarını dikerek sürekli duruyor, avcıların köpekleri kışkırtan seslerine kulak veriyordu. Onu yerinden oynatmaya gücüm yetmiyor ve "Tut! Tut!" diye bağırmaya başlıyordum. O zaman Jiran o kadar büyük bir hızla ileri atılıyordu ki, onu güç bela tutabiliyordum. Gideceğimiz yere varana kadar birkaç kez düştüm. Yüksek bir meşenin dibinde gölgelik, düz bir yer seçip otların üzerine uzandım, Jiran'ı yanıma oturtup beklemeye başladım. Böyle durumlarda hep olduğu gibi, benim hayalgücüm de gerçeğin çok önüne geçmişti: Daha ormandan ilk tazının sesi duyulduğunda köpeğimi üçüncü tavşanın üzerine saldırttığımı hayal ediyordum.

Turka'nın sesi ormanda daha gürültülü, daha canlı duyuldu; bir köpeğin çıkardığı tiz ses gitgide sıklaşıyordu; bu sese bir başkası, kalın bir ses, ardından üçüncüsü, dördüncüsü eklendi. Köpek sesleri kâh duruyor, kâh birbirini bastırıyordu. Sesler giderek daha güçlü, daha sürekli hale geliyordu, sonunda tek bir uğultuya dönüştü. *Açıklık alan seslerle dolmuştu ve av köpekleri buranın altını üstüne getiriyorlardı.*

Bunu duyunca olduğum yerde donup kaldım. Gözlerimi ormanın kenarına dikmiş, anlamsız anlamsız gülümsüyordum; ter içinde kalmıştım, ter taneleri çenemden akarak beni gıdıkladığı halde onları silmiyordum. Bu dakikadan daha sonuca ulaştırıcı bir an olamayacağını sanıyordum. Bu gerginlik son derece anormaldi, uzun süre devam edemezdi. Köpekler kâh düzlüğün kenarına kadar geliyor, kâh yavaş yavaş benden uzaklaşıyorlardı; tavşan yoktu. Etrafa bakmaya başladım. Jiran da aynı şekilde önce ileri atılıp tiz bir ses çıkarttı, sonra yanıma yattı, yüzünü dizime koyup sakinleşti.

Altında oturduğum meşenin çıplak köklerinin çevresi, kuru, boz toprağın üzeri, kuru meşe yapraklarının, palamutların, kurumuş, yosunlu dalların, sarımsı yeşil yosunların ve ince, seyrek yeşil otların arası karınca kaynıyordu. Karıncalar kendi açtıkları düzgün yollarda kimileri sırtlarında yüklerle, kimileri de boş olarak peş peşe telaş içinde yürüyorlardı. Elime kuru bir dal aldım ve yollarını kestim. Kimilerinin tehlikeye aldırmayarak dalın altından, kimilerinin üstünden geçtiklerini, kimilerinin, özellikle de yük taşıyanların ne yapacaklarını şaşırdıklarını, durduklarını, dolaşıp geçecek bir yol aradıklarını, ya geri döndüklerini, ya da dalın üstünden yürüyüp elime kadar geldiklerini ve ceketimin koluna girmeye çalıştıklarını görmeliydiniz. Dikkatimi bu ilginç gözlemlerden önümde son derece gönül çelici bir şekilde dönüp duran sarı kanatlı kelebeğe çevirdim. Çevirir çevirmez de kelebek benden iki adım kadar uzağa uçtu, neredeyse solmuş bir yabani yonca çiçeğinin üstünde döndü ve çiçeğin üzerine

kondu. Güneş onu ısıtmış mıydı, yoksa bu otun özsuyunu mu almıştı bilmiyorum, tek gördüğüm keyfi çok yerindeydi. Arada bir kanatlarını açıp kapatıyor ve çiçeğe tutunuyordu, sonunda tamamen hareketsiz kaldı. Başımı ellerime dayamış, zevkle ona bakıyordum.

Jiran birden ulumaya başlayıp öyle kuvvetli ileri atıldı ki, neredeyse düşüyordum. Etrafa bakındım. Ormanın kıyısında bir kulağını yatırmış, öbürünü kaldırmış bir tavşan hopluyordu. Kan beynime sıçradı ve o anda her şeyi unuttum, delirmiş gibi avaz avaz bağırmaya başladım, köpeği saldım ve koşmak üzere ileri atıldım. Ama bunu yapamadım, çoktan pişman olmuştum. Tavşan bir an durdu, zıpladı ve onu bir daha görmedim.

Sesime koşup ormanın kıyısına gelen köpeklerin peşi sıra çalıların arkasında Turka'nın göründüğü o an ne büyük bir utanç duydum! Yaptığım hatayı görmüştü (hatam, kendimi *tutamamaktı*). Küçümseyen gözlerle bana bakıp, sadece "Ah, beyim!" dedi. Ama bunun nasıl söylendiğini duymalıydınız! Beni bir tavşan gibi eyerine assa benim için daha kolay olurdu.

Uzun süre büyük bir umutsuzluk içinde aynı yerde dikilip durdum, köpeklere seslenmedim, tek yaptığım kalçalarıma vurarak:

— Tanrım, ben ne yaptım, ne yaptım! –diye tekrarlamak oldu.

Köpekleri daha ileri gönderdiklerini, orman düzlüğünün diğer tarafına sürdüklerini, tavşanı vurduklarını ve Turka'nın kocaman borusunu çalarak köpekleri çağırdığını duyuyordum, ama yine de yerimden kımıldamıyordum...

VIII. Bölüm
Oyunlar

Av bitmişti. Genç akağaçların gölgesine halı serilmiş, bütün grup halka şeklinde halının üstüne oturmuştu. Çevresindeki yeşil, sulu otları üzerine basa basa ezmiş olan sofracıbaşı Gavrilo, tabakları bir kez daha siliyor ve küçük bir kutudan yapraklara sarılı erikleri ve şeftalileri çıkarıyordu. Güneş, genç akağaçların yeşil dalları arasından halının desenlerine, benim ayaklarıma, hatta Gavrilo'nun ter içindeki dazlak kafasına titrek, yuvarlak ışık demetleri saçıyordu. Ağaçların yapraklarında, saçlarımda ve tere batmış yüzümde dolaşan hafif esinti olağanüstü bir serinlik veriyordu.

Dondurmalarımız ve meyvelerimiz de dağıtılınca halının üstünde yapacak bir şey kalmamıştı, yandan vuran, yakıcı güneş ışınlarına aldırış etmeksizin kalkıp oyun oynamaya gittik.

Lyuboçka güneş yüzünden gözlerini kısmış, otların üstünde zıplayarak:

— Ne oynayacağız peki? –dedi.– Hadi Robinson oyunu oynayalım.

Kendini tembel tembel otların üstüne bırakmış, ağzında yaprak çiğneyen Volodya:

— Olmaz... sıkıcı bir oyun, bildim bileli hep Robinson, hep Robinson! –dedi.– İlle de oyun istiyorsanız, kulübe yapalım en iyisi.

Volodya hissedilir şekilde büyüklük taslıyordu: Herhalde ava bir av atının sırtında gitmesiyle böbürleniyor ve çok yorulmuş gibi davranıyordu. Belki de Robinson oyunundan tam anlamıyla zevk almak için artık aklı fazla, hayalgücü ise az geliyordu. Bu oyun, bundan kısa bir süre önce okuduğumuz "Robinson Suisse"* kitabından alınma sahnelerden oluşuyordu.

— Hadi, lütfen... Niye bizi bu zevkten yoksun bırakıyorsun? –diyerek kızlar ısrar ediyorlardı Volodya'ya.– Sen Charles ya da Ernest ya da baba olursun, hangisini istersin? –diyordu Katenka, onu ceketinin kolundan tutmuş yerden kaldırmaya çalışarak.

Volodya gerinerek, bu arada kendinden hoşnut bir gülümsemeyle:

— Gerçekten canım istemiyor, sıkılıyorum! –dedi.

— Madem kimse oynamak istemiyor o zaman evde otursaydık keşke, –dedi Lyuboçka gözyaşları arasında.

Korkunç şekilde sulu gözdü.

— Tamam, oynayalım hadi, tek sen ağlama lütfen, katlanamıyorum!

Volodya'nın oyun oynama lütfunda bulunması bize pek az zevk veriyor, onun tembel ve sıkıntılı görünüşü oyunun bütün büyüsünü bozuyordu. Yere oturup, balık avlamaya gittiğimizi hayal ederek var gücümüzle kürek çekmeye başladığımızda Volodya kollarını kavuşturmuş, balıkçıya hiç benzemeyen bir pozda oturuyordu. Bu yüzden ona hafiften çıkıştım, ama kollarımızı çok da sallasak az da sallasak hiçbir şey kazanmayacağımızı ya da kaybetmeyeceğimizi, yine de çok uzağa gitmeyeceğimizi söyledi. Söylediklerini ister istemez kabul ettim. Omzumda bir sopayla ava gittiğimi hayal ederek ormana yöneldiğimde Volodya sırtüstü yattı, ellerini başının altına koydu, bana kendisinin de yalancıktan ormana doğru yürüdüğünü söyledi. Bizi oyundan soğutan

---

* "İsviçreli Robinson" (Fr.)

bu hareketler ve sözler hiç hoş değildi, ayrıca Volodya'nın akıllıca davrandığını için için kabul etmemek de mümkün değildi.

Sopayla kuş vurulamayacağını, ateş edilemeyeceğini ben de biliyorum. Oyun bu. Böyle düşünürsen, o zaman sandalyelerin üzerine çıkıp arabayla gidiyormuş gibi yapmak da olanaksızdı; oysa uzun kış gecelerinde bir koltuğun üstüne örtüler serip onu fayton yaptığımızı, birimizin arabacı, öbürünün uşak olduğunu, kızların koltuğun içinde oturduklarını, üç sandalyenin de troykanın atları olduğunu ve yola koyulduğumuzu sanırım Volodya da anımsayacaktır. Bu yolculukta ne serüvenler yaşadığımızı da! Kış gecelerinin ne kadar neşeli, ne kadar çabuk geçtiğini de!.. Gerçeklere göre düşünürsek o zaman oyun diye bir şey olmaz. Peki oyunlar olmazsa geriye ne kalır?..

IX. Bölüm
İlk Aşk Gibi Bir Şey

Lyuboçka ağaçtan Amerikan meyveleri toplama sahnesini canlandırırken koparttığı yaprağın üstünde kocaman bir tırtıl görünce korkuyla yere fırlattı, ellerini havaya kaldırdı ve tırtıldan sanki bir şey fışkıracakmış gibi korkarak geri sıçradı. Oyun durmuştu; hepimiz, bu nadide yaratığa bakmak için başlarımızı bir arada yere eğmiştik. Ben tırtılın altına bir yaprak sürerek onu yola indirmeye çalışan Katenka'nın omzunun üstünden bakıyordum.

Çoğu kızın aşağı kayan geniş yakalı elbiselerini olması gereken yere getirmeye çalışırken omuzlarını kaldırma alışkanlığına sahip olduğunun farkındaydım. Dahası bu harekete Mimi'nin her zaman sinirlendiğini ve "C'est un geste de femme de chambre,"* dediğini anımsıyorum. Tırtılın üzerine eğilen Katenka da işte bu hareketi yapmıştı. Tam o sırada rüzgâr başındaki örtüyü incecik ak boynundan havalandırmıştı. Bu hareket sırasında omzu dudaklarımdan iki parmak uzaktaydı. Artık tırtıla bakmıyordum. Baktım, baktım ve Katenka'nın omzunu bütün gücümle öptüm. Başını çevirmedi, ama boynunun ve kulaklarının kızardığını fark ettim. Volodya başını kaldırmadan:

---

* Bu hizmetçilerin hareketidir. (Fr.)

— Bu ne sevgi? –dedi küçümseyerek.

Benim gözlerimde ise yaşlar vardı.

Gözlerimi Katenka'dan alamıyordum. Onun tertemiz, sarışın yüzüne çok uzun zamandır alışkındım, bu yüzü seviyordum; ama şimdi daha dikkatli bakmaya başlamış, daha da çok sevmiştim. Büyüklerin yanına gittiğimizde babam bizi çok sevindiren bir şey yaptı ve yolculuğun annemin ricası üzerine ertesi sabaha ertelendiğini açıkladı.

Eve dönerken atlarımızı yaylının yanından sürüyorduk. Volodya ve ben, binicilik becerisinde ve yiğitlikte birbirimizi geçme isteğiyle atımızı faytonun çevresinde dolandırıp duruyorduk. Gölgem öncekine göre daha uzundu, oldukça yakışıklı bir süvari görünümüne sahip olduğumu tahmin ediyordum, fakat içimi kaplayan kendinden hoşnut olma duygusu şu olay yüzünden kısa sürede yok olup gitti: Faytondakilerin hepsini büsbütün hayran bırakmak isteğiyle biraz geride kalmış, sonra kamçının ve ayaklarımın yardımıyla atımı hızlandırmıştım, rahat ve zarif bir durum alıp yanlarından, Katenka'nın oturduğu taraftan rüzgâr gibi geçmek istiyordum. Yalnız sessizce mi yoksa bağırarak geçmek mi daha iyi olur, onu bilmiyordum. Fakat kahrolası at, yaylının atlarıyla aynı hizaya gelince bütün çabalarıma karşın öyle ani durdu ki, eyerden atın boynuna doğru kaydım, neredeyse uçuyordum.

X. Bölüm
Babam Nasıl Bir Adamdı?

Geçen yüzyılın adamıydı, o yüzyılın gençliği için ortak olan şövalyelik, açıkgözlük, kendine güven, nezaket ve eğlenceye düşkünlük özelliklerini taşıyan, anlaşılması zor bir karaktere sahipti. İçinde bulunduğumuz yüzyılın insanlarına küçümseyerek bakardı ve bu bakış, doğuştan gururlu olmasından çok kendi yüzyılında sahip olduğu etkiyi ve kazandığı başarıları bu yüzyılda elde edememesinden için için duyduğu kızgınlıktan ileri geliyordu. Yaşamının en önemli iki tutkusu kâğıt oyunları ve kadınlardı; yaşamı boyunca kumarda birkaç milyon kazanmıştı, her sınıftan sayısız kadınla da ilişkisi vardı.

Uzun bir boy, küçük adımlarla garip bir yürüyüş, omuzlarını yukarı kaldırma alışkanlığı, küçük, her zaman gülen gözler, iri kartal burun, beceriksizce, ama hoş bir şekilde kıvrılan çarpık dudaklar, bazı harfleri "ş" gibi söylemek şeklinde bir telaffuz bozukluğu ve tam anlamıyla dazlak bir kafa. İşte kendisini hatırladığım günden bu yana babamın dış görünüşü, ona sadece ün kazandırmakla, *à bonnes fortunes** biri haline getirmekle kalmayıp, aynı zamanda istisnasız her-

* Başarılı. (Fr.)

kesin, bütün sınıflardan ve düzeylerden insanların, özellikle de hoşuna gitmek istediği insanların hoşlandığı biri yapan dış görünüşü böyleydi.

Herkesle ilişkilerinde üstün olmayı başarırdı. Asla bir *yüksek sosyete adamı* olmaksızın her zaman bu çevreden insanlarla görüşür ve onlardan saygı görürdü. Başkalarını aşağılamadan kendisini sosyetenin gözünde yükselten gurur ve kendine güven sınırını iyi bilirdi. Özgün biriydi, ama her zaman değil. Özgünlüğünü bazı durumlarda sosyete adamlığının, bazı durumlarda da zenginliğin yerine bir araç olarak kullanırdı. Dünyada hiçbir şey onda şaşkınlık yaratmazdı: Hangi parlak konumda olursa olsun bu konum için doğmuş gibi görünürdü. Yaşamın herkesçe bilinen, küçük sıkıntılarla ve üzüntülerle dolu karanlık yanını başkalarından saklamayı ve kendinden uzaklaştırmayı o kadar iyi bilirdi ki, onu kıskanmamak olanaksızdı. İnsana rahatlık ve zevk veren şeyleri iyi bilir, bunlardan çok güzel yararlanırdı. Konuşmaktan en çok hoşlandığı konu, kısmen annemin akrabaları, kısmen de kendi gençlik arkadaşları sayesinde sahip olduğu parlak ilişkilerdi. Bununla birlikte arkadaşları rütbe olarak çok yükseldikleri, kendisi ise ebediyen emekli bir hassa teğmeni olarak kaldığı için bu arkadaşlarına için için sinirlenirdi. Bütün eski askerler gibi modaya uygun giyinmeyi beceremezdi, ama özgün ve zarif bir giyimi vardı. Her zaman bol ve hafif bir elbise, çok güzel iç çamaşırları giyer, büyük, devrik manşetler ve yakalar kullanırdı. Bununla birlikte uzun boyuna, güçlü bedenine, dazlak kafasına ve sakin, kendinden emin hareketlerine her şey yakışırdı. Duygusal, hatta sulu gözlüydü. Yüksek sesle kitap okurken dokunaklı bir yere gelince genellikle sesi titremeye başlar, gözlerinde yaşlar belirir, üzüntü içinde kitabı bırakırdı. Müziği sever, bir yandan piyano çalarak arkadaşı A..'nın romanslarını, çigan şarkılarını ve bazı opera parçalarını söylerdi; ama klasik müzikten hoşlanmaz, genel düşünceyi önemsemeyerek

Beethoven'in sonatlarının uykusunu getirdiğini ve içini daralttığını, Semyonova'nın söylediği şekliyle "Hatırlatmayın Bana Gençliği" ve çingene Tanyuşa'nın söylediği şekliyle "Yalnız Değil" şarkılarından daha iyi bir şey bilmediğini dobra dobra söylerdi. İyi bir iş yapmak için kendisini izleyen birilerine ihtiyaç duyanlardandı. Ve ancak izleyenlerin iyi dediklerini iyi kabul ederdi. Manevi inançları olup olmadığını Tanrı bilir. Yaşamı her türden heyecanlarla, heveslerle öyle doluydu ki, bu tür inançlara zamanı yoktu, hem o kadar mutluydu ki, bunlara gerek de duymazdı.

Yaşlılığında olaylar karşısında değişmez bir bakışı ve değişmez kuralları oluşmuştu, ama yalnızca pratik temelde. Ona mutluluk veya keyif veren davranışları ve yaşam tarzını iyi sayar, her zaman herkesin bu şekilde davranmasını zorunlu görürdü. Çok sürükleyici konuşurdu ve bu yetenek bence onun kurallarının esnekliğini artırıyordu: Aynı davranışı hem çok sevimli bir çapkınlık, hem de büyük bir alçaklık olarak anlatabilirdi.

XI. Bölüm
Çalışma Odası ve Salondaki İşler

Eve geldiğimizde hava artık kararıyordu. Maman piyanonun başına oturdu, biz çocuklar ise kâğıtları, kalemleri, boyaları getirdik ve resim yapmak için yuvarlak masanın çevresine yerleştik. Benim bir tek mavi boyam vardı; ama yine de av resmi yapmaya koyuldum. Mavi bir atın üstündeki mavi çocuğu ve mavi köpekleri çok büyük bir heyecanla resimledikten sonra mavi bir tavşan yapıp yapamayacağımı bilememiş olmalıyım ki, akıl danışmak için bir koşu babamın yanına çalışma odasına gittim. Babam bir şey okuyordu ve benim "Mavi tavşan olur mu?" soruma, kafasını kaldırmadan "Olur canım olur," diye yanıt verdi. Yuvarlak masaya dönüp mavi bir tavşan yaptım, sonra mavi tavşanı çalı haline getirmek gerektiğini düşündüm. Çalı da hoşuma gitmedi; çalıyı ağaç, ağacı ot yığını, ot yığınını bulut yaptım ve sonunda kâğıdın her yanını öyle maviye buladım ki, kızgınlıktan kâğıdı paramparça ettim ve biraz kestirmek üzere arkası yüksek, derin bir koltuğa geçtim.

Maman, öğretmeni Field'ın ikinci konçertosunu çalıyordu. Ben uyukluyordum ve hayalimde birtakım hafif, tatlı ve duru anılar canlanıyordu. Beethoven'ın patetik sonatını çalmaya başlıyordu ve ben hüzünlü, ağır ve karanlık bir şey anımsıyordum. Maman bu iki parçayı sık sık çalardı; bu yüz-

den bu parçaların bende uyandırdığı duyguyu çok iyi anımsıyorum. Bu duygu bir anıya benziyordu, ama neyin anısıydı bu? Hiçbir zaman olmamış bir şeyi anımsıyordum sanki.

Karşımda çalışma odasının kapısı vardı. Yakov'la birlikte birtakım kaftanlı ve sakallı başka adamların içeri girdiklerini gördüm. Kapı arkalarından hemen kapandı. "Tamam, işler başladı!" diye geçirdim içimden. Dünyada bu çalışma odasında yapılan işlerden daha önemli bir şey olamazmış gibi gelirdi bana; herkesin bu odanın kapısına genellikle fısıldaşarak ve parmaklarının ucuna basarak yaklaşması da bu düşüncemi doğrulardı; odadan babamın yüksek sesi ve nedense her zaman çok ilgimi çekmiş olan puro kokusu geliyordu. Uyuklarken uşakların odasından gelen çok tanıdık bir çizme gıcırtısı birden hayrete düşürdü beni. Karl İvanoviç ayaklarının ucuna basarak, ama asık ve kararlı bir yüzle, elinde birtakım notlarla kapıya yaklaşıp hafifçe tıklattı. Onu içeri aldılar ve kapı tekrar kapandı.

"Kötü bir şey olmasa bari," diye düşündüm, "Karl İvanoviç çok sinirli, her şeyi yapabilir..."

Yeniden uyuklamaya başladım.

Ancak kötü bir şey olmamıştı; bir saat sonra beni yine çizme gıcırtısı uyandırdı. Karl İvanoviç yanaklarında gördüğüm yaşları mendiliyle silerek ve kendi kendine bir şeyler mırıldanarak yukarı çıktı. Ardından babam da odadan çıkıp salona girdi.

Elini mamanın omzuna koyup neşeli bir sesle:

— Ne karar verdim, biliyor musun? –dedi.

— Ne karar verdin, canım?

— Çocuklarla birlikte Karl İvanoviç'i de götüreceğim. Arabada yer var. Çocuklar ona alıştılar, o da çocuklara gerçekten bağlı görünüyor; yılda yedi yüz rublenin ise hesabı bile yapılmaz, et puis au fond c'est un très bon diable.*

* Hem sonra iyi bir adam aslında (Fr.)

Babamın Karl İvanoviç'e neden sövdüğüne* hiç akıl erdiremiyordum.

— Çok sevindim, –dedi maman,– çocuklar için de, onun için de. O iyi bir ihtiyar.

— Şu beş yüz rubleyi armağan olarak alıkoymasını söylediğimde ne kadar duygulandı görseydin... ama en gülünç olanı da bana getirdiği hesap pusulasıydı. –Karl İvanoviç'in el yazısıyla yazılmış notu anneme uzatırken gülümseyerek,– Şuna bir bakmalısın, –diye ekledi,– harika!

Notun içeriği şöyleydi:

"Çocuklar için iki olta – 70 kapik.

Armağan olarak renkli kâğıt, sırma şerit, kutu için tahta parçası – 6 ruble 55 kapik.

Çocuklara armağan kitap ve yay – 8 ruble, 16 kapik.

Nikolay'a pantolon – 4 ruble.

Pyotr Aleksandroviç'in 18.. yılında Moskova'dan getirmeye söz verdiği 140 rublelik altın saat.

Karl Mauer'in maaş dışında toplam 159 ruble 79 kapik alması gerekiyor."

Karl İvanoviç'in armağanlar için harcadığı paraların kendisine ödenmesini ve hatta söz verilmiş olan armağan için de ödeme yapılmasını istediği bu notu okuyan herkes Karl İvanoviç'in duygusuz ve çıkarcı bir bencilden başka bir şey olmadığını düşünecek ve yanılacaktır.

Çalışma odasına elinde not ve kafasında hazır bir konuşmayla girerken evimizde uğradığı bütün haksızlıkları babamın önünde güzel sözlerle açıklamak niyetindeymiş; fakat bize her zaman dikte ederkenki o dokunaklı sesiyle ve duygulu tonlamalarıyla konuşmaya başladığında konuşması en çok kendisini etkilemiş; konuşmasında tam "çocuklardan ayrılmak beni ne kadar üzecek," dediği yere gelince iyice şaşırmış, sesi titremeye başlamış ve cebinden kareli mendilini çıkartmak zorunda kalmış.

---

* Diable (şeytan) sözcüğünü duyunca babasının sövdüğünü düşünüyor. (ç.n.)

— Evet, Pyotr Alensandroviç, –demiş gözyaşları arasında (hazırladığı konuşmada bu sözler hiç yokmuş),– çocuklara o kadar alıştım ki, onlarsız ne yaparım bilmiyorum. –Bir eliyle gözyaşlarını silip, öbür eliyle hesap pusulasını uzatırken,– Size maaş almadan hizmet etsem daha iyi olacak, – diye eklemiş.

O anda Karl İvanoviç'in içten konuştuğunu size kesinlikle söyleyebilirim, çünkü onun iyi yürekli bir insan olduğunu bilirim, ama söylediği sözlerle hesap pusulasının nasıl bir arada olabildiği benim için bir sır olarak kalacak.

— Eğer bu kadar üzülüyorsanız, sizden ayrılmak beni daha da fazla üzer, –demiş babam onun omzunu okşayarak ve– fikrimi değiştirdim, –diye devam etmiş.

Akşam yemeğinden kısa süre önce Grişa geldi salona. Evimizden içeri adım attığından beri aralıksız iç çekiyor, ağlıyordu ve onun bu hali, Grişa'nın kehanet yeteneğine inananlara göre başımıza bir felaket geleceğine işaretti. Vedalaştı ve ertesi sabah uzaklara gideceğini söyledi. Ben Volodya'ya göz kırpıp dışarı çıktım.

— Ne var?

— Grişa'nın zincirlerine bakmak istiyorsanız hemen üst kata, erkekler bölümüne gidelim, Grişa ikinci odada kalıyor, sandık odasında oturup, her şeyi görebiliriz.

— Çok güzel! Sen burada bekle, kızları çağırayım.

Kızlar koşarak geldiler ve üst kata yollandık. Karanlık sandık odasına ilk kim girecek tartışmasından sonra yerlerimize yerleşip beklemeye başladık.

XII. Bölüm
Grişa

Karanlıktan ödümüz kopuyordu; birbirimize sokulmuştuk ve hiç konuşmuyorduk. Hemen arkamızdan sessiz adımlarla Grişa girdi. Bir elinde asasını, öbür elindeyse bakır bir şamdan tutuyordu. Soluk bile almıyorduk.

Derin derin soluyarak, farklı tonlamalarla, yalnızca bu sözcükleri sık tekrarlayanlara özgü kısaltmalarla:

— Yüce İsa! Kutsal Meryem Ana! Baba, oğul ve kutsal ruh... –diye yineleyip duruyordu.

Sopasını dua ederek köşeye koyduktan ve yatağa bir göz attıktan sonra soyunmaya başladı. Eski, siyah kuşağını çözüp, kaba kumaştan yırtık kaftanını ağır ağır çıkarttı, özenle katlayıp sandalyenin arkasına astı. Yüzünde her zamanki aceleci ve aptal ifade yoktu artık; tam tersine sakin, düşünceli, hatta azametliydi. Hareketleri yavaş ve ölçülüydü.

Sırtında sadece iç çamaşırı kalınca yavaşça yatağa çöktü, yatağın dört tarafına haç çıkardı ve görünüşüne bakılırsa epeyce çaba harcayarak –çünkü yüzünü buruşturmuştu – gömleğinin altındaki zincirleri düzeltti. Biraz oturduktan ve yer yer yırtılmış olan gömleğine kaygıyla baktıktan sonra ayağa kalktı, dua ederek mumu birkaç ikonanın durduğu ikona rafının hizasına kaldırdı, haç çıkardı ve mumu ters çevirdi. Mum çıtırdayarak söndü.

Neredeyse dolunay halini almak üzere olan ay ormana bakan pencerelere vuruyordu. Meczubun uzun beyaz bedeni bir yandan ayın soluk, gümüş ışınlarıyla aydınlanıyordu, öbür yanı ise kapkara gölgeydi; çerçevelerin gölgeleriyle birlikte döşemeye, duvarlara düşüyor, tavana dek uzanıyordu. Dışarıda gece bekçisi demir levhaya vuruyordu.

Grişa, kocaman ellerini göğsünde birleştirip başını yere eğdikten sonra sürekli derin soluklar alarak ikonların önünde sessizce durdu, sonra güçlükle diz çöküp dua etmeye başladı.

İlk başta bilinen duaları sadece bazı sözcüklerin üstüne basarak sessizce okuyordu, sonra bunları tekrarladı, ama yüksek sesle ve büyük bir canlılıkla. Slavca ifade etmek için hissedilir bir çaba harcayarak kendi sözcüklerini söylemeye başlamıştı. Sözcükleri birbiriyle bağlantısız, ama dokunaklıydı. Bütün velinimetleri (onu evine kabul edenleri böyle adlandırırdı) için, bu arada annem ve bizim için, kendisi için dua etti, işlediği büyük günahları Tanrı'nın bağışlamasını diledi, "Tanrım, düşmanlarımı bağışla!" diye tekrarladı. Sızlanarak doğruldu ve aynı sözleri bir daha, bir daha yineleyerek yere kapandı, yere çarparak kuru, keskin bir ses çıkaran zincirlerin ağırlığına karşın bir kez daha doğruldu.

Volodya bacağımı çimdikledi, çok canım yandı; ama başımı bile çevirmedim, sadece acıyan yeri elimle ovuşturdum ve çocukça bir merak, acıma ve saygıyla Grişa'nın bütün hareketlerini ve sözlerini izlemeye devam ettim.

Sandık odasına girerken beklediğim eğlence ve kahkaha yerine ürperdiğimi ve kalbimin duracak gibi olduğunu hissediyordum.

Grişa daha uzun bir süre bu dinsel esrime halinde kaldı ve içinden geldiği gibi dualar etti. Kâh birkaç kez art arda, ama her seferinde yeni bir güçle ve yeni bir anlam katarak "Tanrım bağışla," diye tekrarlıyor, kâh sözlerine hemen kar-

şılık bekliyormuş gibi bir ifadeyle "Bağışla beni Tanrım, yol göster bana... ne yapmam gerektiğini öğret bana Tanrım!" diyor, kâh sadece acı hıçkırıklar duyuluyordu... Dizlerinin üstünde doğruldu, ellerini göğsünde kavuşturdu ve sustu. Ben yavaşça kafamı kapıdan dışarı uzattım, soluk bile almıyordum. Grişa kımıldamıyordu; göğsünden derin soluklar kopup çıkıyordu; ayın aydınlattığı kör gözünün bulanık gözbebeğinde bir damla yaş duruyordu.

Birden anlatılmaz bir ifadeyle:

— Evet, senin dediğin olur! –diye bağırdı, yere kapandı ve çocuk gibi ağlamaya başladı.

O zamandan bu yana çok sular aktı, olaylarla ilgili pek çok anı benim için önemini yitirdi, belli belirsiz hayaller halini aldı, hatta Grişa bile son yolculuğunu tamamladı; fakat bende yaptığı etki ve uyandırdığı duygu, belleğimde asla ölmeyecektir.

Ey yüce Hristiyan Grişa! İnancın o kadar güçlüydü ki, Tanrı'nın yakınlığını hissediyordun, sevgin o kadar büyüktü ki, sözcükler dudaklarından kendiliğinden dökülüyordu, onları uzun uzun düşünmüyordun... Ve söyleyecek sözcük bulamayarak gözyaşları içinde yere yığıldığında Tanrı'nın yüceliğine nasıl da büyük bir övgü düzmüştün!..

Grişa'yı dinlerken hissettiğim şefkat uzun süremezdi, çünkü birincisi, merakım giderilmişti, ikincisi, aynı şekilde oturmaktan ayaklarım keçeleşmişti ve karanlık sandık odasında arkamdan gelen fısıltılara ve kımıldanmalara katılmak istiyordum. Birisi kolumu tutup fısıltıyla "Bu kimin kolu?" dedi. Sandık odası zifiri karanlıktı, ama tek bir dokunuştan ve tam kulağımın üstünde fısıldayan sesten Katenka'yı hemen tanımıştım.

Sırtında kısa kollu bir elbise olan Katenka'nın kolunu tamamen bilinçsiz bir şekilde dirseğinden yakaladım ve dudaklarımı koluna yapıştırdım. Katenka bu davranışa şaşırmış olacak ki kolunu geri çekti, bu hareketiyle de sandık

odasındaki kırık bir sandalyeye çarptı. Grişa kafasını kaldırdı, sessizce çevresine bakındı ve dua okuyarak bütün köşeleri kutsadı. Fısıldaşarak ve paldır küldür koşarak sandık odasından kaçtık.

XIII. Bölüm
Natalya Savişna

Yalınayak, ama neşeli, tombul ve kırmızı yanaklı *Nataşka,* geçen yüzyılın ortalarında sırtında salkım saçak giysilerle Habarovka köyünün avlularında koşturup dururmuş. Babası, klarnetçi Savva'nın üstün hizmetleri ve ricasıyla büyükbabam onu *yukarıya,* büyükannemin hizmetçileri arasına almış. Oda hizmetçisi *Nataşka,* uysal mizacı ve çalışkanlığıyla bu görevde kendini göstermiş. Annem doğunca bir dadıya gerek duyulduğunda bu görevi *Nataşka*'ya vermişler. Bu yeni alanda da çalışkanlığı, güvenilirliği ve genç hanımına bağlılığıyla övgüleri ve ödülleri hak etmiş. Ancak işini yaparken Natalya'yla sık sık karşılaşan genç, eline çabuk uşak Foka'nın pudralı başı ve tokalı çorapları kızın kaba, ama sevgi dolu yüreğini tutsak etmiş. Hatta Foka'yla evlenmesine izin vermesini rica etmek için büyükbabamın yanına bile gitmeye kalkmış. Büyükbabam onun bu isteğini nankörlük saymış, öfkelenmiş ve zavallı Natalya'yı cezalandırmak için bir bozkır köyüne sığır ahırına göndermiş. Ancak hiç kimse Natalya'nın yerini tutamadığı için altı ay sonra eski görevine geri dönmüş. Sürüldüğü yerden yine salkım saçak giysiler içinde geri döndükten sonra büyükbabamın yanına gitmiş, ayaklarına kapanmış ve kendini kaptırdığı ve bir daha yapmayacağına yemin ettiği bu aptalca şeyi

unutmasını, eskisi gibi kendisine sevgi ve şefkat göstermesini rica etmiş. Sözünü de tutmuş gerçekten.

O günden sonra Nataşka, Natalya Savişna olmuş ve başına başlık giymiş, içinde sakladığı bütün sevgiyi küçük hanımına vermiş.

Annemin yanındaki yerini mürebbiyeye bıraktığında kilerin anahtarlarını almış, çamaşırlar ve bütün erzak onun ellerine teslim edilmiş. Bu yeni görevleri de aynı gayret ve sevgiyle yapmış. Efendilerinin iyiliğini düşünerek yaşamış hep, her şeyde bir israf, ziyan, hırsızlık görür ve bunlara engel olmaya çalışırmış.

Maman evlendiğinde yirmi yıllık emeği için Natalya Savişna'ya teşekkür etme isteğiyle onu yanına çağırmış ve kendisine duyduğu minnettarlığı ve sevgiyi en gurur okşayıcı sözcüklerle ifade edip Natalya Savişna'nın kölelikten özgür bırakıldığını gösteren armalı kâğıdı uzatmış ve ileride ister evimizde çalışmaya devam etsin, ister etmesin her yıl üç yüz ruble tutarında emekli maaşı alacağını söylemiş. Natalya Savişna bunları ağzını açmadan dinlemiş, sonra belgeyi eline almış, hırsla belgeye bakmış, dişlerinin arasından bir şey mırıldanmış ve kapıyı çarparak odadan kaçmış. Bu garip davranışın nedenini anlamayan maman, biraz bekleyip Natalya Savişna'nın odasına gitmiş. O, yaşlı gözlerle, mendilini parmaklarının arasında evirip çevirerek bir sandığın üstünde oturmuş, önünde, yerlerde sürünen paramparça özgürlük belgesine gözlerini dikmiş bakıyormuş.

Maman onun elini tutup:

— Neyiniz var, kuzum Natalya Savişna? –diye sormuş.

— Hiçbir şey hanımcığım, –diye yanıtlamış,– hoşunuza gitmeyen bir şey yapmış olmalıyım ki, beni evden kovuyorsunuz... Ne yapalım, giderim.

Elini çekmiş ve gözyaşlarını zor tutarak odadan çıkmaya niyetlenmiş. Maman onu durdurmuş, sarılmış ve ikisi birden ağlamaya başlamışlar.

Kendimi bildim bileli Natalya Savişna'yı ve onun sevgisini, şefkatini anımsarım; ama bu sevginin ve şefkatin değerini ancak şimdi bilebiliyorum, o zamanlar bu yaşlı kadının bu kadar az bulunur, bu kadar harika bir varlık olduğu aklıma bile gelmezdi. Bırakın kendinden söz etmeyi, sanırım kendini düşünmezdi bile. Bütün hayatı sevgi ve fedakârlık demekti. Bize gösterdiği karşılıksız, şefkat dolu sevgiye o kadar alışıktım ki, başka türlü olabileceği aklıma gelmezdi bile, ona zerre kadar minnet duymaz ve "Mutlu mu acaba, halinden memnun mu?" sorularını hiçbir zaman sormazdım kendime.

İhtiyaç giderme bahanesiyle dersten çıkıp koşa koşa Natalya Savişna'nın odasına gittiğim ve onun varlığından zerre kadar utanmadan yüksek sesle hayaller kurduğum olurdu. Hep bir şeyle meşgul olurdu: Ya çorap örer, ya odasını dolduran sandıkları karıştırır, ya da çamaşırları yerleştirir ve benim ağzımdam çıkan "General olduğum zaman güzeller güzeli bir kızla evleneceğim, kendime doru bir at alacağım, camdan bir ev yaptıracağım ve Karl İvanoviç'in akrabalarını Saksonya'dan getirteceğim," türünden saçmaları dinleyerek "Evet canım, evet," deyip dururdu. Kalkıp gitmeye hazırlandığımda iç kapağında –şimdi anımsadığım kadarıyla– renkli bir atlı resminin, bir krem kutusunun üstünden çıkartılmış bir manzara ve Volodya'nın yaptığı bir resmin yapıştırıldığı mavi sandığı açar, bu sandıktan tütsü çıkarır, tütsüyü yakar ve elini sallayarak:

— Bu Oçakov tütsüsüdür küçük bey, –derdi.– Büyükbabanız –toprağı bol olsun– Türk seferine gittiğinde oradan getirmişti ta o zamanlar. İşte şu son parça kaldı, –diye eklerdi iç çekerek.

Odasını dolduran sandıklarda akla gelebilecek her şey vardı. Bir şey gerekse genellikle "Natalya Savişna'ya sormalı," derlerdi ve gerçekten de Natalya Savişna biraz karıştırdıktan sonra istenen şeyi bulur ve "İyi ki saklamışım," derdi.

Bu sandıklarda ondan başka evdeki hiç kimsenin bilmediği ve ilgilenmediği böyle binlerce şey vardı.

Bir kez ona kızmıştım. Bu olay şöyle olmuştu: Öğle yemeğinde bardağıma kvas doldururken sürahiyi devirmiş ve masa örtüsünü ıslatmıştım.

— Natalya Savişna'yı çağırın da gözdesinin yaptığı şeye sevinsin, –dedi maman.

Natalya Savişna geldi ve neden olduğum lekeyi görüp başını salladı; sonra maman onun kulağına bir şeyler söyledi ve Natalya Savişna parmağını sallayarak beni tehdit edip çıktı.

Öğleden sonra neşe içinde hoplaya zıplaya salona yollandım, Natalya Savişna elinde masa örtüsüyle birden kapının arkasından fırladı, beni yakaladı ve umutsuzca karşı koysam da "Masa örtülerini kirletme, masa örtülerini kirletme!" diyerek örtünün ıslak yerini yüzüme sürtmeye başladı. Bu o kadar ağırıma gitmişti ki, öfkeden hüngür hüngür ağladım.

Gözyaşlarına boğulmuş, salonda bir ileri bir geri dolaşırken kendi kendime "Nasıl olur? Natalya Savişna, yani bildiğin *Natalya*, bana *sen* diyor, dahası uşak çocuğuymuşum gibi ıslak örtüyle yüzüme vuruyor. Yoo, bu korkunç bir şey!" diyordum.

Natalya Savişna salya sümük ağladığımı görünce hemen kaçtı, bense dolaşmaya devam ederek küstah *Natalya*'ya bana yaptığı bu hakaretin bedelini nasıl ödeteceğimi düşünüyordum.

Birkaç dakika sonra Natalya Savişna geri geldi, korka korka yanıma yaklaştı ve:

— Yeter cancağızım, ağlamayın... bağışlayın beni, ben aptalın biriyim... suçluyum... artık bağışlayın beni canım... bakın size ne getirdim, –diye gönlümü almaya çalıştı.

Şalının altından kırmızı kâğıttan yapılmış bir külah çıkarttı. Külahın içinde iki karamela ve bir incir vardı. Titre-

yen eliyle külahı bana uzattı. İyi yürekli yaşlı kadının yüzüne bakacak gücü kendimde bulamıyordum; başımı çevirip armağanı aldım, gözyaşlarım daha da arttı, ama artık öfkeden değil, sevgi ve utançtan akıyordu yaşlar.

XIV. Bölüm
Ayrılık

Anlattığım olayların ertesi gün, sabah saat on ikide fayton ve yaylı kapının önünde duruyordu. Nikolay yol kıyafetini giymişti, yani pantolonunu çizmesinin içine sokmuş ve eski ceketinin beline sımsıkı bir kuşak bağlamıştı. Yaylıya binmişti, kaputları, yastıkları koltuğun altına yerleştiriyordu; gözüne yüksek görününce yastıkların üstüne oturuyor, zıplayarak onları istediği şekle sokmaya çalışıyordu.

Babamın oda hizmetçisi soluk soluğa faytondan kafasını uzatarak:

— Bir iyilik yapın Nikolay Dmitriç, beyin kutusunu sizin arabaya koyamaz mıyız, küçük bir şey... –dedi.

Nikolay, bir bohçayı bütün gücüyle yaylının dibine atarken hızlı hızlı konuşarak, sıkıntılı bir şekilde:

— Keşke daha önce söyleseydiniz Mihey İvanoviç, –diye karşılık verdi kasketini hafifçe yukarı kaldırıp güneş yanığı alnındaki ter damlalarını silerken.– Yemin ederim başım o kadar dönüyor ki, bir de siz kalkmış kutu falan diyorsunuz, –diye ekledi.

Sırtlarında ceketleri, kaftanları, gömlekleriyle, başları açık erkek hizmetçiler, bol giysileri, omuzlarında çizgili şalları, kucaklarında çocuklarıyla kadınlar ve yalınayak çocuklar merdivenin yakınında duruyor, arabalara bakıyor, kendi

aralarında konuşuyorlardı. Arabacılardan biri –kafasında kışlık şapkası ve sırtında kalın çuhadan kaftanıyla kamburu çıkmış bir ihtiyar– faytonun okunu tutmuş yokluyor, derin düşüncelere dalmış kapıya bakıyordu; sırtına kırmızı pamukludan pervazları olan beyaz bir gömlek, kafasına ise sarı kıvırcık saçlarını kaşırken bir o kulağına bir öbür kulağına yatırdığı siyah bir fötr şapka giymiş boylu boslu bir delikanlı olan diğeri ise kaftanını arabacı koltuğuna koymuş, dizginleri de aynı yere atmış, örgü kamçısını hafif hafif şaklatarak kâh çizmelerine, kâh yaylıyı yağlayan arabacılara bakıyordu. Bu arabacılardan biri ıkınarak arabayı havaya kaldırmıştı, tekerleğin üzerine eğilmiş olan diğeri ise dikkatle dingili ve poyrayı yağlıyordu, hatta fırçanın üzerinde kalan katran ziyan olmasın diye aşağıdan yukarıya tekrar sürüyordu. Farklı renklerde yorgun posta atları parmaklığın yanında duruyor ve kuyruklarını sallayarak sinekleri kovalıyorlardı. Atlardan bazıları tüylü, şiş bacaklarını öne atarak gözlerini kısmış, uyukluyor, diğerleri can sıkıntısından birbirlerini kaşıyor ya da merdivenin yanında bitmiş koyu yeşil, sert eğrelti otunun yapraklarını ve saplarını kemiriyorlardı. Birkaç tazı vardı. Bunların bazıları güneşe uzanmış, ağır ağır soluyor, diğerleri yaylının ve faytonun altındaki gölgelerde dolaşıyor, dingillerin çevresindeki yağı yalıyorlardı. Havada tozlu bir sis vardı, ufuk griye çalan leylak rengindeydi, ama gökyüzünde tek bir bulut yoktu. Güçlü batı rüzgârı yoldan ve tarlalardan sütunlar halinde toz kaldırıyor, bahçedeki uzun ıhlamur ve akağaçların en üst dallarını eğiyor, dökülen sarı yaprakları uzaklara taşıyordu. Ben pencerenin önüne oturmuş, hazırlıkların bitmesini sabırsızlıkla bekliyordum.

Hepimiz son kez birlikte birkaç dakika geçirmek için konuk odasındaki yuvarlak masanın çevresinde toplandığımızda bizi ne kadar üzücü bir anın beklediğini hiç düşünmüyordum. Kafamın içinde en boş düşünceler dolaşıyordu. Kendime sorular soruyordum: Yaylıyı hangi arabacı süre-

cek, faytonu hangisi? Babamla kim gidecek, Karl İvanoviç'le kim? Bana neden ısrarla pamuklu kaftan giydirip boynuma da atkı sarmak istiyorlar?

"Muhallebi çocuğu muyum ben? Donacağım sanki. Bütün bunlar bir an önce bitse de binip gitsek."

Ağlamaktan kızarmış gözlerle ve elinde bir notla içeri giren Natalya Savişna mamana:

— Çocukların çamaşırlarının listesini kime vermemi emredersiniz? –dedi.

— Nikolay'a verin, ama sonra çocuklarla vedalaşmaya gelin hemen.

Yaşlı kadın bir şey söylemek istedi, ama birden durdu, mendiliyle yüzünü örttü, elini sallayıp odadan çıktı. Bu hareketi görünce birazcık yüreğim sızladı; fakat yola çıkma sabırsızlığı bu duygudan daha ağır basıyor, babamın annemle konuşmasını son derece kayıtsız bir şekilde dinlemeye devam ediyordum. Eve ne almak gerekiyor, Prenses Sophie ve Madame Julie'ye ne söylenecek gibi ikisini de ilgilendirmediği belli şeylerden söz ediyorlardı.

Foka içeri girdi ve eşikte durup, "Yemek hazır," dediği ses tonuyla "Atlar hazır," dedi. Bu haberi alınca mamanın sanki beklenmedik bir şeymiş gibi titrediğini ve renginin solduğunu fark ettim.

Foka'ya odanın bütün kapılarını kapatması emredildi. Bu beni çok eğlendirdi, "sanki hepimiz birinden saklanıyorduk".

Herkes oturduğunda Foka da bir sandalyenin ucuna ilişti; ancak tam bunu yaptığı anda kapı gıcırdadı, herkes dönüp baktı. Natalya Savişna telaşla odaya girdi ve gözlerini yerden kaldırmaksızın kapının yanında, Foka'nın oturduğu sandalyenin diğer ucuna ilişti. Foka'nın dazlak kafasını, hareketsiz buruşuk yüzünü ve altından kır saçlarının göründüğü başlığıyla o kamburu çıkmış kadını şimdi bile gözümün önünde görüyorum. Aynı sandalyeye sığışmışlardı, ikisi de rahatsızdı.

Kayıtsızlığım ve sabırsızlığım sürüyordu. Kapılar kapalı olarak oturduğumuz bu on saniye bana koca bir saat gibi gelmişti. Sonunda hepimiz ayağa kalktık, birbirimizi kutsadık ve vedalaşmaya koyulduk. Babam mamana sarılıp birkaç kez öptü.

— Tamam canım, ömür boyu ayrılmıyoruz ya, –dedi.

— Yine de üzücü! –dedi maman gözyaşlarından titreyen bir sesle.

Bu sesi duyduğum, onun titreyen dudaklarını ve yaşlarla dolu gözlerini gördüğüm zaman her şeyi unuttum, o kadar üzüldüm, o kadar canım yandı ve korktum ki, annemle vedalaşmadan kaçmak istedim. Onun babama sarılırken bizimle vedalaştığını o dakika anlamıştım.

Annem Volodya'yı o kadar çok öptü, o kadar çok kutsadı ki, artık bana yöneleceğini düşünerek öne çıkıyordum; ama annem bir daha, bir daha kutsuyor ve göğsüne bastırıyordu Volodya'yı. Sonunda anneme sarıldım, göğsüne sokulup kendi derdimden başka hiçbir şey düşünmeden ağladım, ağladım.

Arabaya binmeye giderken usandırıcı hizmetçi takımı vedalaşmak için antrede bizi bekliyordu. Onların "elinizi öpeyim efendim"leri, omzumuzdan şapur şupur öpmeleri, saçlarından gelen yağ kokusu sinirli insanlarda görülen tedirginliğe çok benzeyen bir duygu uyandırmıştı içimde. Natalya Savişna gözyaşları içinde benimle vedalaştığı sırada bu duygunun etkisi altında kalarak onu son derece soğuk bir şekilde başlığından öptüm.

Bütün hizmetçilerin yüzlerinin şimdiki gibi gözümün önüne gelmesi ve bu yüzleri en ufak ayrıntılarına kadar çizebilecek durumda olmam, ama mamanın yüzünün ve hareketlerinin kesinlikle hayalimden kayıp gitmesi ne kadar garip bir şey. Bunun nedeni, bütün bu süre içinde ona bir kez bile bakma cesaretini gösterememiş olmamdır belki de. Bunu yapacak olursam ikimizin çektiği acı da dayanılmaz sınırlara varacakmış gibi geliyordu.

Herkesten önce faytona koşup arka tarafa oturdum. Faytonun yukarı kalkık körüğü yüzünden hiçbir şey göremiyordum, ama içimden bir ses bana annemin hâlâ orada olduğunu söylüyordu.

"Ona bir kez daha baksam mı, bakmasam mı? Hadi son bir kez!" dedim kendi kendime ve arabadan evin girişine doğru başımı uzattım. Bu sırada maman da aynı düşünceyle faytonun öbür tarafına gelmiş bana sesleniyordu. Sesini arkamda duyunca döndüm, ama o kadar hızlı dönmüşüm ki, kafalarımız tokuştu; o kederle gülümsedi ve beni son kez dudaklarını kuvvetlice bastırarak öptü.

Birkaç sajen* uzaklaştığımızda ona bakmaya karar verdim. Rüzgâr başına bağladığı mavi başörtüsünü havalandırıyordu; başını eğmiş, yüzünü elleriyle örtmüş yavaş adımlarla merdivenleri çıkıyordu. Foka da ona destek oluyordu.

Babam yanıma oturmuştu ve hiç konuşmuyordu; bense gözyaşlarından boğuluyordum, bir şey boğazıma öyle bir baskı yapıyordu ki soluksuz kalmaktan korkuyordum... Anayola çıktığımızda birinin balkondan salladığı beyaz mendili gördük. Ben de kendi mendilimi sallamaya başladım ve bu hareket beni biraz rahatlattı. Ağlamaya devam ediyordum, gözyaşlarımın duygusallığımı gösterdiği düşüncesi bana hoşnutluk ve haz veriyordu.

Bir verst** gittikten sonra yerime biraz daha rahat yerleştim ve bütün dikkatimle gözlerimin önündeki en yakın şeye, benim tarafımda koşan atın arkasına bakmaya başladım. Yan tarafa koşulmuş olan bu benekli atın kuyruğunu sallayışına, ayaklarını birbiri ardına atışına, arabacının örgü kamçısının atın sırtına inişine ve atın dörtnala koşmaya başlayışına bakıyordum; paldımın ve paldımın üzerindeki halkanın zıplayışına bakıyordum, paldım kuyruk çevresinde köpükle kaplanana dek baktım. Çevreye, olgun çavdarların dalgalandığı

---

* 2,13 m.ye eşit bir uzunluk ölçüsü. (ç.n.)

** 1,06 km.lik Rus uzunluk ölçüsü. (ç.n.)

tarlalara, bir yerde bir karasabanın, bir köylünün ve tayıyla birlikte bir atın göründüğü dinlenmeye bırakılmış koyu renk bir tarlaya, verstleri gösteren taşlara bakıyordum, hatta hangi arabacının bizimle geldiğini öğrenmek için arabacı yerine bile göz attım; daha gözyaşlarımdan ıslanmış olan yüzüm kurumadan düşüncelerim belki de sonsuza dek ayrıldığım annemden uzaklaşmıştı. Ama her anı beni annemi düşünmeye itiyordu. Bir gün önce akağaçlı yolda bulduğum mantarı anımsadım, Lyuboçka'yla Katenka'nın mantarı kim koparacak diye nasıl tartıştıklarını anımsadım, bizimle vedalaşırken ikisinin de nasıl ağladıklarını anımsadım.

Yazık onlara! Natalya Savişna'ya da yazık, akağaçlı yola da, Foka'ya da yazık! Hatta kötü yürekli Mimi'ye bile yazık. Hepsine, herkese yazık! Ya zavallı maman? Gözlerimde yeniden yaşlar beliriyor, ama uzun sürmüyordu.

XV. Bölüm
Çocukluk

Bir daha geri gelmeyecek mutlu çocukluk dönemi! Çocukluk anılarını nasıl sevmez, nasıl üstüne titremez insan? Bu anılar ruhumu canlandırır, yüceltir ve benim için en güzel zevklerin kaynağıdır.

Doya doya koşup oynadıktan sonra çay sofrasına, yüksek sandalyeme otururdum; vakit geçmiş, bir fincan şekerli sütümü çoktan içmiş olurdum, uykudan gözlerim kapanır, ama yerimden kımıldamaz, oturur, dinlerdim. Dinlememek mümkün mü zaten? Maman biriyle konuşurdu, sesi o kadar tatlı, o kadar gönül okşayıcıydı ki. Yalnızca bu sesler yüreğime ne çok şey söylerdi! Uykuyla dumanlanan gözlerimi annemin yüzüne dikerdim ve birden o küçülür, küçülür, yüzü düğme kadar kalırdı; ama bu yüzü yine de çok açık görürdüm, bana nasıl baktığını, nasıl gülümsediğini görürdüm. Onu böyle küçücük görmek hoşuma giderdi. Gözlerimi daha da çok kısardım ve o, gözbebeklerime sığabilecek bir çocuk kadar küçülürdü; ama kımıldardım ve büyü bozulurdu; gözlerimi kısardım, dönerdim, her yola başvurarak onu tekrar canlandırmaya çalışırdım, ama boşuna.

Sandalyeden kalkardım, ayaklarımı altıma toplayarak bir koltuğa rahatça yerleşirdim.

— Yine uyuyacaksın Nikolenka, –derdi maman,– yukarı çıksan daha iyi edersin.

— Uyumak istemiyorum anneciğim, –diye yanıt verirdin ona ve bulanık, ama tatlı düşler doldururdu kafanı, sağlıklı çocuk uykusu gözkapaklarını indirirdi ve bir dakika sonra kendinden geçer, uyandırılana dek uyurdun. Uykuda sevecen bir elin sana dokunduğunu hisseder gibi olurdun; tek bir dokunuştan onu tanırdın ve uyurken bilinçsiz olarak bu eli yakalar, sımsıkı dudaklarına bastırırdın.

Artık herkes dağılmıştır; bir tek mum yanar konuk odasında; maman beni kendisinin uyandıracağını söylemiştir; uyuduğum koltuğun kenarına ilişen odur, sihirli, sevecen elini saçlarımın üzerinde gezdirir ve kulağımın üstünde o tanıdık, güzel ses duyulur:

— Kalk canım, yatma vakti geldi.

Yabancıların kayıtsız bakışlarından sıkılmaz, bütün sevecenliğini ve sevgisini bana akıtmaktan korkmaz. Ben kımıldamam, ama onun elini daha kuvvetli öperim.

— Hadi kalk meleğim.

Öbür eliyle boynumdan tutar ve parmakları hızla oynamaya başlar, beni gıdıklar. Oda sessiz ve yarı karanlıktır; gıdıklandığım ve uyandığım için sinirlerim gerilmiştir; anneciğim hemen yanımda oturur, bana dokunur; onun kokusunu ve sesini duyarım. Bunların hepsi beni yerimden sıçratıp kaldırır, kollarımı onun boynuna dolayıp başımı göğsüne dayar ve soluk soluğa:

— Ah canım, canım anneciğim, seni ne kadar çok seviyorum! –derim.

O, kederli, büyüleyici gülümsemesiyle başımı iki elinin arasına alır, beni alnımdan öper, dizine yatırır.

— Demek beni çok seviyorsun, –der, bir an susar, sonra şöyle devam eder: – Beni her zaman sev, hiçbir zaman unutma. Eğer bir gün anneciğin hayatta olmazsa onu unutmayacaksın değil mi? Unutmayacaksın değil mi Nikolenka?

Beni daha da büyük bir sevgiyle öper.

Ben onun dizini öperken:

— Yeter! Böyle söyleme canım anneciğim! –diye bağırırım ve gözlerimden sel gibi yaşlar akar, sevgi ve coşku yaşlarıdır bunlar.

Bundan sonra üst kata giderim, ikonaların önünde, sırtımda pamuklu geceliğimle durup, "Tanrım, babamı ve annemi koru," derken ne harika bir duyguya kapılırım. Çocuk ağzımdan sevgili annem için ilk kez cıvıl cıvıl dökülen duaları yinelerken anneme duyduğum sevgiyle Tanrı sevgisi garip bir biçimde tek bir duyguda birleşmiştir.

Duadan sonra yorgana sarınırım; içim rahatlamış, aydınlanmış ve sevinç dolmuştur; hayaller hayalleri kovalar, ama neyle ilgilidir bu hayaller? Mutsuz bir insan olduğunu bildiğim yapayalnız bir adam, Karl İvanoviç ve onun acı yazgısı gelir aklıma. Ona o kadar acır, onu o kadar severim ki, gözlerimden yaşlar akar ve "Tanrı ona mutluluk, bana da Karl İvanoviç'e yardım etme, acısını hafifletme olanağı versin; onun için her türlü fedakârlığa hazırım," diye düşünürüm. Sonra sevdiğim porselen bir oyuncağı, tavşanı ya da köpeği kuş tüyü yastığın köşesine sokar, onun orada ne kadar güzel, sıcacık ve rahat yattığını hayran hayran seyrederim. Tanrı'nın herkese mutluluk vermesi, herkesin hoşnut olması ve ertesi gün gezebilecek kadar iyi olması için biraz daha dua ederim ve öbür tarafa dönerim, düşünceler ve hayaller birbirine karışır, yüzüm gözyaşlarından hâlâ ıslak, sakin, rahat uyurum. Çocuklukta sahip olduğum bu tazelik, bu kaygısızlık, bu sevilme isteği ve inanma gücü başka bir zaman geri gelir mi? İki güzel erdemin, tertemiz neşenin ve sınırsız sevilme isteğinin yaşamdaki tek arzu, tek itici güç olduğu bu dönemden daha iyi bir dönem olabilir mi?

Nerede o ateşli dualar? Nerede en güzel armağan olan o tertemiz, duygulu gözyaşları? Avutucu melek, yüzünde bir gülümsemeyle uçarak gelir, bu gözyaşlarını siler, çocuklara özgü o bozulmamış hayal dünyasını tatlı hülyalara daldırırdı.

Yoksa yaşam, gözyaşlarını ve bu heyecanları benden sonsuza dek uzaklaştıracak kadar ağır izler mi bıraktı yüreğimde? Yoksa yalnız anılar mı kaldı?

XVI. Bölüm
Şiir

Moskova'ya gittikten hemen hemen bir ay sonra büyükannemin evinin üst katında büyük bir masanın başına oturmuş, yazı yazıyordum; karşımda resim öğretmeni oturuyor ve kara kalemle çizilmiş sarıklı bir Türk portresi üzerinde son düzeltmeleri yapıyordu. Volodya boynunu uzatmış öğretmenin arkasında dikiliyor, omzunun üstünden öğretmene bakıyordu. Bu portre Volodya'nın ilk karakalem eseriydi ve hemen bugün, büyükannemin isim gününde* ona sunulacaktı.

Volodya parmaklarının ucunda yükselip Türk'ün boynunu öğretmene göstererek:

— Şuraya biraz daha gölge yapmayacak mısınız? –diye sordu.

Öğretmen, kalemleri ve cetveli çekmeceye koyarken:

— Hayır, gerekmez, –dedi,– şimdi çok güzel oldu, daha fazla ellemeyin. Ya siz Nikolenka, sırrınızı artık açıklayın bize, büyükannenize siz ne armağan edeceksiniz? –diye ekledi –Ayağa kalkıp yan gözle Türk'e bakmaya devam ederek.– Doğrusu siz de bir portre çizseydiniz iyi olurdu. Hoşça kalın beyler, –dedi şapkasını ve kartonunu alıp çıktı.

---

* İsim günü, Ortodoks ve Katoliklerin, adını taşıdıkları azizin veya meleğin kilise tarafından anıldığı gün kutladığı özel, kişisel bayramdır. (ç.n.)

O anda ben de bir portre resminin şimdi üzerinde çalıştığım şeyden daha iyi olacağını düşünüyordum. Bize büyükannemin isim gününün yaklaştığını ve isim günü için birer armağan hazırlamamız gerektiğini söylediklerinde büyükanneme bu günle ilgili bir şiir yazmak gelmişti aklıma ve kısa sürede kalan dizeleri de bulacağımı umarak hemen uyaklı iki dize uydurmuştum. Bir çocuk için bu kadar garip bir düşünce nasıl aklıma gelmişti kesinlikle anımsamıyorum, ama bu düşüncenin çok hoşuma gittiğini, bu konuda sorulan bütün sorulara büyükanneme mutlaka bir armağan sunacağım, ancak bu armağanın ne olduğunu hiç kimseye söylemeyeceğim yanıtını verdiğimi anımsıyorum.

Beklediğimin aksine, harcadığım tüm çabalara karşın sıcağı sıcağına uyduruverdiğim bu iki dizeden başka hiçbir şey yazamıyordum. Kitaplarımızdaki şiirleri okumaya başladım; fakat ne Dmitriyev, ne de Derjavin yardım etti bana, aksine, yeteneksizliğime daha da çok inandırdılar. Karl İvanoviç'in şiir yazmayı sevdiğini bildiğim için gizlice onun kâğıtlarını karıştırmaya başladım ve Almanca şiirler arasında onun kaleminden çıktığını düşündüğüm Rusça bir şiir buldum.

Bayan L... Petrovskaya, 1828, 3 Haziran.

Hatırlayın yakınları,
Hatırlayın uzakları,
Hatırlayın beni
Bugünden sonsuza dek,
Hatırlayın ben ölünceye dek,
Nasıl sadakatle sevebildiğimi.

Karl Mauer

Güzel, iri harfli bir yazıyla ince mektup kâğıdına yazılmış olan bu şiir duygusallığıyla hoşuma gitmişti; hemen ezberledim ve örnek almaya karar verdim. İş büyük ölçüde kolay-

laşmıştı. İsim gününde on iki dizelik kutlama şiiri hazırdı ve sınıftaki masanın başında oturmuş kaliteli bir kâğıda temize çekiyordum.

İki sayfa bozulmuştu bile... Bunun nedeni şiirde bir değişiklik yapma niyetim değildi, şiir bana mükemmel görünüyordu, ama üçüncü satırdan itibaren satır sonları giderek yukarı doğru kıvrılmaya başlamıştı, hatta eğri yazıldığı ve işe yaramaz bir şey olduğu uzaktan bile görünüyordu.

Üçüncü sayfa da öncekiler gibi eğri oldu; ama tekrar yazmamaya karar verdim. Şiirimde büyükannemi kutluyor, onun uzun, sağlıklı bir yaşam sürmesini diliyor ve şöyle bitiriyordum:

Uğraşacağız sevindirmeye
Ve seveceğiz öz anne diye.

Galiba çok kötü olmamıştı, ama son dize tuhaf bir şekilde kulağımı tırmalıyordu.

— Ve se–ve–ce–ğiz, öz an–ne di–ye, –diye tekrarlayıp duruyordum.– *Anne* yerine uyaklı ne koysam? Valide? Nine? Aman uyuyor işte! Hem Karl İvanoviç'inkinden iyi!

Ve son dizeyi de yazdım. Sonra yatak odasında şiirimin tamamını yüksek sesle duygulu bir şekilde, el kol hareketleriyle okudum. Hiç ölçüsü olmayan bir şiirdi, ama bunun üstünde durmuyordum; son dize ise üzerimde daha da kuvvetli ve hoş olmayan bir etki bırakmıştı. Yatağa oturup düşünmeye başladım...

"Neden *öz anne* yazdım? Öz annem burada değil ki, bu durumda onu anımsatmaya gerek yoktu; aslında büyükannemi seviyorum, saygı duyuyorum ona, ama yine de aynı şey değil... Niçin yazdım bunu, niçin yalan söyledim? Şiir işte diyelim, ama yine de gerek yoktu buna."

Tam bu sırada terzi içeri girdi ve yeni kısa fraklarımızı getirdi.

— Ne yapalım, kalsın böyle! –dedim büyük bir sabırsızlıkla. Canım sıkılarak şiiri yastığın altına soktum ve Moskova giysimi prova etmeye koştum.

Moskova giysisi çok güzeldi: Bronz düğmeli kahverengi kısa fraklar, köyde, büyüyeceğimizi düşünerek diktirdikleri gibi bol değil, üzerimize oturacak şekilde dikilmişti, siyah pantolonlar da dardı, harika bir şekilde kaslarımızı ortaya çıkarıyor ve çizmelerimizin üzerinde çok güzel duruyordu.

Bacaklarımı her yandan incelerken sevinç içinde kendimden geçerek "Sonunda benim de subyeli gerçek bir pantolonum oldu!" diye hayallere dalıyordum. Üzerime çok dar geldiği ve bu yeni giysi içinde rahatsız olduğum halde bunu herkesten gizledim, tersine çok rahat hissettiğimi, eğer giyside bir kusur varsa onun da bolluğu olduğunu söyledim. Daha sonra çok uzun bir süre aynanın önünde dikilerek bol bol pomatlanmış saçlarımı taradım, ama ne kadar uğraşırsam uğraşayım tepemdeki havaya kalkmış saçları bir türlü düzeltemedim. Söz dinleyip dinlemediklerini denemek isteğiyle fırçayı bastırmayı bırakır bırakmaz havaya kalkıyor ve yüzüme çok gülünç bir ifade vererek farklı yönlere fırlıyorlardı.

Karl İvanoviç başka bir odada giyiniyordu, sınıftan geçip ona lacivert bir frak ve başka birtakım beyaz şeyler götürdüler. Aşağı inen merdivenin kapısında büyükannemin hizmetçilerinden birinin sesini duyuyordum; ne istediğini öğrenmek için dışarı çıktım. Hizmetçi kız elinde kaskatı kolalanmış bir plastron tutuyordu ve bu plastronu Karl İvanoviç'e getirdiğini, yıkayıp zamanında yetiştirebilmek için gece uyumadığını söyledi. Plastronu Karl İvanoviç'e vermek üzere aldım ve büyükannemin kalkıp kalkmadığını sordum.

— Kalkmaz olur mu efendim! Kahvelerini bile içtiler, papaz da geldi. Ne yakışıklı olmuşsunuz böyle! –diye ekledi yeni elbiseme bakıp gülümseyerek.

Bu sözler yüzümün kızarmasına neden oldu, ona gerçekten nasıl yakışıklı bir delikanlı olduğumu daha pek bilme-

diğini hissettirmek isteğiyle tek ayağımın üstünde döndüm, parmaklarımı şıklattım ve hafifçe zıpladım.

Plastronu Karl İvanoviç'e götürdüğümde artık ona gerek kalmamıştı: Karl İvanoviç başka bir plastron takmıştı ve masanın üstünde duran küçük aynanın önünde eğilmiş, boyunbağının yumuşak bandını iki eliyle tutuyor ve tıraşlı çenesinin bandın içine rahatça girip girmediğini kontrol ediyordu. Giysilerimizi her yanından çekerek düzeltip, Nikolay'dan da kendisi için aynı şeyi yapmasını rica ettikten sonra bizi büyükannemizin yanına götürdü. Merdivenden inerken üçümüzden nasıl kuvvetli bir pomat kokusu geldiğini anımsadığımda gülüyorum.

Karl İvanoviç'in elinde kendi yaptığı küçük bir kutu, Volodya'nın resim, benim şiir ve her birimizin dilinde armağanımızı sunarken söyleyeceğimiz kutlama sözleri vardı. Karl İvanoviç salonun kapısını açtığı anda papaz, cüppesini giyiyor ve ilk dua sesleri duyuluyordu.

Büyükannem salondaydı. Eğilerek bir sandalyenin arkalığına dayanmış, duvarın önünde duruyor, dindarca dua ediyordu; babam da onun yanındaydı. Babam bize doğru döndü ve hazırladığımız armağanları telaşla arkamıza sakladığımızı, fark edilmemeye çalışarak tam kapının önünde durduğumuzu görünce gülümsedi. Beklediğimiz sürpriz etkisi tamamen kaybolmuştu.

Haça doğru yaklaştığımız sırada birden karşı koyamadığım sersemletici utangaçlığımın ağır etkisi altında bulunduğumu hissettim ve armağanımı verecek cesareti asla bulamayacağımı hissederek, en seçme sözlerle büyükannemi kutladıktan sonra kutuyu sağ elinden sol eline geçirip onu isim günü sahibine veren ve Volodya'ya yer açmak için birkaç adım gerileyen Karl İvanoviç'in arkasına saklandım. Büyükannem kenarlarına yaldızlı şerit yapıştırılmış kutuya hayran kalmış gibiydi, en tatlı gülümsemesiyle teşekkürünü ifade etti. Ancak bu küçük kutuyu nereye koyacağını bile-

mediği anlaşılıyordu, herhalde bu yüzden babamın kutunun ne kadar ustaca yapıldığına bakmasını önerdi.

Merakını gideren babam, kutuyu çok beğenmiş görünen papaza uzattı. Papaz başını salladı ve merakla bir kutuya, bir bu kadar güzel bir şeyi yapan ustaya baktı. Volodya yaptığı Türk portresini verdi ve o da her yandan en gönül okşayıcı övgüleri aldı. Benim sıram gelmişti, büyükannem takdir dolu bir gülümsemeyle bana döndü.

Utangaçlık duygusunu yaşayanlar bu duygunun zamanla doğru orantılı olduğunu, kararlılıktaysa tam tersinin yaşandığını bilirler; yani bu durum uzadıkça utangıçlık duygusu aşılmaz hale gelir, kararlılıksa gittikçe azalır.

Karl İvanoviç ve Volodya armağanlarını verdiklerinde son cesaret ve kararlılık da beni terk etmiş, utangaçlığım son sınırlarına varmıştı: Kanımın sürekli kalbimden kafama hücum ettiğini, yüzümdeki bir kızarıklığın yerini diğerinin aldığını, alnımda ve burnumun üstünde iri ter taneleri belirdiğini hissediyordum. Kulaklarım yanıyordu, bütün bedenimin titrediğini ve terlediğini hissediyordum, kâh bir ayağıma, kâh öbürüne ağırlığımı veriyor ve yerimden kımıldayamıyordum.

— Hadi sen de göstersene Nikolenka, sen ne vereceksin, kutu mu, resim mi? –dedi babam. Yapacak bir şey yoktu. Titreyen elimle o buruşmuş, lanetli kâğıdı uzattım; ama sesim bana hizmet etmeyi tam anlamıyla reddetmişti ve ben büyükannemin önünde hiçbir şey söylemeden duruyordum. Beklenen bir resim yerine beş para etmez şiirimin ve annemi hiç sevmediğimi, onu unuttuğumu açıkça kanıtlayacak olan *öz anne gibi* sözlerin herkesin yanında okunacağı düşüncesi yüzünden bir türlü kendime gelemiyordum. Büyükannem şiirimi yüksek sesle okumaya başladığında ve bazı sözcükleri seçemeyerek o sırada bana alaycı gibi görünen bir gülümsemeyle babama bir göz atmak için şiirin orta yerinde durduğunda, sözcükleri benim istediğim şekilde okumadığında

ve gözlerinin zayıflığı yüzünden sonuna kadar okuyamayıp kâğıdı babama uzatarak hepsini en baştan okumasını istediğinde çektiğim acıyı bilmem nasıl anlatsam? Bunu, bu kadar aptalca ve eğri büğrü yazılmış bir şiiri okumaktan bıktığı için ve benim duygusuzluğumu bu kadar açık bir şekilde kanıtlayan son dizeyi babamın kendi gözleriyle okuyabilmesi için yapmıştı sanki. Babamın şiiri burnumun üstüne indirmesini ve "Haylaz çocuk, anneni unutma... yoksa böyle olur!" demesini bekliyordum, ama böyle bir şey olmadı; tersine baştan sona okunup bittiğinde büyükannem "Charmant"* dedi ve alnımdan öptü. Kutu, resim ve şiir büyükannemin her zaman oturduğu geniş koltuğun açılır kapanır sehpasının üstüne, iki patiska mendille üzerinde annemin portresinin bulunduğu tütün kutusunun yanına kondu.

Büyükannemin iriyarı kupa arabası uşaklarından biri:

— Prenses Varvara İlyinişna geldiler, –diye haber verdi.

Düşünceye dalmış olan büyükannem kaplumbağa kabuğundan tütün tabakasının üzerindeki portreye bakıyor ve bir şey söylemiyordu.

— İçeri buyur etmemi emreder misiniz efendim? –diye yineledi uşak.

---

* Fevkalade. (Fr.)

XVII. Bölüm
Prenses Kornakova

— Buyur et, –dedi büyükannem koltuğa biraz daha gömülerek.

Prenses, yapmacık bir sevecenlikle bükülmüş küçük ağzına açıkça ters düşen bir ifadeye sahip, tatsız bir izlenim bırakan grimsi yeşil gözlü, kırk beş yaşlarında, ufak tefek, zayıf, kuru ve hırçın bir kadındı. Devekuşu tüylü kadife şapkasının altından sarıya çalan açık kızıl saçları görünüyordu; sağlıksız bir renge sahip yüzünde kaşları ve kirpikleri daha açık ve daha kızıldı. Buna karşın serbest hareketleri, küçücük elleri ve soğuk hatları sayesinde genel görünüşünde soylu ve enerjik bir şey vardı.

Prenses çok fazla konuşuyordu. Konuşkanlık açısından hiç kimsenin tek söz etmediği bir yerde sanki kendilerine karşı çıkılıyormuş gibi durmaksızın konuşan insanlar sınıfındandı: Kâh sesini yükseltiyor, kâh yavaş yavaş azaltıyor, birden yeni bir canlılıkla konuşmaya başlıyor ve orada bulunan, ama konuşmaya katılmayan insanlara bakıyor, sanki bu bakışla kendisini güçlendirmeye çalışıyordu.

Prenses, büyükannemin elini öptüğü, ona durmadan "ma bonne tante* dediği halde büyükannemin ondan hoşlanmadığını fark etmiştim: Prens Mihaylo'nun çok istediği

* Benim tatlı teyzeciğim. (Fr.)

halde büyükannemi kutlamaya neden bizzat gelemediği konusunda anlattığı öyküyü dinlerken büyükannem kaşlarını sanki özellikle yukarı kaldırıyordu; prensesin Fransızca konuşmasına da Rusça yanıt vererek sözcükleri özellikle yaya yaya şöyle dedi:

— İlginize çok müteşekkirim canım; Prens Mihaylo'ya gelince, ne diyelim... onun her zaman işi başından aşkındır; hem yaşlı bir kadınla oturmaktan ne keyif alacak?

Bu sözlerini prensesin çürütmesine fırsat vermeden devam etti:

— E, çocuklarınız nasıl canım?

— Tanrı'ya şükür ma tante, büyüyorlar, okuyorlar, yaramazlık yapıyorlar... Özellikle en büyüğü Etienne o kadar yaramaz ki, hiç geçinemiyoruz; ama zeki de aynı zamanda, un garçon, qui promet.* –Bu sırada büyükannem onun çocuklarıyla hiç ilgilenmeyip kendi torunlarıyla övünmek isteğiyle kutunun altından benim şiirimi özenle aldığı ve kâğıdı açmaya koyulduğu için prenses babama dönerek,– Düşünebiliyor musunuz mon cousin, geçtiğimiz günlerde yaptığı şey... –diye devam etti.

Ve prenses babama doğru eğilip büyük bir heyecanla bir şey anlatmaya koyuldu. Benim duymadığım öyküsünü bitirince gülmeye başladı ve babamın yüzüne soru sorar gibi bakarak şöyle dedi:

— Ne çocuk, değil mi mon cousin? Kırbaçlanmayı hak etmişti, ama bu buluş o kadar zekice, o kadar eğlenceliydi ki, onu affettim mon cousin.

Prenses bakışlarını büyükanneme dikip hiçbir şey söylemeden gülümsemeye devam etti.

— Siz çocuklarınızı *dövüyor musunuz* canım? –diye sordu büyükannem. Kaşlarını ciddi bir ifadeyle yukarı kaldırmıştı ve *dövüyor musunuz* sözlerini özellikle üstüne basa basa söylemişti.

---

* Umut veren bir çocuk. (Fr.)

Prenses babama hızlı bir bakış atıp:

— Ah, ma bonne tante, –diye tatlı bir sesle devam etti,– sizin bu konudaki düşüncenizi biliyorum; ama izninizle bir tek bu konuda sizinle aynı düşünmüyorum: Ne kadar düşünsem de, ne kadar okusam da ve ne kadar danışsam da deneyimim beni bu konuda öyle bir sonuca vardırdı ki, çocukları korkutmak, etkilemek gerektiğine inandım. Çocuğu adam etmek için korku gereklidir... Öyle değil mi mon cousin? Je vous demande un peu,* çocukların sopadan daha çok korktukları bir şey var mıdır?

Bunu söylerken soru sorar gibi bizlere baktı, itiraf edeyim o anda rahatsız oldum.

— Ne derseniz deyin, bir oğlan on iki, hatta on dört yaşına kadar çocuktur hâlâ; kız çocuk başka.

"Onun oğlu olmamam ne büyük şans," diye düşündüm.

Büyünannem, sanki prensesin bundan sonra böyle bir yapıtı dinlemeye layık olmadığını düşünerek şiirimi yazdığım kâğıdı dürüp kutunun altına koyarken:

— Bu çok güzel de canım, yalnız söyleyin lütfen, böyle davrandıktan sonra çocuklarınızdan nasıl ince duygular bekleyebilirsiniz? –dedi ve bu sözlerini de karşı çıkılmayacak sözler sayarak konuşmayı kesmek için ekledi:– Bununla birlikte herkesin bu konuda kendi düşüncesi olabilir.

Prenses karşılık vermiyor, sadece hoşgörüyle gülümsüyor, böylece de çoğu kişinin saygı gösterdiği bir hanımefendinin sahip olduğu bu garip kör inançları bağışladığını ifade etmiş oluyordu.

Bize bakarak ve kibarca gülerek:

— Ah sahi, sizin delikanlılarla tanıştırsanıza beni, –dedi.

Ayağa kalktık ve gözlerimizi prensesin yüzüne diktik, tanışırken ne yapmamız gerektiğini bilmediğimiz için öyle dikildik.

— Prensesin elini öpün, –dedi babam.

---

* Söyleyin lütfen. (Fr.)

— Lütfen yaşlı teyzenizi sevin, –diyordu prenses, Volodya'yı saçlarından öperken,– uzaktan akrabanız olsam da akrabalık derecelerini değil, dostluk ilişkilerini önemserim, –diye ekledi daha çok da büyükanneme hitap ederek.

Ama büyükannemin prensesten duyduğu hoşnutsuzluk sürüyordu, şöyle yanıt verdi:

— Ee canım, bu akrabalık bugün mü dikkate alınıyor?

Babam, Volodya'yı göstererek:

— Benim bu delikanlım, sosyete adamı olacak, –dedi. Tam ben prensesin kuru, küçük elini öperken, bu elde ince bir sopa, sopanın altında bir sıra vesaire şeyleri son derece açık bir şekilde hayalimde canlandırdığım sırada,– bu da şair, –diye ekledi.

— Hangisi? –diye sordu prenses elimi tutarak.

Babam neşeyle gülerek:

— İşte şu saçları havaya kalkmış küçük, –diye yanıtladı.

"Benim havaya kalkmış saçlarımdan ona ne? Başka konu yok mu konuşacak?" diye içimden geçirdim ve köşeye doğru çekildim.

Güzellikle ilgili çok garip düşüncelerim vardı, hatta Karl İvanoviç'i dünyadaki en yakışıklı adam sayardım; ancak sıra kendime gelince yakışıklı biri olmadığımı çok iyi biliyordum ve bu konuda hiç de yanılmıyordum; bu yüzden dış görünüşümle ilgili her ima feci şekilde kalbimi kırardı.

Çok iyi anımsıyorum, bir gün öğle yemeğindeydik ve o zamanlar altı yaşındaydım, benim dış görünüşümden söz ediyorlardı. Maman yüzümde güzel bir şey bulma çabasıyla zeki gözlerim, hoş bir gülümsemem olduğunu söylüyordu, sonunda babamın ileri sürdüğü kanıtlar ve gözle görünen gerçek karşısında teslim olarak çirkinliğimi kabul etmek zorunda kalmıştı; daha sonra yemek için ona teşekkür ettiğimde yanağımı okşamış, şöyle demişti:

— Şunu bil ki Nikolenka, hiç kimse seni yüzünden dolayı sevmeyecek; bu nedenle akıllı ve iyi bir çocuk olmaya çalışmalısın.

Bu sözler, beni sadece yakışıklı olmadığıma inandırmakla kalmamış, aynı zamanda mutlaka iyi ve akıllı bir çocuk olmam gerektiğine de inandırmıştı.

Yine de sık sık umutsuzluğa kapılırdım: Benim gibi bu kadar yayvan burunlu, bu kadar kalın dudaklı ve bu kadar küçük gri gözlü bir insan için dünyada mutluluk diye bir şeyin olmayacağını düşünürdüm; Tanrı'dan bir mucize göstermesini, beni yakışıklı biri haline dönüştürmesini isterdim, şu anda sahip olduğum ve gelecekte sahip olabileceğim her şeyi güzel bir yüz uğruna verebilirdim.

XVIII. Bölüm
Prens İvan İvanoviç

Prenses şiiri dinleyip yazarını övgülere boğduğunda büyükannem yumuşadı, prensesle Fransızca konuşmaya başladı, ona *sen* ve *canım* demeyi bıraktı ve çocuklarını da alıp akşam bize gelmesini söyledi, prenses kabul etti ve biraz daha oturduktan sonra gitti.

O gün kutlamaya gelen konuklar o kadar çoktu ki, sabahtan öğlene dek avluda, giriş kapısının çevresinde araba eksik olmadı.

Konuklardan biri odaya girip büyükannemin elini öperken:

— Bonjour, chère cousine,* –dedi.

Bu, yakasının altından büyük, beyaz bir haç görünen, büyük apoletli askerî ceket giymiş, yüzünde rahat, açık bir ifade bulunan yetmiş yaşlarında, uzun boylu bir adamdı. Hareketlerinin serbestliği ve basitliği beni hayran bıraktı. Sadece ensesinde yarım daire şeklinde yağlı saçlar kaldığı ve üst dudağının duruşu dişlerinin eksikliğini açıkça ortaya koyduğu halde yüzü hâlâ olağanüstü bir güzellikteydi.

Prens İvan İvanoviç, geçen yüzyılın sonunda mert karakteri, yakışıklılığı, olağanüstü cesareti, soylu ve güçlü akrabaları, özellikle de şansı sayesinde çok genç yaşlarda parlak bir

* Merhaba, sevgili kuzinim. (Fr.)

kariyer yapmıştı. Hizmetini sürdürmüş ve yükselme hırsını çok kısa bir sürede öylesine tatmin etmişti ki, artık bu yönde isteyeceği bir şey kalmamıştı. Daha ilkgençlik yıllarından başlayarak sosyete içindeki davranışlarıyla gelecekte kaderin onu getirip koyacağı parlak yeri işgal etmeye hazırlanır gibiydi; bu nedenle parlak ve biraz da kibirli yaşamında başkalarının da başına gelen başarısızlıklar, hayal kırıklıkları ve üzüntüler bulunsa da daima sakin karakterine, yüksek düşünce tarzına, temel din ve ahlak kurallarına bir kez bile ihanet etmemiş, parlak konumundan daha çok tutarlılığı ve kararlılığı sayesinde herkesten saygı görmüştü. Çok zeki değildi, ama yaşamın bütün şan şöhret düşkünü koşuşturmalarına tepeden bakmasına olanak veren konumu sayesinde yüksek düşüncelere sahipti. İyi ve duyguluydu, ama başkalarına karşı soğuk, biraz da kibirliydi. Bunun nedeni, pek çok kişiye faydasının dokunduğu bu konuma geldikten sonra sadece ve sadece itibarından yararlanma peşinde olan insanların bitmek bilmez ricalarından ve yaltaklanmalarından bu şekilde soğuk davranarak kendini korumaya çalışmasıydı. Ancak bu soğukluk, *çok yüksek sosyeteden* bir insanın göstereceği hoşgörülü nezaketle yumuşardı. İyi öğrenim görmüş ve çok okumuş biriydi, ama öğrenimi gençliğinde, yani geçen yüzyılın sonunda vardığı noktada duruyordu. XVIII. yüzyılda felsefe ve edebiyat konusunda Fransa'da yazılmış dikkate değer yapıtların hepsini okumuştu, Fransız edebiyatının en iyi yapıtlarının hepsini sık sık Racine, Corneille, Boileau, Molière, Montaigne ve Fénelon'dan bölümler alıntılayabilecek kadar iyi bilir ve bu yazarlardan alıntı yapmayı severdi; mitoloji konusunda parlak bilgilere sahipti ve epik şiirin eski örneklerini Fransızca çevirilerinden yararlanarak öğreniyordu, tarih konusunda da Ségur'den edindiği bilgileri yeterli düzeydeydi; ama ne aritmetikten öte bir matematik, ne fizik, ne çağdaş edebiyat bilgisi vardı: Goethe, Schiller ve Byron üzerine bir konuşma sırasında terbiyeli bir şekilde susabilir

ya da birkaç genel söz söyleyebilirdi, ama bunları asla okumazdı. Örneği artık çok az kalmış bu klasik Fransız eğitimini almış olsa da konuşması çok basitti ve bu basitlik onun bazı konulardaki bilgisizliğini gizlediği kadar hoş bir hava ve hoşgörü de kazandırırdı ona. Her türden özgünlüğün büyük bir düşmanıydı, özgünlüğün kötü insanların kurnazlığı olduğunu söylerdi. Nerede yaşarsa yaşasın toplum onun için gerekliydi; Moskova'da ya da yurt dışında her zaman kapısı konuklara açık bir yaşam sürerdi ve belli günlerde tüm kenti evinde ağırlardı. Kentte insanlarla öyle yakın ilişkiler kurmuştu ki, ondan gelen bir çağrı pusulası, bütün salonlara girmek için pasaport işlevi görebilirdi, birçok genç ve güzel hanımefendi, âdeta bir baba gibi öpücük kondurduğu pembe yanaklarını onun dudaklarına seve seve uzatırlardı, görünüşlerinden çok önemli kişiler oldukları anlaşılan kimi insanlar prensin verdiği partiye kabul edildiklerinde tarifsiz bir sevinç duyarlardı.

Prens için büyükannem gibi, kendisiyle aynı çevreden olan, aynı eğitime, aynı bakışa sahip, aynı yaşlarda pek az insan kalmıştı; bu nedenle büyükannemle aralarındaki çok eskiye dayanan dostluk ilişkisine özel bir değer veriyor ve ona her zaman büyük saygı gösteriyordu.

Gözlerimi prensten alamıyordum: Herkesin ona gösterdiği saygı, büyük apoletler, büyükannemin onu görünce çok sevinmesi ve görünüşe göre prensin büyükannemden çekinmeyen, onunla son derece rahat konuşan, hatta büyükanneme *ma cousine* deme cesaretine sahip tek kişi olması, prense karşı büyükanneme duyduğum saygıdan fazla olmasa da ona eşit bir saygı uyandırmıştı bende. Şiirimi gösterdiklerinde beni yanına çağırdı ve:

— Nereden biliyorsun ma cousine, belki de yeni bir Derjavin olacak, –dedi.

Bu arada yanağımı öyle kuvvetli sıktı ki, eğer yerimden sıçramadıysam sırf bunu bir okşama kabul etmiş olmamdandır.

Konuklar dağılmış, babam ve Volodya çıkmışlardı; konuk odasında prens, büyükannem ve ben kalmıştık. Prens İvan İvanoviç bir an sustuktan sonra:

— Bizim sevgili Natalya Nikolayevna neden gelmedi? – diye sordu birden.

Büyükannem sesini alçaltıp, elini prensin ceketinin koluna koyup:

— Ah! Mon cher,* –dedi,– doğrusu, istediğini yapma özgürlüğü olsaydı gelirdi. Bana yazdığına göre, sözde Pierre gelmesini teklif etmiş, ama sözde bu yıl hiç gelirleri olmadığı için kendisi gelmeyi reddetmiş. "Hem bu yıl evcek Moskova'ya taşınmamızın bir anlamı yok. Lyuboçka daha çok küçük; oğlanlara gelince, sizinle kalacak olmaları benim yanımda olmalarından daha çok rahatlatıyor içimi," diye yazıyor. Hepsi çok güzel! –diye devam etti büyükannem, bunu hiç de çok güzel bulmadığını açıkça gösteren bir ses tonuyla.– Bir şeyler öğrenebilmeleri ve sosyeteye alışabilmeleri için oğlanları buraya göndermenin zamanı çoktan gelmişti; köyde nasıl bir eğitim verilebilirdi çocuklara? Büyüğü yakında on üç, öbürü ise on bir olacak... Fark ettiniz mi mon cousin, burada tam anlamıyla birer vahşi gibiler... bir odaya girmeyi bile beceremiyorlar.

— Ancak anlayamadığım bir şey var, –dedi prens,– neden sürekli durumlarının bozukluğundan yakınıyorlar? Adamın çok iyi bir serveti, Nataşa'nın da zamanında sizinle birlikte tiyatrosunda oynadığımız, avucumun içi gibi bildiğim Habarovka'sı var. Harika bir çiftlik! Güzel bir gelir getirmesi gerekir.

— Size gerçek bir dost olarak şunu söyleyeyim, –diye kederli bir ifadeyle prensin sözünü kesti büyükannem:– Bana kalırsa bunların hepsi adamın burada yalnız yaşamak, kulüplerde, yemeklerde sürtmek ve Tanrı bilir daha neler yapmak için ileri sürdüğü bahaneler; Nataşa ise hiçbir şeyden kuş-

* Ah! Dostum. (Fr.)

kulanmıyor. Onun bir melek kadar iyi olduğunu bilirsiniz, kocasına her konuda inanıyor. Adam çocukları Moskova'ya götürmesi, Nataşa'nın ise köyde, aptal bir mürebbiyeyle tek başına kalması gerektiğine onu ikna etmiş, Nataşa da inanmış; Prenses Varvara İlyiniçna'nın çocuklarını dövdüğü gibi çocukları kırbaçlamak gerektiğini söylese ona da razı olurdu herhalde, –dedi büyükannem yüzünde büyük bir nefret ifadesiyle koltuğunda kımıldanarak. Gözünde beliren yaşı silmek için iki mendilinden birini eline alıp bir an sustuktan sonra devam etti:– Evet dostum, Nataşa'nın iyiliğine, kocasına olan aşkına ve üzüntüsünü –bundan eminim– gizleme çabasına karşın bu adamın onun değerini bilemeyeceğini, onu anlayamayacağını düşünüyorum sık sık; o adamla mutlu olamaz; bu sözümü de unutmayın, eğer o adam...

Büyükannem mendiliyle yüzünü kapattı.

— Eh, ma bonne amie,* –dedi prens sitemle,– görüyorum ki, hiç akıllanmamışsınız, hep kahırlanıyor, hayalî bir acı için gözyaşı döküyorsunuz. Vicdanınız sızlamıyor mu? Ben onu çoktandır tanırım, hem de dikkatli, iyi ve mükemmel bir koca olarak, en önemlisi mert bir adam, un parfait honnête homme** olarak tanırım.

Duymamam gereken bir konuşmaya istemeden kulak misafiri olduktan sonra parmaklarımın ucuna basarak, çok büyük bir heyecan içinde odadan çıktım.

---

* Sevgili dostum. (Fr.)

** Çok dürüst bir adam. (Fr.)

XIX. Bölüm
İvinler

Şıklık düşkünü eğitmenlerini izleyerek karşı kaldırımdan bizim eve doğru gelen kürk yakalı mavi ceket giymiş üç çocuğu pencereden görünce:

— Volodya! Volodya! İvinler! –diye bağırdım.

İvinler akrabamızdı ve bizimle hemen hemen aynı yaşlardaydılar; Moskova'ya gelişimizden kısa bir süre sonra onlarla tanışmış ve yakınlaşmıştık.

İkinci İvin, yani Seryoja, sivri kalkık burnu, beyaz dişlerinin hafifçe öne çıkmış üst sırasını biraz zor kapatan diri, kırmızı dudakları, koyu mavi, çok güzel gözleri ve olağanüstü canlı yüz ifadesi olan esmer, kıvırcık saçlı bir çocuktu. Hiçbir zaman gülümsemezdi, ama ya son derece ciddi bir şekilde bakar, ya da çın çın öten, çok çekici kahkahalar atardı. Onun bu kendine özgü güzelliğinden daha ilk bakışta etkilenmiştim. İçimde ona karşı önüne geçilmez bir merak uyanmıştı. Mutlu olmam için onu görmem yeterliydi; bir ara ruhum bütün gücüyle bu isteğe yoğunlaşmıştı: Onu görmeden üç dört gün geçirdiğimde sıkılmaya başlıyordum ve gözyaşı dökecek kadar üzülüyordum. Bütün hayallerim, düşte ve gerçekte, onunla ilgiliydi: Uykuya yatarken düşüme girmesini diliyordum; gözlerimi kapatınca onu karşımda görüyor, büyük bir haz gibi bu hayalin üzerine titriyordum. Bu duygumu dünya-

da hiç kimseye açmaya cesaret edemezdim, o kadar çok değer veriyordum. Belki sürekli üzerine diktiğim rahatsız edici bakışlarımdan usandığı için ya da sırf bana karşı hiç ilgi duymadığı için benden çok Volodya'yla oynamayı ve konuşmayı hissedilir şekilde daha çok severdi; ama ben yine de mutluydum, hiçbir şey istemez, hiçbir şey beklemezdim ve onun için her fedakârlığı yapmaya hazırdım. Varlığı, bende uyandırdığı tutkulu merakın dışında en az onun kadar güçlü başka bir duyguyu, onu üzme, bir şekilde incitme, hoşuna gitmeme korkusunu da uyandırıyordu içimde: Belki yüzünün mağrur bir ifadeye sahip olmasından, belki dış görünüşümden nefret ettiğim için başkalarının güzelliğine aşırı değer vermemden, belki de ve en doğrusu bunun mutlak bir sevgi işareti olması yüzünden ona karşı sevgi kadar korku da duyardım. Seryoja benimle ilk kez konuştuğunda bu beklenmedik mutluluktan o derece şaşkına dönmüştüm ki, önce benzim atmış, sonra kıpkırmızı olmuş ve ona hiçbir yanıt verememiştim. Düşünceye daldığı zamanlar gözlerini bir noktaya dikip burnunu ve kaşlarını yukarı kaldırarak durmadan göz kırpmak gibi kötü bir alışkanlığı vardı. Herkes bu alışkanlığın onu çok çirkinleştirdiği görüşündeydi, bense aynısını yapmayı elimde olmadan alışkanlık haline getirecek kadar sevimli buluyordum. Onunla tanıştıktan birkaç gün sonra büyükannem, puhukuşu gibi açıp kapattığım gözlerimin rahatsız olup olmadığını sormuştu. Aramızda hiçbir zaman sevgi üzerine tek bir söz edilmemiştir; ancak o benim üzerimdeki etkisini hissediyordu ve bu etkiyi ilişkilerimizde bilinçsiz, fakat zalimce kullanıyordu; bense içimdeki her şeyi ona ne kadar açıklamak istersem isteyim, açıkyüreklilik gösteremeyecek kadar korkuyordum ondan; ilgisiz görünmeye çalışıyor ve ses çıkarmadan ona boyun eğiyordum. Zaman zaman etkisi bana ağır ve katlanılmaz geliyordu, ama bu etkiden kurtulacak gücüm yoktu.

Açıklanmadan ve karşılık bulmadan öylece ölüp giden bu taptaze, çıkarsız ve sınırsız sevgiyi anımsamak beni üzüyor.

Çocukken büyüklere benzemeye çalışırken, çocukluktan çıktıktan sonra çocuklara benzemek istemem ne kadar garip bir şey. Bu istek, yani Seryoja'yla ilişkilerimde çocuğa benzememe isteği, dile getirilmeye hazır bir duyguyu kimbilir kaç kez durdurmuş, ikiyüzlü davranmak zorunda bırakmıştır beni. Kimi zaman çok istediğim halde onu öpmeye, elini tutmaya, onu görmekten sevinç duyduğumu söylemeye cesaret etmeyi bir yana bırakın, ona evimizde geçerli olan kesin kurala uyarak Sergey demek yerine Seryoja demeye bile cesaret edemezdim. Duyguların ifade edilmesi çocukluğun kanıtıydı ve duygusal davranmaktan kendini alamayan kişi de hâlâ *çocuk* demekti. Büyükleri ilişkilerinde dikkatli ve soğuk davranmaya götüren acı deneylerden henüz geçmeyen bizler, *büyüklere* öykünmek gibi tuhaf bir istek yüzünden tatlı çocukluk sevgilerinin tertemiz hazlarından yoksun bırakırdık kendimizi.

İvinleri ta uşak odasında karşıladım, onlarla merhabalaştım ve koşarak büyükannemin yanına gittim: Sanki bu haber onu çok mutlu edecekmiş gibi bir ifadeyle İvinlerin geldiğini haber verdim. Sonra gözlerimi Seryoja'dan ayırmadan konuk odasına kadar onun peşinden gittim ve bütün hareketlerini izledim. Büyükannem Seryoja'nın çok büyüdüğünü söyleyip keskin gözlerini ona diktiği sırada ben, saygıdeğer bir uzman tarafından yapıtı üzerine verilecek hükmü bekleyen bir ressamın duyduğu korku ve umudu hissediyordum.

İvinlerin genç eğitmeni Herr Frost, büyükannemin izniyle evin önündeki küçük bahçeye bizimle birlikte geldi, yeşil banka oturdu, zarif bir şekilde bacak bacak üstüne attı, bronz saplı bastonunu bacaklarının arasına yerleştirip hareketlerinden çok hoşnut bir adam görüntüsüyle purosunu içmeye koyuldu.

Herr Frost Alman'dı, ama hiç bizim iyi yürekli Karl İvanoviç türünden bir Alman değildi: Birincisi, Rusçayı doğru, Fransızcayı kötü bir telaffuzla konuşurdu ve genellikle çev-

resinde, özellikle de hanımlar arasında çok bilgili bir adam olarak tanınırdı; ikincisi, kızıla çalan sarı bıyıkları vardı, uçları pantolon askısına sıkıştırılmış siyah atlas eşarbına büyük yakut bir iğne takardı ve açık mavi, yanardöner subyeli pantolon giyerdi; üçüncüsü gençti, yakışıklı, kendini beğenmiş bir dış görünüşe, çok gösterişli, kaslı bacaklara sahipti. Bu son üstün özelliğine çok değer verdiği belliydi: Kadınlarla ilişkilerinde bu özelliğinin karşı konulmaz bir etki yaptığını düşünürdü ve herhalde bu amaçla olacak bacaklarını en gözle görülecek yere uzatmaya çalışır, ayakta dururken veya bir yerde otururken baldırlarını sürekli oynatırdı. Bıçkınlık ve çapkınlık sevdasında Ruslaşmış bir Alman'dı.

Bahçede neşemiz yerindeydi. Haydutçuluk oyunu çok iyi gidiyordu, daha iyisi olamazdı, ama bir olay neredeyse herşeyi bozacaktı. Seryoja hayduttu: Yolcuların peşine düştüğü sırada ayağı takıldı ve dizini ağaca çarptı, hem de o kadar sert çarptı ki, dizinin paramparça olduğunu sandım. Ben jandarma olduğum, görevim de onu yakalamak olduğu halde yanına gidip merakla canının yanıp yanmadığını sordum. Seryoja bana sinirlendi, yumruklarını sıktı, ayağını yere vurdu ve çok kötü yaralandığını açıkça kanıtlayan bir sesle bağırmaya başladı:

— E, bu ne böyle? Bundan sonra oyun moyun yok! Beni niye yakalamıyorsun? Niye? –diye birkaç kez tekrarladı. Bu arada yan gözle de yolcuları canlandıran ve yolda sıçrayarak koşan Volodya'yla en büyük İvin'e bakıyordu. Birden bir çığlık atıp gürültülü bir kahkahayla onların peşine düştü.

Bu kahramanca hareketin beni nasıl etkilediğini ve hayran bıraktığını anlatamam: Korkunç acı çekmesine karşın hiç ağlamadığı gibi, canının yandığını belli etmemiş ve bir an bile oyunu aklından çıkarmamıştı.

Bu olaydan kısa bir süre sonra grubumuza İlenka Grap da katıldı ve öğle yemeğinden önce üst kata çıktık, Seryoja olağanüstü cesareti ve karakterinin katılığıyla beni daha

da çok etkilemek ve hayran bırakmak için bir fırsat daha buldu.

İlenka Grap, bir zamanlar büyükbabamın yanında çalışmış, bir şekilde ona borçlanmış ve şimdi oğlunu sık sık bize göndermeyi yerine getirilmesi zorunlu bir görev sayan yoksul bir yabancının oğluydu. Adamcağız eğer bizimle arkadaşlığın oğluna herhangi bir onur ya da zevk verebileceğini düşünüyorsa bu konuda tamamen yanılıyordu, çünkü İlenka'yla bırakın arkadaş olmayı, ancak onunla alay etmek istediğimizde ilgi gösteriyorduk. İlenka Grap on üç yaşlarında, zayıf, uzun boylu, soluk benizli, kuş suratlı, iyi yürekli, uysal ifadeli bir çocuktu. Çok yoksulca giyinirdi, ama her zaman başına o kadar bol pomat sürerdi ki, güneşli günlerde Grap'ın başındaki pomadın eriyip ensesinden ceketinin altına aktığını söylerdik. Şimdi onu anımsadığımda her an hizmete hazır, sessiz ve çok iyi bir çocuk olduğunu düşünüyorum; o zaman ise zerre kadar acımaya, hatta düşünmeye bile değmeyecek iğrenç bir varlık gibi gelirdi bana.

Haydutçuluk oyunu bitince yukarı çıktık, *boğuşmaya*, birbirimizin önünde çeşitli jimnastik numaraları yapmaya başladık. İlenka ürkek bir gülümsemeyle şaşkın şaşkın bize bakıyordu, ona da aynı şeyleri denemesi önerildiğinde hiç gücünün olmadığını söyleyerek reddetti. Seryoja şaşılacak kadar hoştu; ceketini çıkarttı, yüzü ve gözleri alev alevdi, durmadan kahkahalar atıyor ve yeni yaramazlıklar buluyordu: Yan yana konmuş üç sandalyenin üstünden atlıyor, bütün odayı takla atarak geçiyor, odanın ortasında heykel kaidesi gibi duran Tatişçev sözlüklerinin üstünde amuda kalkıyor, bu sırada öyle gülünç numaralar yapıyordu ki, gülmekten kendimizi alamıyorduk. Bu son numaradan sonra bir an düşündü, göz kırptı, birden yüzünde çok ciddi bir ifadeyle İlenka'nın yanına gidip "Bunu deneyin, gerçekten zor değil," dedi. Grap, bütün dikkatin kendisine yöneldiğini fark edip kıpkırmızı oldu ve zar zor duyulan bir sesle bunu asla yapamayacağına bizi inandırmaya çalıştı.

— Bu nasıl şey böyle, niçin bize hiçbir numara göstermek istemiyor? Kız gibi... Mutlaka amuda kalkmalı!

Ve Seryoja, İlenka'yı elinden tuttu.

— Mutlaka, mutlaka amuda kalkmalı! –diye bağırıyorduk hep bir ağızdan. O anda iyice korkmuş ve benzi atmış olan İlenka'nın çevresini sarmış, kolundan tutmuş, sözlük ciltlerinden oluşan kaideye doğru çekiyorduk.

— Bırakın beni, kendim giderim! Ceketimi yırtacaksınız! –diye bağırıyordu talihsiz kurbanımız. Ama bu umutsuz çığlıklar bizi daha da coşturuyordu, gülmekten ölüyorduk, yeşil ceketin bütün dikişleri çatırdıyordu.

Volodya ve en büyük İvin, İlenka'nın başını eğip sözlüklerin üstüne yerleştirdiler; Seryoja'yla ben de zavallı çocuğun sağa sola salladığı incecik bacaklarından yakaladık, pantolonunun paçalarını dizlerine kadar sıvadık ve gürültülü bir kahkahayla bacaklarını yukarı kaldırdık; en küçük İvin, İlenka'nın bedenini dengede tutuyordu.

Gürültülü kahkahalar attıktan sonra birden hepimiz sustuk, odada derin bir sessizlik oldu, sadece zavallı Grap'ın ağır solukları duyuluyordu. O anda bütün bunların çok gülünç ve eğlenceli olduğundan hiç emin değildim.

Seryoja, eliyle İlenka'nın arkasına vurup:

— İşte şimdi delikanlı oldun, –dedi.

İlenka sesini çıkarmıyor, kurtulmaya çalışarak ayaklarını sağa sola atıyordu. Bu umutsuz hareketlerden birinde topuğunu Seryoja'nın gözüne öyle kötü vurdu ki, Seryoja o anda çocuğun bacaklarını bırakıp, yaşaran gözünü tuttu ve İlenka'yı bütün gücüyle itti. Bizim daha fazla tutamadığımız İlenka, cansız bir madde gibi küt diye yere düştü, gözünden yaşlar aktığı için sadece:

— Niye bana eziyet ediyorsunuz? –diyebildi.

Zavallı İlenka'nın ağlamış bir yüz, karışmış saçlar ve altından kirli çizme konçlarının göründüğü paçaları sıvanmış

pantolonla bu acıklı hali bizi şaşırtmıştı; hepimiz susuyor ve kendimizi gülümsemeye zorluyorduk.

İlk Seryoja toparlandı.

— Karıya bak be, sulu gözlü, –dedi ayağıyla hafifçe İlenka'ya dokunarak,– şaka da yapılmıyor... Hadi, tamam, kalkın.

— Senin yaramaz bir çocuk olduğunu söylemiştim, –dedi İlenka öfkeyle ve başını çevirip yüksek sesle hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

— A–a! Topuğunla vur, bir de üstüne küfür et! –diye bağırdı Seryoja. Sözlük ciltlerinden birini eline alıp, kendini savunmayı düşünmeyen, sadece elleriyle kafasını örten zavallının başının üstünde sallayarak:

— Al sana! Al sana!.. Madem şakadan anlamıyor, bırakalım onu... Aşağı gidelim, –dedi Seryoja yapmacık bir şekilde gülerek.

Yere yatmış, yüzünü sözlüklerin arasına saklayarak ağlayan, biraz daha ağlarsa bütün bedenini saran çırpınmalardan ölecekmiş gibi görünen zavallıya merakla baktım.

— Hey Sergey! –dedim,– neden yaptın bunu?

— Oh ne iyi!.. Bugün bacağım neredeyse kemiğim kırılacak kadar acıdığında ben ağlamamıştım ama.

"Evet, doğru," diye düşündüm, "İlenka sulu gözlünün biri, Seryoja ise tam bir yiğit... bu yüzden bravo ona!.."

Zavallının fiziksel acıdan çok, belki de hoşlandığı beş çocuğun ortada hiçbir neden yokken onu hor görmek, onunla alay etmek için anlaştıklarını düşünerek ağladığını hiç düşünmemiştim bile.

Davranışının katılığını kesinlikle açıklayamıyorum kendime. Neden onun yanına gitmemiştim, neden onu korumamış, avutmamıştım? Yuvasından atılmış bir karga yavrusu, çitin ötesine atılmak için götürülen bir köpek yavrusu, ya da aşçı yamağının çorba yapmak için götürdüğü bir tavuk gördüğümde beni hıçkıra hıçkıra ağlatan acıma duygusu nereye gitmişti?

Bu harika duygu, içimde Seryoja'ya olan sevgiyle ve Seryoja'nın karşısında tıpkı onun gibi bir yiğit olma isteğiyle sönüp gitmiş miydi? Bu sevgi de, yiğit görünme isteği de imrenilmeyecek şeylerdi! Çocukluk anılarımın sayfalarında tek kara leke bu olmuştur.

XX. Bölüm
Konuklar Toplanıyor

Büfedeki özel telaşa, konuk odasında ve salonda benim için artık nicedir tanıdık olan eşyalara yeni bir bayram havası veren parlak ışıklara, özellikle de Prens İvan İvanoviç'in durup dururken göndermeyeceği orkestraya bakılırsa akşamki davete oldukça fazla sayıda konuk bekleniyordu.

Evin yanından geçen her arabanın gürültüsüyle pencereye koşuyor, ellerimi şakaklarıma ve pencereye dayayarak siper ediyor ve sabırsız bir merakla sokağa bakıyordum. İlk başta pencereden görülebilecek her şeyi gizleyen karanlığın içinden görüntüler yavaş yavaş ortaya çıkıyordu: Tam karşıda çoktandır tanıdık hale gelen fenerli dükkân, çaprazımızda alt katındaki iki penceresi aydınlık büyük ev, sokağın ortasında iki kişilik bir kızak ya da ağır ağır eve dönen boş bir fayton; işte kapıya bir kupa arabası yaklaştı ve ben bunların erken gelmeye söz veren İvinler olduğundan emin bir halde onları karşılamaya antreye koştum. Kapıyı açan üniformalı uşağın kolunun ardında İvinler yerine iki hanım göründü. Hanımlardan büyük olanı, samur yakalı, pelerinli, geniş bir mavi manto giymiş, küçük olanı ise altından sadece kürk bot giymiş minicik ayakların göründüğü yeşil bir şala sarınmıştı. Hanımlar geldiğinde önlerinde eğilerek selam vermeyi görev saydığım halde, küçük olan benim varlığımı hiç önemseme-

yip hiçbir şey söylemeden büyüğün yanına gitti ve önünde durdu. Büyük hanım, küçük hanımın başını tamamen örten şalı açtı, mantosunun düğmelerini çözdü ve üniformalı uşak bu eşyaları saklamak üzere alıp, ayaklarındaki kürklü botları çıkarttığında sımsıkı sarınmış hanımın incecik kumaştan kısacık, açık bir elbiseyle beyaz bir pantolon ve minicik siyah ayakkabılar giymiş on iki yaşında büyüleyici bir kız olduğu anlaşıldı. Bembeyaz boynunda siyah kadife bir kurdele vardı; saçları koyu kumral ve kıvırcıktı. Bu kıvırcık saçlar önden güzel yüzüne, arkadan da çıplak omuzlarına o kadar yakışıyordu ki, bu saçların daha sabahtan *Moskovskiye Vedomosti* gazetesinden koparılmış kâğıtlara sarıldığını ve kızgın demir maşayla kıvrıldığını söyleyen hiç kimseye, hatta Karl İvanoviç'e bile inanmazdım. Sanki öylece, bu kıvırcık saçlarla doğmuştu.

Minicik ağzıyla tuhaf, ama hoş bir karşıtlık oluşturan hafifçe şiş, yarı kapalı gözlerinin iriliği, yüzünün şaşırtıcı bir özelliğiydi. Dudakları büzülmüştü, gözleriyse o kadar ciddi bakıyordu ki, yüzünün genel ifadesi, gülümseme beklenemeyecek, gülümsemesi halindeyse daha da büyüleyici olacak bir ifadeydi.

Fark edilmemeye çalışarak salon kapısından içeri süzülüverdim ve düşüncelere dalıp gitmişim, konukların geldiğinden hiç haberim yokmuş gibi davranarak bir aşağı bir yukarı dolaşmaya koyuldum. Konuklar salonun yarısına kadar geldiklerinde ben de aklım başıma gelmiş gibi yaptım, eğilerek selam verdim ve onlara büyükannemin konuk odasında olduğunu bildirdim. Kızı Soneçka'nın yüzüyle aralarında büyük bir benzerlik bulduğum için yüzünü çok beğendiğim Bayan Valahina, sevecenlikle başını eğerek bana selam verdi.

Büyükannem Soneçka'yı gördüğüne çok sevinmiş gibiydi: Onu yanına çağırdı, alnına düşmüş bir bukleyi düzeltti ve yüzüne dikkatle bakarak "Quelle charmante enfant!"* dedi.

* Ne büyüleyici bir çocuk! (Fr.)

Soneçka gülümsedi, kızardı ve o kadar sevimli oldu ki, ona bakarken ben de kızardım.

Büyükannem, çenesinden tutarak yüzünü hafifçe yukarı kaldırıp:

— Umarım evimde sıkılmazsın küçük dostum, olabildiğince çok eğlenmeni ve dans etmeni istiyorum, –dedi, sonra Bayan Valahina'ya hitap ederek ve eliyle bana dokunarak:– İşte bir dam, iki kavalyemiz var bile, –diye ekledi.

Bu yakınlık o kadar hoşuma gitmişti ki, bir kez daha kızardım.

Utangaçlığımın arttığını hissettiğimden ve yaklaşmakta olan bir arabanın sesini daha duyduğumdan dışarı çıkmayı uygun gördüm. Antrede oğlu ve inanılmaz sayıdaki kızlarıyla Prenses Kornakova'yı buldum. Kızlarının hepsinin yüzleri aynıydı ve prensese benziyordu, onun gibi çirkindi; bu nedenle hiçbiri dikkatimi çekmiyordu. Paltolarını çıkartırken hepsi bir ağızdan incecik sesleriyle konuşuyor, oraya buraya koşuşuyor ve herhalde bu kadar çok olmalarına gülüyorlardı. Etienne uzun boylu, etli, soluk benizli, gözlerinin altı çökmüş ve hafifçe morarmış, yaşına göre elleri ve ayakları çok büyük olan on beş yaşlarında bir çocuktu; hantaldı, çirkin ve çatlak bir sesi vardı, ama halinden çok memnun görünüyordu ve sopayla dövülen bir çocuk nasıl olabilirse bence tam öyleydi. Oldukça uzun bir süre karşılıklı durup hiçbir şey söylemeden dikkatle birbirimize baktık; sonra biraz daha yaklaşıp galiba öpüşmek istedik, ama birbirimizin gözlerine bir kez daha baktıktan sonra nedense vazgeçtik. Kız kardeşlerinin elbiseleri yanımızda hışırdarken konuşmayı bir şekilde başlatmak için gelirken arabada sıkışıp sıkışmadıklarını sordum.

— Bilmiyorum, –diye özensiz bir yanıt verdi bana,– biner binmez hemen midem bulanmaya başladığından ben zaten arabanın içine binmem, annem bilir bunu. Akşamları bir yere giderken hep arabacının yanına otururum, çok eğlencelidir,

her şey görünür, Filipp arabayı sürmeme izin verir, bazen kamçıyı da alırım elime. Şöyle gelip geçenler olur, bilirsiniz ya, bazıları harikadır, –diye anlamlı bir el hareketiyle ekledi.

— Filipp kamçıyı nereye koyduğunuzu soruyor efendim, –dedi antreye giren uşak.

— Nereye mi koydum? Ona vermiştim.

— Vermediğinizi söylüyor.

— O zaman fenere asmışımdır.

Giderek daha da heyecanlanan ve sinirlenen uşak:

— Filipp fenerde de olmadığını söylüyor, kamçıyı aldığınızı ve kaybettiğinizi söyleseniz daha iyi olur, yoksa Filipp sizin yaptığınız yaramazlığın cezasını cebinden para ödeyerek çekecek, –diye devam etti.

Dış görünüşüyle saygı uyandıran, asık suratlı uşak, ısrarla Filipp'in tarafını tutuyor ve ne olursa olsun bu meseleyi açıklığa kavuşturmaya niyetli görünüyordu. Hiçbir şey fark etmemiş gibi nezaketle kenara çekildim; ama antredeki uşaklar tamamen farklı davrandılar, yaşlı uşağa takdirle bakarak daha da yaklaştılar.

— Ee, kaybettiysem kaybettim, –dedi Etienne, daha fazla açıklama yapmaktan kaçınarak,– kamçıya kaç para verecekse ben öderim. Ne gülünç şey! –diye ekledi yanıma gelip beni konuk odasına doğru çekerek.

— Yo, izninizle beyim, neyle ödeyeceksiniz? Nasıl ödeyeceğinizi biliyorum ben: Marya Vasilyevna'ya sekiz aydır yirmi kapiğini hâlâ ödeyeceksiniz, bana da galiba iki yıldır, Petruşka'ya...

Öfkeden sapsarı kesilen genç prens:

— Susacak mısın sen! –diye bağırdı.– Bunların hepsini bir bir anlatacağım.

— Hepsini anlatacağım, hepsini anlatacağım! –diye söylendi uşak. Biz salona girdiğimiz sırada çok anlamlı bir şekilde,– Bunlar hoş değil ekselans! –diye ekledi ve paltolarla birlikte vestiyere doğru gitti.

— Öyle, öyle! –diye ardımızdan birinin onaylayan sesi duyuldu antrede.

Büyükannem, belli durumlarda çoğul ve tekil ikinci şahıs zamirlerini belli bir ses tonuyla kullanarak insanlar hakkındaki düşüncesini söyleme konusunda özel bir yeteneğe sahipti. *Siz* ve *sen*'i alışılmışın tersine kullandığı halde onun ağzında bu nüanslar bambaşka bir anlam kazanırdı. Genç prens yanına geldiğinde büyükannem ona *siz* diyerek birkaç söz söyledi ve yüzüne öyle bir nefret ifadesiyle baktı ki, ben prensin yerinde olsaydım, yerin dibine girerdim; ama Etienne o *yapıda* bir çocuk değildi: Büyükannemin sadece bu davranışına değil, kendisine bile hiç aldırış etmedi, tüm topluluğa ustaca olmasa da son derece laubalice selam verdi. Soneçka tüm dikkatimi üzerinde topluyordu: Anımsıyorum, salonda, Soneçka'nın göründüğü, onun da bizi görebildiği ve duyabildiği bir noktada Volodya, Etienne'le sohbet ederken keyifli keyifli konuşuyordum; gülünç ya da erkekçe bulduğum bir söz söylemem gerektiğinde bu sözü daha yüksek sesle söylüyor ve konuk odasının kapısına göz atıyordum; konuk odasından bizi duyamayacakları ve göremeyecekleri başka bir yere geçtiğimizde ise konuşmuyordum ve konuşmaktan artık hiç keyif almıyordum.

Konuk odası ve salon yavaş yavaş konuklarla doluyordu; konuklar arasında çocuk davetlerinde hep olduğu gibi, sözde sırf ev sahibesini mutlu etmek için gelmiş görünen, ama aslında eğlenme ve dans etme fırsatını kaçırmak istemeyen birkaç büyük çocuk da vardı.

İvinler geldiğinde her zaman Seryoja'yı gördüğümde hissettiğim hoşnutluk yerine Seryoja'nın Soneçka'yı göreceğini ve kendini ona göstereceğini düşünüp garip bir sıkıntı hissettim.

XXI. Bölüm
Mazurkadan Önce

Seryoja, konuk odasından çıkarken cebinden bir çift yeni yumuşak deri eldiven çıkartarak:

— A! Galiba dans da var sizde, eldivenleri giymeli, –dedi.

"Nasıl yani? Ama bizim eldivenimiz yok," diye düşündüm, "Yukarı çıkıp aramalı."

Ancak bütün konsolları altüst ettiğim halde sadece birinde yolculuk sırasında kullandığımız tek parmaklı yeşil eldivenleri, diğerinde ise hiçbir işime yaramayacak yumuşak deri eldivenin tekini buldum. İşime yaramazdı, çünkü birincisi, çok eski ve çok kirliydi; ikincisi, benim için son derece büyüktü; en önemlisi, çok eskiden parmağı yaralandığı için Karl İvanoviç tarafından kesilmiş olan orta parmağı yoktu eldivenin. Ancak bu eldiven kalıntısını elime geçirmiş, her zaman mürekkep lekesi olan orta parmağıma gözümü dikmiş bakıyordum.

— Natalya Savişna burada olsaydı, herhalde onda eldiven bulunurdu. Bu şekilde aşağı inemem, çünkü neden dans etmediğimi sorarlarsa ne diyeceğimi bilmiyorum. Ama burada da kalamam, çünkü yokluğumun mutlaka farkına varırlar. Ben ne yapsam şimdi? –diyordum kollarımı iki yana açarak.

Koşarak yukarı çıkan Volodya:

— Burada ne yapıyorsun? Git, bir dam bul kendine... Birazdan başlıyor, –dedi.

İki parmağına kirli eldiveni geçirdiğim elimi göstererek umutsuzluğa yakın bir ses tonuyla:

— Volodya, –dedim,– Volodya, sen de mi bunu düşünmedin?

— Neyi? –dedi sabırsızlıkla ve elimi fark edince son derece umursamaz bir şekilde ekledi:– Ha! Eldiven mi? Gerçekten yok; büyükanneme sormalı... Bakalım o ne diyecek? –dedi ve hiç duraksamadan aşağı koştu.

Bu kadar önemli gördüğüm bir konuda Volodya'nın gösterdiği soğukkanlılık beni rahatlattı ve sol elime takılı olan çirkin eldiveni tamamen unutup konuk odasına koştum.

Büyükannemin oturduğu koltuğa dikkatlice yaklaşıp, pelerinine hafifçe dokunarak fısıltıyla:

— Büyükanne ! Ne yapacağız biz, eldivenimiz yok! –dedim.

— Ne var canım?

Daha da yaklaşarak iki elimi koltuğun sapına koyup:

— Eldivenimiz yok, –diye yineledim.

Büyükannem birden sol elimi yakalayıp:

— Bu ne peki? –dedi ve Bayan Valahina'ya dönerek,– Voyez, ma chère,* –diye devam etti,– voyez comme ce jeune homme s'est fait élégant pour danser avec votre fille.**

Büyükannem elimden tuttu, bütün konukların merakı giderilinceye ve gülüşmeler genelleşinceye dek orada bulunanlara ciddi, ama soru soran gözlerle baktı.

Utançtan suratım buruşmuş bir halde elimi kurtarma çabalarımın boşa gittiği bu anda Seryoja beni görmüş olsaydı üzülürdüm, ama gözlerinden yaş gelecek kadar gülen ve kıpkırmızı kesilmiş yüzünün çevresindeki bukleleri zıplayan Soneçka'nın önünde hiç mi hiç utanmadım. Gülüşünün

---

* Bakın şekerim. (Fr.)

** Bakın, bu genç adam kızınızla dans etmek için nasıl da süslenmiş. (Fr.)

alay etmek için son derece yüksek sesli ve doğal olduğunu anlamıştım; tam tersine birbirimize bakarak birlikte gülmemiz sanki beni onunla yakınlaştırmıştı. Kötü sonuçlar verebilecek olsa da, eldiven olayının bana bir yararı dokunmuş, konukların olduğu bu odanın gözüme her zaman çok korkunç görünen ortamında beni rahat hareket edebilecek bir hale getirmişti; salonda artık en ufak bir sıkılganlık duymuyordum.

Utangaç insanların ızdırabı, haklarında oluşan düşünceyi bilmemekten kaynaklanır; bu düşünce –ne olursa olsun– açıkça ifade edilir edilmez ızdırap sona erer.

Soneçka Valahina çirkin genç prensle karşımda Fransız kadrili yaparken ne kadar da sevimliydi! Chaîne'de minicik elini bana uzattığında ne tatlı gülümsüyordu! Kumral bukleleri tempoya uyarak nasıl da hoş zıplıyordu ve ufacık ayaklarıyla nasıl safça jeté–assemblé* yapıyordu. Beşinci figürde, benim damım karşı tarafa koştuğunda, ben tempoyu bekleyerek solo yapmaya hazırlandığım sırada Soneçka'nın dudakları büzülmüş ve yana bakmaya başlamıştı. Ama benim için boşuna korkuyordu: Chassé en avant'ı, chassé en arrière'i ve glissade'ı** teklemeden yaptım ve kıvrak bir hareketle onun yanına doğru gittiğim sırada iki parmağımın dışarı fırladığı eldiveni gösterdim. Müthiş bir kahkaha attı ve parkenin üzerinde minik adımlarla daha da hoş yürüdü. Halka oluşturduğumuzda ve el ele tutuştuğumuzda başını nasıl eğdiğini ve elini elimden çekmeden eldivenli eliyle burnunun ucunu kaşıdığını hâlâ anımsıyorum. Her şey şu anki gibi gözlerimin önünde, bütün bunlar olurken çalan "Tuna Kızları" kadrili hâlâ kulaklarımda.

Soneçka'yla dans edeceğim ikinci kadril de birazdan başlayacaktı. Yan yana otururken kendimi aşırı derecede sıkılgan hissediyor, onunla ne konuşacağımı bilmiyordum. Ses-

---

* Chaîne ve jeté–assemblé dans figürleridir. (ç.n.)

** Dans figürleri. (ç.n.)

sizliğim çok uzayınca beni bir aptal gibi görmesinden korkmaya başladım ve ne olursa olsun onu benim hakkımda böyle bir yanılgıdan kurtarmaya karar verdim. "Vous êtes une habitante de Moscou?"* dedim ve olumlu yanıt aldıktan sonra, "Et moi, je n'ai encore jamais fréquenté la capitale,"** dedim "fréquenter"*** sözcüğünün bırakacağı etkiyi özellikle hesaplayarak. Ancak bu, çok parlak bir başlangıç da olsa, yüksek Fransızca bilgimi tam anlamıyla kanıtlamış da olsa konuşmayı bu şekilde sürderemeyeceğimi hissediyordum. Bizim dans sıramıza daha zaman vardı, suskunluk ise tekrar başlamıştı: Nasıl bir etki bıraktığımı öğrenme isteğiyle ve ondan yardım umarak arada bir huzursuz huzursuz yüzüne bakıyordum. "Bu gülünç eldiveni de nereden buldunuz?" diye sordu birden ve bu soru bana büyük bir hoşnutluk verdi, rahatlattı. Eldivenin Karl İvanoviç'e ait olduğunu söyledim, hatta biraz da alaycı bir dille Karl İvanoviç'ten, kırmızı takkesini çıkarttığı zaman ne kadar gülünç olduğundan, bir keresinde sırtında yeşil kürkü varken atın üstünden dosdoğru bir su birikintisinin içine düştüğünden ve benzeri şeylerden söz ettim. Kadril farkına varmadan geçti. Bütün bunlar çok güzeldi; ama neden Karl İvanoviç'ten alay ederek söz etmiştim? Karl İvanoviç'i, ona duyduğum sevgi ve saygıyla anlatmış olsaydım Soneçka'nın olumlu düşüncesi değişir diye miydi acaba?

Kadril bittiğinde Soneçka, sanki onun teşekkürünü gerçekten hak etmişim gibi cana yakın bir ifadeyle "merci" dedi. İçim içime sığmıyordu, sevinçten kendimi kaybetmiştim, kendimi tanıyamıyordum: Bendeki bu cesaret, bu güven, hatta bu küstahlık nereden çıkmıştı? Salonda gamsız tasasız dolaşırken, "Beni utandırabilecek hiçbir şey yok! Her şeye hazırım!" diye düşünüyordum.

---

* Sürekli olarak Moskova'da mı oturuyorsunuz? (Fr.)

** Bense başkenti hiç ziyaret etmemiştim. (Fr.)

*** Gitmek, ziyaret etmek, sık sık gitmek. (Fr.)

Seryoja bana vis-à-vis* önerisinde bulundu. "Tamam," dedim, "Damım yok, ama bulurum." Salona kararlı bir bakış attığımda konuk odasının kapısının önünde duran büyük bir kız dışında bütün damların kapıldığını fark ettim. Kızı dansa davet etmek niyetinde olduğunu düşündüğüm uzun boylu bir genç ona doğru gidiyordu; genç adam kızdan iki adım uzaktaydı, bense karşı tarafta, salonun ucundaydım. Kızla beni ayıran alanı parkenin üstünde zarif bir şekilde kayarak kaşla göz arasında aştım ve ayaklarımı birbirine vurup kararlı, kendine güvenen bir sesle onu kontrdansa davet ettim. Büyük kız beni korurcasına gülümseyip elini uzattı, genç adamsa damsız kaldı.

Genç adamın üzülmesini bile önemsemeyecek kadar gücümün bilincine varmıştım; ama sonradan öğrendiğime göre genç adam, yanımdan hızla geçip burnumun dibinde damını alan bu kabarık saçlı oğlan da kim diye sormuş.

---

* Karşı karşıya (Fr.)

XXII. Bölüm
Mazurka

Elinden damını aldığım genç adam ilk çift olarak mazurka yapıyordu. Damını elinden tutarak yerinden zıpladı ve Mimi'nin bize öğrettiği pas de Basques* yerine sadece öne doğru koştu, köşeye varınca durdu, ayaklarını açtı, topuğunu yere vurdu, döndü ve sıçrayarak ileri koştu.

Mazurka için damım olmadığından büyükannemin yüksek koltuğunun arkasında oturmuş izliyordum.

"Bu yaptığı da ne böyle?" diye kendi kendime konuşuyordum, "Mimi'nin bize öğrettiğine hiç benzemiyor: O, bize ısrarla mazurkayı herkesin yavaş yavaş ve ayaklarını daire şeklinde açarak parmak uçlarında yaptığını söylerdi; ama anlaşılan bambaşka yapılıyormuş. İşte İvinler, Etienne, herkes dans ediyor, ama pas de Basques yapmıyorlar; bizim Volodya da bu yeni tarzı benimsemiş. Fena değil!.. Soneçka ise ne tatlı! Hah geçti işte..." Çok eğleniyordum.

Mazurka bitmek üzereydi: Birkaç yaşlı adamla kadın veda etmek için büyükannemin yanına geldiler, sonra arabalarına binip gittiler; uşaklar dans edenlerden sakınarak sofra takımlarını dikkatle arka odalara taşıyorlardı; büyükannem gözle görülür şekilde yorulmuştu, isteksiz, ağır ağır konuşu-

---

* Mazurkada eski bir adım. (ç.n.)

yordu; müzisyenler otuzuncu kez tembel tembel aynı ezgiyi çalmaya başlıyorlardı. Dans ettiğim büyük kız, bir figür yaparken beni fark etti ve haince gülümseyip, herhalde büyükanneme yaranmak isteğiyle olacak Soneçka'yı ve sayısız küçük prenseslerden birini yanıma getirdi. "Rose ou hortie?"* diye sordu.

Büyünkannem koltuğunda dönerek:

— A, sen burada mısın? -dedi.- Git hadi yavrum, git.

O anda büyükannemin koltuğunun arkasından çıkmaktansa kafamı koltuğun altına sokup saklanmayı daha çok istesem de nasıl hayır diyebilirdim. Kalktım, "rose"** dedim ve ürkek ürkek Soneçka'ya baktım. Daha aklımı başıma toplayamadan avucumda beyaz eldivenli bir el hissettim ve ayaklarımı ne yapacağımı kesin olarak bilmediğimden hiç haberi olmayan prenses en tatlı gülümsemesiyle ileri atıldı.

Pas de Basque'ın yersiz ve yakışıksız olduğunu, hatta beni rezil edebileceğini anlamıştım, ama mazurkanın tanıdık sesleri kulağımı etkileyerek sinirlerime belli bir yön vermiş, onlar da sıraları geldiğinde bu hareketi ayaklarıma aktarmışlardı ve bu sonuncular, yani ayaklarım, tamamen istem dışı ve tüm izleyenleri şaşırtacak biçimde parmak uçlarında o uğursuz, dairesel ve ağır adımları atmaya başlamışlardı. Düz yürüdüğümüz sürece şöyle böyle idare edilirdi, ama dönüşte, eğer önlem almazsam mutlaka öne geçip uzaklaşacağımı fark ettim. Böyle tatsız bir durumdan kaçınmak için ilk çiftte dans eden genç adamın çok güzel yaptığı çömelerek ayağını uzatma hareketini yapmak niyetiyle durdum. Ama tam bacaklarımı açıp zıplamak istediğim anda, etrafımda hızlı hızlı dönen prenses anlaşılmaz bir merak ve şaşkınlıkla bacaklarıma baktı. Bu bakış öldürdü beni. Cesaretim öylesine kırılmıştı ki dans edeceğim yerde tempoya falan uymadan, tuhaf bir şekilde ayaklarımı yere vurmaya başladım ve

---

* Gül mü, ısırganotu mu? (Fr.)

** Gül. (Fr.)

sonunda tamamen durdum. Herkes bana bakıyordu; kimisi hayretle, kimisi merakla, kimisi alay ederek, kimisi acıyarak; bir tek büyükannem son derece umursamaz bir şekilde bakıyordu.

Kulağımın dibinde babamın öfkeli sesi:

— Il ne fallait pas danser, si vous ne savez pas!* –dedi ve beni hafifçe itip damımın elini tuttu, seyircilerin yüksek sesle belirttikleri takdirleri altında onunla birlikte eski usül bir tur yapıp, yerine götürdü. Mazurka o anda sona erdi.

"Tanrım! Niçin beni bu kadar korkunç cezalandırıyorsun!"

***

Herkes beni küçümsüyor, her zaman da küçümseyecek... Dostluğa, sevgiye, saygıya, yani her şeye giden yol bana kapalı... Her şey mahvoldu! Neden Volodya bana herkesin gördüğü ve hiç yardımı dokunmayan o işaretleri yaptı? Neden o iğrenç prenses öyle ayaklarıma baktı? neden Soneçka... tamam o tatlı bir kız; ama o sırada neden gülümsüyordu? Neden babam kıpkırmızı oldu ve beni kolumdan tuttu? Yoksa benden utandı mı? Ah, bu korkunç bir şey! Anneciğim burada olsaydı Nikolenka'sı yüzünden kıpkırmızı olmazdı... Ve hayalgücüm bu tatlı imgenin ardından sürüklendi. Evin önündeki çayırlığı, bahçedeki yüksek ıhlamur ağaçlarını, üzerinde kırlangıçların döne döne uçtuğu temiz göleti, beyaz saydam bulutların durduğu mavi göğü, kokular yayan kuru ot demetlerini anımsadım ve allak bullak olmuş zihnimde huzur ve sevinç dolu daha bir sürü anı canlandı.

---

* Beceremiyorsanız dans etmek zorunda değilsiniz! (Fr.)

XXIII. Bölüm
Mazurkadan Sonra

İlk çiftte dans eden genç adam yemekten sonra biz çocukların masasına oturdu ve bana o kadar özel bir ilgi gösterdi ki, başıma gelen tatsızlıktan sonra bir şey hissedebilmiş olsaydım onun bu ilgisi epeyce gururumu okşardı. Ama genç adam, ne yapıp edip beni neşelendirmek istiyordu galiba: Benimle şakalaşıyor, delikanlı diye hitap ediyor, büyüklerden hiçbirinin bize bakmadığı anlarda çeşitli şişelerden kadehime şarap dolduruyor ve içmeye zorluyordu. Yemeğin sonuna doğru garson, peçeteye sarılı şişeden bir şampanya kadehinin ancak dörtte biri kadar içki doldurduğunda ve genç adam garsona kadehimi tamamen doldurması için ısrar edip, beni de hepsini bir dikişte içmeye zorladığında bütün bedenimi saran hoş bir sıcaklık ve neşeli koruyucuma karşı özel bir yakınlık hissettim ve nedense bir şeye çok güldüm.

Birden salondan Grossvater* dansının sesleri duyuldu ve herkes masadan kalkmaya başladı. Genç adamla dostluğumuz da anında bitti: O, büyüklerin yanına gitti, bense peşinden gitmeye çekindim ve büyük bir merakla Valahina'yla kızının yanına, konuştuklarına kulak kabartmaya gittim.

---

* 17.–19. yüzyıllarda yaygın olarak yapılan neşeli bir Alman dansı. (ç.n.)

— Yarım saatçik daha, –diyordu Soneçka annesini kandırmaya çalışarak.

— Gerçekten olmaz meleğim.

— N'olur, benim için, lütfen, –diyordu Soneçka yalvararak.

— Yarın hasta olmam hoşuna gider mi? –dedi Bayan Valahina ve gülümseme dikkatsizliğinde bulundu.

Soneçka sevinçten zıplayarak:

— A, izin verdin! Kalıyor muyuz? –dedi.

— Seninle baş edilmez ki! Git hadi, git dans et... işte sana bir kavalye, –dedi beni göstererek. Soneçka bana elini uzattı ve salona koştuk.

İçtiğim içkiler, Soneçka'nın varlığı ve neşesi bana talihsiz mazurka macerasını tamamen unutturdu. Ayaklarımla çok gülünç numaralar yapıyordum: Kâh atları taklit ederek ve ayaklarımı çalımlı çalımlı yukarı kaldırarak hafif bir tırısla koşuyor, kâh köpeğe sinirlenmiş bir koyun gibi ayaklarımı yere vuruyordum, bu sırada da içten kahkahalar atıyor ve izleyenler üzerinde nasıl bir izlenim bırakacağımı hiç umursamıyordum. Soneçka da sürekli gülüyordu: El ele tutuşup dönmemize gülüyordu, ayağını ağır ağır yukarı kaldırarak bir mendilin üstünden atlayan, bunu çok zor yapıyormuş gibi bir görüntü yaratan yaşlı beye bakarak kahkahalar atıyordu ve ne kadar becerikli olduğumu göstermek için neredeyse tavana kadar zıpladığımda gülmekten kırılıyordu.

Büyükannemin çalışma odasının önünden geçerken aynada kendime baktım: Yüzüm ter içindeydi, saçlarım karışmıştı, bir türlü yatmayan saçlarım olağandan daha dik duruyordu; ama yüzümün genel ifadesi o kadar neşeli, o kadar iyi ve sağlıklıydı ki, ben bile kendimi beğendim.

"Hep şimdiki gibi olsam, başkaları tarafından da beğenilirdim," diye geçirdim içimden.

Fakat damımın güzel yüzüne tekrar göz attığımda bu yüzde hoşuma giden neşe, sağlık ve kaygısızlık ifadesinden

başka o kadar zarif ve tatlı bir güzellik vardı ki, canım sıkılmış, böyle büyüleyici bir yaratığın dikkatini çektiğimi ummanın ne kadar aptalca bir şey olduğunu anlamıştım.

Karşılık göreceğimi umut edemezdim, zaten bunu düşünmüyordum: Karşılık görmesem de ruhum mutluluk doluydu. Ruhumu sevinçle dolduran aşk duygusunun üstüne daha büyük bir mutluluk dilemek ve bu duygunun hiç bitmemesinden başka bir şey istemek mümkün müydü bilmiyordum. Ben böyle de iyiydim. Yüreğim bir güvercin gibi çırpınıyor, kanım sürekli yüreğime hücum ediyor ve ağlamak istiyordum.

Koridorda, merdivenin altındaki karanlık sandık odasının yanından geçerken bu odaya bakıp, "Bütün ömrümü onunla birlikte bu karanlık sandık odasında geçirseydim ve bizim orada yaşadığımızı hiç kimse bilmeseydi ne kadar mutlu olurdum," diye düşündüm.

Titreyen, hafif bir sesle:

— Çok eğlendik, değil mi? –dedim ve söylediğimden değil, söylemeye niyetlendiğim şeyden korkup adımlarımı hızlandırdım.

— Evet... çok! –diye yanıtladı başını bana doğru çevirip. Yüzünde o kadar içten, o kadar iyi bir ifade vardı ki, korkum geçti.

— Özellikle de yemekten sonra... Ama bilseniz ne kadar üzgünüm (bu sözleri üzüntülü bir ifadeyle söylemek istiyordum, ama gülmüştüm), biraz sonra gideceksiniz ve bir daha görüşmeyeceğiz.

Ayakkabılarının burnuna gözlerini dikerek ve parmağını yanından geçtiğimiz kafesli paravanaya sürterek:

— Neden görüşmeyelim? –dedi,– her salı ve cuma günü annemle Tverskaya'ya gideriz. Siz gezmeye gelmez misiniz?

— Salı gün ne yapıp edip izin isteyeceğim, beni bırakmasalar da tek başıma, şapkamı bile almadan kaçarım. Yolu biliyorum.

— Biliyor musunuz? –dedi birden Soneçka,– bizim eve gelen çocuklara ben hep *sen* derim; gel birbirimize *sen* diye hitap edelim. İster misin? –diye ekledi başını silkip, doğruca gözlerimin içine bakarak.

Bu sırada salona giriyorduk ve Grossvater'in canlı, başka bir bölümü başlıyordu.

Müzik ve gürültünün söylediklerimi bastırabilecek kadar güçlü olduğu sırada:

— Hadi... siz, –dedim.

— Hadi *sen*, siz değil, –diye düzeltti Soneçka ve gülmeye başladı.

Grossvater bitti, bense durmadan *sen* zamirinin birkaç kez tekrarlanabileceği cümleler düşünsem de tek cümle bile söyleyemedim. Buna cesaretim yetmedi. "İster misin?", "Hadi sen" sözleri kulaklarımda çınlıyor ve bir tür sarhoşluk yaratıyordu: Soneçka'dan başka hiçbir şeyi, hiç kimseyi görmüyordum. Buklelerinin toplanıp kulaklarının arkasına atıldığını, alnının henüz görmediğim kısmının ve şakaklarının ortaya çıktığını gördüm; yeşil şala sarıldığını gördüm, öyle sımsıkı sarılmıştı ki, sadece minik burnunun ucu görünüyordu; pembe ufacık parmaklarıyla ağzının çevresinde küçük bir delik açmasa mutlaka boğulur diye düşündüm ve annesinin arkasından merdivenden inerken hızla bize döndüğünü, başıyla selam verdiğini, sonra kapının ardında kaybolduğunu gördüm.

Volodya, İvinler, genç prens, ben, hepimiz Soneçka'ya âşık olmuştuk ve merdivende durmuş, gözlerimizle onu uğurluyorduk. Başıyla özellikle kime selam verdi bilmiyorum, ama o anda bunun benim için yapıldığına kesinlikle emindim.

İvinlerle vedalaşırken çok rahattım, hatta Seryoja'yla biraz da soğuk konuştum ve elini sıktım. Eğer o gün benim sevgimi ve üzerimde yaptığı etkiyi yitirdiğini anlamışsa, son derece umursamaz görünmeye çalıştığı halde üzülmüştür sanıyorum.

Hayatımda ilk kez sevgime ihanet etmiştim ve bu duygunun tadını ilk kez alıyordum. Eskimiş, alışkanlık haline gelmiş bağlılık duygusunun yerini gizemle, bilinmezlikle dolu, daha tatlı bir duygunun, aşk duygusunun alması beni sevindirmişti. Üstelik aynı anda birini sevmekten vazgeçmek ve bir başkasına âşık olmak, eskisinden iki kat güçlü sevmek demektir.

XXIV. Bölüm
Yatakta

"Seryoja'yı ne kadar büyük bir tutkuyla ve ne kadar uzun zaman sevebilmişim!" diye düşündüm yatakta yatarken. "Hayır! O, benim sevgimi hiç anlamıyordu, değer vermiyordu, sevgime layık değildi... Ya Soneçka? O ne güzellik öyle! 'İster misin?', 'Sen başla,' diyor."

Soneçka'nın yüzünü capcanlı gözümün önüne getirerek yerimden sıçrayıp emekler gibi durdum, yorganı başıma çektim, her tarafımı sımsıkı örttüm, hiçbir yerde delik kalmayınca yattım ve hoş bir sıcaklık hissederek tatlı hayallere ve anılara gömüldüm. Hareketsiz bakışlarımı yorganın çarşafına diktiğimde onu bir saat önceki gibi apaçık görüyordum; içimden onunla konuşuyordum ve bu konuşma, hemen hemen hiç anlam taşımasa da içinde sürekli olarak *sen, seni, seninle, senin* sözcükleri geçtiğinden bana anlatılmaz bir zevk veriyordu.

Bu hayaller o kadar açıktı ki, duyduğum tatlı heyecan yüzünden bir türlü uyuyamıyordum ve bu aşırı mutluluğumu birisiyle paylaşmak istiyordum.

Öbür tarafa dönerek neredeyse yüksek sesle:

— Canım! –dedim.– Volodya! Uyuyor musun?

— Hayır, –diye yanıtladı Volodya uykulu bir sesle,– ne var?

— Âşık oldum Volodya! Soneçka'ya kesin âşık oldum.

— E, ne olmuş? –dedi Volodya gerinerek.

— Ah, Volodya! Başıma geleni hayal bile edemezsin... Demin yorgana sarınıp yattım ve onu o kadar açık, o kadar açık gördüm, onunla öyle bir konuştum ki gerçekten çok şaşırtıcıydı. Hem dahası da var biliyor musun? Yatıp onu düşündüğümde her nedense hüzünleniyor ve müthiş bir ağlama isteği duyuyorum.

Volodya kımıldandı.

— Tek bir şey isterdim, –diye devam ettim,– hep onunla birlikte olmak, onu hep görmek, başka bir şey istemezdim. Sen de âşık oldun mu? Doğru söyle Volodya.

Tuhaf bir şey, hepsinin Soneçka'ya âşık olmalarını ve bunu söylemelerini istiyordum.

Volodya yüzünü bana dönerek:

— Sana ne? –dedi,– belki oldum.

Pırıl pırıl parlayan gözlerinden onun hiç de uyuma niyeti olmadığını fark edip:

— Uyumak istemiyorsun, numara yapıyordun! –diye bağırdım ve yorganı üstümden attım.– Hadi ondan söz edelim. Sahiden çok güzel değil mi?.. Bana "Nikolaşa! Pencereden dışarı atla ya da ateşin içine atla!" dese, yemin ederim hemen atlarım, hem de sevinçle, –dedim. Onu karşımda hayal ederek,– Ah, ne kadar güzel! –diye ekledim ve bu hayalin tadını tam olarak çıkarmak için birden öbür tarafa dönüp başımı yastığın altına soktum.– Öylesine ağlamak istiyorum ki Volodya.

— Aptala bak! –dedi gülümseyerek ve sonra bir an susup,– ben hiç de senin gibi yapmam; sanırım mümkün olsa onunla önce yan yana oturmak, konuşmak isterdim...

— Ya! Sen de âşıksın o zaman, –diye Volodya'nın sözünü kestim.

Volodya tatlı tatlı gülümseyerek:

— Sonra, –diye devam etti,– sonra parmaklarını, gözlerini, dudaklarını, minik burnunu, ayaklarını, her tarafını öperdim...

— Saçmalık! –diye bağırdım yastığın altından.

— Sen hiçbir şeyden anlamıyorsun, –dedi Volodya küçümseyerek.

— Hayır, anlıyorum, asıl sen anlamıyorsun ve saçma sapan konuşuyorsun, –dedim gözyaşları arasında.

— Ağlamanın faydası yok. Ne o öyle, tam kız gibi!

XXV. Bölüm
Mektup

Anlattığım o günden hemen hemen altı ay sonra, 16 Nisan günü babam ders saatinde yukarı geldi ve o akşam birlikte köye gideceğimizi söyledi. Bu haberi alınca yüreğim cız etti, aklım hemen anneme gitti.

Bu beklenmedik yolculuğun nedeni aşağıdaki mektuptu:

"Petrovskoye, 12 Nisan.

3 Nisan tarihli güzel mektubunu biraz önce, gecenin onunda aldım ve her zamanki alışkanlığımla hemen yanıtlıyorum. Fyodor mektubu akşam kentten gelirken getirmiş, ama vakit geç olduğu için bu sabah Mimi'ye vermiş. Mimi de hasta ve perişan bir durumda olduğum bahanesiyle gün boyu mektubu bana vermemiş. Doğrusu hafif ateşim vardı ve gerçeği söylemek gerekirse, sağlığım bozulalı ve yataktan kalkmayalı dört gün oldu.

Lütfen korkma sevgilim: Ben kendimi oldukça iyi hissediyorum ve eğer İvan Vasilyeviç izin verirse sanırım yarın ayağa kalkacağım.

Geçen hafta cuma günü çocuklarla birlikte arabayla gezmeye çıkmıştım; fakat tam anayola çıkmaya yakın, şu her zaman beni korkutan küçük köprünün oralarda atlar çamura saplandı. Çok güzel bir gündü, araba çamurdan çı-

karılana kadar yürüyerek anayola çıkmak istedim. Küçük kiliseye vardığımda çok yorulmuştum, dinlenmek için oturdum, arabayı çamurdan çıkarmak üzere adamların toplanması yaklaşık yarım saat aldığından üşüdüm, ince tabanlı ayakkabı giydiğim ve onları da ıslattığım için en çok da ayaklarım üşüdü. Öğleden sonra üşüdüğümü, ateşimin yükseldiğini hissettim, ama her zamanki gibi dolaşmaya devam ettim, çaydan sonra ise Lyuboçka'yla birlikte dört el piyano çalmaya oturduk. (Onu tanıyamayacaksın, öyle ilerleme kaydetti ki!) Tempoyu sayamadığımı fark edince düştüğüm şaşkınlığı gözünün önüne getirebiliyor musun? Birkaç kez saymaya girişttim, ama kafamın içinde her şey ısrarla birbirine karışıyor ve kulaklarımda korkunç bir uğultu hissediyordum. Bir, iki, üç diye sayıyordum, sonra birden sekiz, on beş diye devam ediyordum, en önemlisi de yanlış yaptığımı görüyor ve hiçbir şekilde düzeltemiyordum. Sonunda Mimi yardımıma koştu ve neredeyse zor kullanarak beni yatağıma yatırdı. Sevgilim, işte sana nasıl hastalandığımı ve suçun bende olduğunu anlatan ayrıntılı bir rapor. Ertesi gün ateşim oldukça yüksekti, bizim iyi yürekli, yaşlı İvan Vasilyeviç geldi, hâlâ bizde kalıyor, yakında beni insan içine çıkaracağını söylüyor. Harika bir ihtiyar şu İvan Vasilyeviç! Ateşler içinde sayıklarken bütün gece gözünü kırpmadan yatağımın yanında oturmuş, şimdi de mektup yazdığımı bildiği için oturma odasında kızlarla oturuyor, onlara Alman masalları anlattığını, kızların da onu dinlerken gülmekten kırıldıklarını yatak odamdan duyuyorum.

La belle Flamande* adını taktığın kız, annesi bir yere gittiği için iki haftadır bizim evde kalıyor, gösterdiği dikkat ve özenle içten sevgisini kanıtlıyor. Bana en önemli sırlarını açıyor. İyi ellerde olsa güzel yüzü, iyi yüreği ve gençliğiyle her bakımdan mükemmel bir genç kız olabilir; ama anlattıklarına bakılırsa içinde yaşadığı toplumda tamamen yok

* Güzel Flaman kız. (Fr.)

olup gidecek. Bu kadar çok çocuğum olmasaydı, onu alır, bir iyilik yapardım diye düşündüm.

Lyuboçka sana kendi elleriyle mektup yazmak istiyordu, ama üçüncü kez kâğıdı yırttı, 'Babamın ne kadar alaycı olduğunu biliyorum, bir tanecik bile hata yapsam herkese gösterir,' diyor. Katenka her zamanki gibi sevimli, Mimi de her zamanki gibi iyi ve sıkıcı.

Artık biraz da ciddi şeylerden söz edelim: Bu kış işlerinin iyi gitmediğini, Habarovka'dan gelen paraları alman gerekeceğini yazıyorsun. Bu konuda rızamı istemen garibime gitti doğrusu. Benim olan her şey, senin de değil mi zaten?

O kadar iyisin ki sevgilim, beni üzeceğinden korkarak işlerinin gerçek durumunu gizliyorsun; ama ben tahmin ediyorum: Doğru, çok fazla para kaybettin, sana yemin ederim, zerre kadar üzülmedim buna; bu nedenle eğer iş ancak bu şekilde düzelebilecekse lütfen bu parayı çok fazla düşünme ve kendine boş yere eziyet etme. Bağışla beni ama, çocuklar için senin kazancını bir yana bırak, mallarına dahi bel bağlamamaya alıştım ben. Kaybettiklerin beni ne kadar az üzüyorsa, kazandıkların da o kadar az sevindiriyor; sadece sevginin bir kısmını benden alan ve şimdi olduğu gibi acı gerçekleri söylemek zorunda bırakan o uğursuz kumar tutkun üzüyor beni, bunun bana ne kadar acı verdiğini Tanrı biliyor! Bir tek şey için, bizi... hayır, yoksulluktan koruması için değil (yoksulluk nedir ki?), çocukların korumak zorunda olduğum çıkarlarının bizimkilerle çatışacağı korkunç bir durumdan koruması için Tanrı'ya dua etmekten vazgeçmiyorum. Tanrı, duamı şimdiye dek gerçekleştirdi: Sen bu çizgiyi geçmedin, bu çizgiden sonra artık bize değil, çocuklarımıza ait olan malımızı mülkümüzü ya gözden çıkartmak zorunda kalacağız, ya da... düşünmesi bile insanı korkutuyor, ama bu korkunç felaket bizi hep tehdit ediyor. Evet, bu, Tanrı'nın ikimize verdiği ağır bir ceza!

Çocuklarla ilgili bir şey daha yazıyor ve o eski tartışmamıza dönüyorsun: Onları yatılı bir okula vermek için rızamı istiyorsun. Bu tür eğitime karşı olduğumu biliyorsun...

Bilmiyorum benimle aynı fikirde misin sevgilim, ama ne olursa olsun sana yalvarıyorum, beni seviyorsan, ben hayatta olduğum sürece ve eğer Tanrı bizi ayırmayı daha uygun görürse ölümümden sonra bunun asla olmayacağına söz ver.

İşlerimiz için Petersburg'a gitmen gerekeceğini yazıyorsun. İsa seninle olsun sevgilim, git ve çabuk dön. Sensiz hepimiz ne kadar mahzun oluruz! İlkbahar harika: Balkon kapısını çıkarttılar, limonluğa giden yol dört gün önce tamamen kuruydu, şeftali ağaçları çiçekler içinde, birkaç yerde kar kaldı ancak, kırlangıçlar geldi, bugün de Lyuboçka baharın ilk çiçeklerini getirdi bana. Doktor üç gün falan sonra tamamen iyileşeceğimi, temiz hava alabileceğimi, nisan güneşinde ısınabileceğimi söylüyor. Hoşça kal sevgilim, ne benim hastalığım, ne de kaybettiğin paralar için kaygılanma lütfen; işlerini bir an önce bitir ve yazı geçirmek üzere çocuklarla birlikte yanımıza gel. Yaz için harika planlar yapıyorum, bu planları gerçekleştirmek için tek eksik sensin."

Mektubun daha sonraki bölümü, başka bir kâğıt parçasına sıkışık, düzgün olmayan bir yazıyla Fransızca yazılmıştı. Sözcüğü sözcüğüne çeviriyorum:

"Hastalığımla ilgili yazdıklarıma inanma; ne derece ciddi bir hastalık olduğundan hiç kimsenin kuşkusu yok. Ben tek bir şey biliyorum, artık yataktan kalkamayacağım. Bir dakika bile kaybetme, hemen gel, çocukları da getir. Belki bir kez daha sana sarılabilir, çocukları kutsayabilirim: Bu, benim son dileğim. Sana ne kadar korkunç bir darbe indirdiğimi biliyorum, ama nasılsa er ya da geç benden ya da başkalarından duyacaktın; bu felaketi Tanrı'nın merhametini umut ederek ve metanetle atlatmaya çalışalım. Onun isteğine boyun eğelim.

Yazdıklarımın hasta bir hayalgücünün sayıklamaları olduğunu düşünme; tersine, şu anda düşüncelerim son derece berrak ve son derece sakinim. Bunların hasta bir ruhun düzmece, karanlık sezgileri olabileceği umuduyla kendini avutma. Hayır, hissediyorum, biliyorum, –biliyorum çünkü Tanrı, bunu bana bildirmeyi uygun gördü,– yaşayacak çok az zamanım kaldı.

Sana ve çocuklara olan sevgim, yaşamla birlikte sona erecek mi? Bunun olanaksız olduğunu anladım. Var olmaması halinde yaşadığımı anlayamayacağım bu duyguyu, onun bir gün gelip de yok olabileceğini düşünemeyecek kadar güçlü hissediyorum şu anda. Ruhum, size olan sevgim olmadan var olamaz: Onun sonsuza dek var olacağını biliyorum, çünkü benim size olan sevgim gibi bir duygu, eğer bir gün sona erecek olsaydı hiç doğmazdı.

Sizinle birlikte olmayacağım, ama kesinlikle eminim ki, sevgim sizleri hiçbir zaman bırakmayacak. Bu düşünce yüreğime o kadar büyük bir sevinç veriyor ki, yaklaşan ölümü sakin ve korkusuz bekliyorum.

Sakinim ve Tanrı biliyor ki, ölüme her zaman daha iyi bir yaşama geçiş olarak bakmışımdır, şimdi de öyle bakıyorum; fakat neden gözyaşlarına boğuluyorum?.. Çocukları sevgili annelerinden neden yoksun bırakmalı? Sana neden bu kadar ağır, bu kadar ani bir darbe indirmeli? Sizlerin sevgisi yaşamı benim için sonsuz bir mutluluk haline getirmişken neden ölmeliyim?

Ama Tanrı'nın dediği olur.

Gözyaşlarından artık yazamıyorum. Belki seni göremeyeceğim. Benim çok değerli dostum, bu yaşamda bana tattırdığın tüm mutluluklar için sana teşekkür ederim; orada Tanrı'dan seni ödüllendirmesini isteyeceğim. Elveda sevgilim; unutma, ben olmayacağım ama sevgim seni hiçbir zaman, hiçbir yerde bırakmayacak. Elveda Volodya, meleğim, elveda küçük oğlum, Nikolenka'm.

Bir gün beni unuturlar mı acaba?!"

Bu mektuba Mimi'nin şu Fransızca notu eklenmişti:

"Size sözünü ettiği üzücü sezgiler, doktorun sözleriyle tamamen doğrulandı. Dün akşam bu mektubun hemen postaya verilmesini emretmişti. Bunu sayıklama halinde söylediğini düşünerek bu sabahı bekledim ve mektubu açmaya karar verdim. Tam açmıştım ki, Natalya Nikolayevna, bana mektubu ne yaptığımı sordu ve gönderilmediyse yakmamı emretti. Hep mektuptan, bu mektubun sizi öldüreceğinden söz ediyor. Bizi bırakıp gitmeden bu meleği görmek istiyorsanız, yolculuğunuzu geciktirmeyin. Bu karalama için bağışlayın. Üç gecedir uyumadım. Onu ne kadar sevdiğimi bilirsiniz!"

11 Nisan gecesini annemin yatak odasında geçirmiş olan Natalya Savişna, mamanın, mektubun birinci kısmını yazdıktan sonra yanındaki sehpanın üzerine koyduğunu ve uykuya daldığını bana şöyle anlattı:

— İtiraf edeyim, –dedi Natalya Savişna,– koltukta uyukluyordum, ördüğüm çorap elimden düşmüştü. Saat bir gibi, uykunun arasında onun konuştuğunu duyar gibi oldum, gözlerimi açıp baktım: Gözümün nuru, yatağın üzerinde oturmuş, kollarını şöyle kavuşturmuş, gözyaşları sel gibi akıyor. "Demek her şey bitti?" dedi sadece ve elleriyle yüzünü örttü. Yerimden fırladım, "Neyiniz var?" diye sordum. "Ah, Natalya Savişna, demin kimi gördüm bir bilseniz." Ne kadar sorsam da bir daha bir şey söylemedi, sadece sehpayı çekmemi emretti, bir şeyler daha yazdı, mektubu yanında kapatıp mühürlememi ve hemen yollamamı istedi. Sonra her şey gittikçe kötüleşti.

XXVI. Bölüm
Köyde Bizi Ne Bekliyordu?

Nisanın on sekizinde Petrovskoye'de evimizin kapısında arabadan indik. Moskova'dan hareket ederken babam düşünceliydi, Volodya "Maman hasta mı?" diye sorduğunda üzüntü içinde ona bakmış ve hiçbir şey söylemeden evet anlamında başını sallamıştı. Yolculuk sırasında fark edilir şekilde rahatlamıştı; ama eve yaklaştıkça yüzü giderek daha kederli bir ifade alıyordu, arabadan indiğinde koşmaktan soluk soluğa kalmış Foka'ya "Natalya Nikolayevna nerede?" diye sorduğu sırada sesi titriyordu ve gözlerinde yaşlar vardı. İyi yürekli ihtiyar Foka, göz ucuyla bize bakıp, bakışlarını yere indirdi ve antrenin kapısını açarken başını arkaya çevirip:

— Altı gündür yataktan çıkmıyorlar, –diye yanıt verdi.

Sonradan öğrendiğime göre, mamanın hastalandığı günden başlayarak durmadan acı acı ulumuş olan Milka, babama doğru neşeyle koşup, üzerine atlıyor, inliyor, ellerini yalıyordu; fakat babam onu itip konuk odasına, oradan da kapısı doğrudan yatak odasına açılan oturma odasına geçti. Vücut hareketlerinden anlaşıldığına göre, yatak odasına yaklaştıkça huzursuzluğu gözle görülür şekilde artıyordu: Oturma odasına girerken parmaklarının ucuna basarak yü-

rüyor, zor soluk alıyordu; kapalı kapının kolunu tutmadan önce haç çıkardı. Bu sırada saçları taranmamış, ağlamaktan gözleri şişmiş Mimi koridordan koşarak geldi. "Ah, Pyotr Aleksandroviç!" dedi fısıltıyla. Yüzünde gerçek bir umutsuzluk ifadesi vardı. Sonra babamın kapının kolunu çevirdiğini fark edip, duyulur duyulmaz bir sesle, "Buradan geçilemiyor, giriş hizmetçi odasından," diye ekledi.

Of, bütün bunlar, korkunç bir önseziyle derin bir üzüntü yaşanacağını gösteren çocuk hayalime ne kadar ağır geliyordu!

Hizmetçi odasına gittik; koridorda mimikleriyle bizi hep güldüren aptal Akim'le karşılaştık, ama o anda Akim bana hiç gülünç görünmediği gibi, onun anlamsız ve ilgisiz yüzü kadar canımı yakan hiçbir şey olmamıştı. Hizmetçi odasında işlerinin başında oturan iki kız, yüzlerinde beni dehşete düşüren kederli bir ifadeyle bizi selamlamak için yerlerinden doğruldular. Bir de Mimi'nin odasından geçtikten sonra babam yatak odasının kapısını açtı ve içeri girdik. Kapının sağında üzerlerine şal asılmış iki pencere vardı; pencerelerden birinin önünde Natalya Savişna oturuyordu, gözlüğünü burnunun ucuna indirmiş çorap örüyordu. Her zaman yaptığı gibi bizi öpmedi, sadece yerinden hafifçe doğruldu, gözlüğünün üstünden bize baktı, gözlerinden dolu tanesi gibi yaşlar döküldü. Herkesin son derece sakinken bizi görür görmez ağlamaya başlaması hiç hoşuma gitmemişti.

Kapının solunda paravanalar, paravanaların arkasında küçük bir masa, küçük bir ilaç dolabı ve doktorun uyukladığı büyük bir koltuk vardı; karyolanın yanında beyaz bir sabahlık giymiş, çok açık sarı saçlı, olağanüstü güzellikte genç bir kız ayakta duruyordu. Genç kız kollarını biraz sıvamış, o anda göremediğim mamanın başına buz koyuyordu.

Mamanın mektupta sözünü ettiği ve sonradan tüm ailemizin yaşamında çok önemli bir rol oynamış olan la belle Flamande'dı bu genç kız. Biz içeri girer girmez kız,

bir elini mamanın başından kaldırdı ve sabahlığının göğüs kısmındaki kıvrımları düzeltti, sonra fısıltıyla "Kendinden geçti," dedi.

O anda büyük bir üzüntü içindeydim, ama istemesem de bütün ayrıntıları fark ediyordum. Oda hemen hemen karanlıktı, sıcaktı ve birbirine karışmış nane, kolonya, papatya ve lokman ruhu kokuları duyuluyordu. Koku beni o kadar etkilemişti ki, bu kokuyu yalnızca duyduğumda değil, anımsadığımda bile belleğim beni hemen bu karanlık, havası insanı boğan odaya götürür ve o korkunç anın en küçük ayrıntılarını yeniden gözümün önüne getirir.

Mamanın gözleri açıktı, ama hiçbir şey görmüyordu... Ah, o korkunç bakışı asla unutmayacağım! O bakışta ne büyük acılar vardı!..

Bizi dışarı çıkardılar.

Daha sonra Natalya Savişna'ya annemin son dakikalarını sorduğumda bana şunları söyledi:

— Sizi dışarı çıkardıktan sonra uzun bir süre daha çırpındı gözümün nuru, sanki şurasına bastıran bir şey vardı; sonra başını yastıktan indirdi ve uyuklamaya başladı, öyle sakin, öyle sessiz, tıpkı gökten inmiş bir melek gibi. İçeceğini neden getirmediklerine bakmak için dışarı çıkmıştım, geri geldiğimde canım, çevresindeki her şeyi sağa sola atmış, işaret ederek babacığınızı yanına çağırdı; babanız üzerine eğildi, ama herhalde artık söylemek istediği şeyi söylemeye gücü yetmediğinden sadece dudaklarını açıp tekrar "Tanrım! Tanrım! Çocuklar! Çocuklar!" diye inlemeye başladı. Ben bir koşu gidip sizi getirmek istedim, ama İvan Vasilyeviç durdurdu, "Bu onu daha çok heyecanlandırır, gerek yok çağırma," dedi. Sonra sadece elini kaldırıp indirebildi. Bu hareketle ne demek istiyordu Tanrı bilir. Ben sizi uzaktan kutsadığını sanıyorum; kaçınılmaz sonun öncesinde çocuklarını görmeyi Tanrı nasip etmemiş demek ki. Gözümün nuru sonra biraz doğruldu, kollarını şöyle yaptı ve birden

konuşmaya başladı. Aklıma getirmekten bile korktuğum bir sesle "Yüce Meryem, onları bırakma!..." diyordu. Artık sancı tam yüreğinin altına yaklaşmıştı, zavallıcığın korkunç acılar içinde olduğu gözlerinden belliydi; yastığın üzerine düştü, çarşafa dişlerini geçirdi; aman Tanrım, gözyaşları nasıl oluk oluk akıyordu.

— Ya sonra? –diye sordum.

Natalya Savişna artık konuşamıyordu, arkasını dönmüş, acı acı ağlıyordu.

Maman korkunç acılar içinde ölmüştü.

XXVII. Bölüm
Acı

Ertesi gün, akşam geç vakit bir kez daha bakmak istedim ona; elimde olmadan duyduğum korkuyu yenip sessizce kapıyı açtım ve parmaklarımın ucuna basarak salona girdim.

Tabut, odanın ortasında, masanın üstünde duruyordu, tabutun çevresinde yüksek, gümüş şamdanlardaki mumlar is çıkararak yanıyordu; uzak bir köşede bir din adamı oturmuş, sakin, tekdüze bir sesle Zebur okuyordu.

Kapının önünde dikilmiş, bakıyordum; fakat gözlerim ağlamaktan o kadar şişmiş, sinirlerim de o kadar bozuktu ki, hiçbir şey seçemiyordum; her şey tuhaf bir şekilde birbirine karışıyordu: ışık, simli kumaş, kadife, büyük şamdanlar, kenarları dantelli pembe yastık, çelenk, kurdeleli başlık ve balmumu renginde şeffaf bir şey daha. Yüzünü görmek için bir sandalyenin üzerine çıktım, ama yüzün bulunduğu yerde yine aynı soluk sarımsı şeffaf şeyi gördüm. Bunun onun yüzü olduğuna inanamıyordum. Daha dikkatli bakınca bu yüzde bildik, sevimli çizgileri yavaş yavaş tanımaya başladım. Bunun o olduğundan emin olduğumda korkudan irkildim, ama kapalı olan gözleri neden bu kadar içine çökmüştü? Bu korkunç solgunluğun ve bir yanağında, saydam derisinin altındaki siyahımsı lekenin nedeni neydi? Yüzünün ifadesi neden bu kadar sert, bu kadar soğuktu? Dudakları neden bu

kadar solgundu, neden bu kadar güzel kıvrılmış, bu kadar kibirli duruyordu ve neden ona baktığımda sırtımda ve saçlarımda soğuk bir titreme dolaşacak kadar bu dünyaya ait olmayan bir huzur ifade ediyordu?

Bakıyordum ve anlaşılmaz, karşı konulmaz bir gücün gözlerimi bu yüze doğru çektiğini hissediyordum. Gözlerimi ondan ayıramıyordum, hayalgücüm ise bana yaşamla, mutlulukla dolu tablolar çiziyordu. Önümde yatan ve anılarımla hiçbir ortak yanı olmayan bir şeye bakar gibi anlamsızca baktığım ölü bedenin o olduğunu unutuyordum. Onu kâh canlı, kâh neşeli, kâh gülümserken hayal ediyordum; sonra birden gözlerimin üzerinde durduğu solgun yüzündeki bir çizgi beni allak bullak ediyordu: Korkunç gerçek aklıma geliyordu, ürperiyordum, ama bakmaktan vazgeçmiyordum. Gerçeğin yerini yeniden hayaller alıyordu, sonra gerçek bilinci yine hayalleri yıkıyordu. Sonunda hayalgücüm yoruldu, beni aldatmayı bıraktı; gerçek bilinci de yok oldu ve tamamen kendimden geçtim. Ne kadar zaman bu durumda kaldığımı bilmiyorum, bunun ne olduğunu bilmiyorum; sadece bir süreliğine varlık bilincimi yitirdiğimi ve bir tür yüce, açıklanamayan hoş ve hüzünlü bir haz duyduğumu biliyorum.

Belki de onun güzel ruhu, daha iyi bir dünyaya uçup giderken bizi bıraktığı bu dünyaya kederle bakmış; benim üzüntümü görmüş, üzüntüme acımış ve beni teselli etmek, kutsamak için sevginin kanatlarında, göksel bir acıma gülümsemesiyle yeryüzüne inmişti.

Kapı gıcırdadı ve Zebur okumakta olan papazın yerini almak için başka bir papaz içeri girdi. Bu gürültü beni uyandırdı ve aklıma gelen ilk düşünce, ağlamadığımdan ve sandalyenin tepesinde hiç de duygusal olmayan bir pozda dikildiğimden papazın beni, acıdığı ya da merak ettiği için sandalyeye çıkmış duygusuz bir çocuk olarak gördüğü düşüncesiydi: Haç çıkardım, eğildim ve ağlamaya başladım.

Şimdi izlenimlerimi anımsarken bir tek kendimden geçtiğim o anın gerçekten acı bir an olduğunu düşünüyorum. Definden önce ve sonra hep ağlıyordum, üzgündüm, ama bu üzüntü aklıma geldikçe utanıyorum, çünkü bu duyguya her zaman bir tür onurlu davranma duygusu, yani kâh herkesten daha çok üzgün olduğumu gösterme isteği, kâh başkalarının üzerinde nasıl bir etki bırakacağım kaygısı, kâh beni Mimi'nin başlığı ve oradakilerin yüzleri üzerine gözlemler yapmaya zorlayan amaçsız merak karışıyordu. Üzüntü tek hissettiğim duygu olmadığı için kendimden nefret ediyor ve diğer duyguları gizlemeye çalışıyordum: Bu yüzden benim üzüntüm içten de değildi, doğal da değildi. Üstelik, mutsuz bir insan olarak mutsuzluk bilinci uyandırmaya çalıştığımı da bilerek bir tür haz duyuyordum ve bu bencil duygu, içimdeki gerçek kederi diğer duygulardan daha çok bastırıyordu.

O gece, büyük bir üzüntü sonrasında hep olduğu gibi, deliksiz ve rahat bir uyku çekip, kurumuş gözlerle ve yatışmış sinirlerle uyandım. Saat onda cenaze çıkarılmadan önceki ayine çağırdılar bizi. Oda, gözyaşları içinde hanımlarıyla vedalaşmaya gelmiş hizmetçiler ve köylülerle doluydu. Ayin sırasında ben yapılması gerekeni yapıyor, ağlıyor, haç çıkarıyor, yere eğiliyordum, ama dualarım içten değildi, oldukça da soğukkanlıydım; üzerime giydirdikleri yeni kısa frak koltuk altlarımdan çok sıktığı için aklım ona takılıyor, ne yapsam da pantolonumun dizlerini kirletmesem diye düşünüyor ve göz ucuyla orada bulunan insanlara bakıp gözlem yapıyordum. Babam tabutun başucunda duruyordu, bir mendil kadar beyazdı, gözyaşlarını zor tuttuğu belliydi. Siyah frak içindeki uzun boylu bedeni, soluk, anlamlı yüzü ve haç çıkarırken, elini yere koyarak eğilirken, papazın elinden mumu alırken ya da tabuta yaklaşırken yaptığı zarif ve kendinden emin hareketler her zamanki gibi son derece etkileyiciydi; nedenini bilmiyorum ama, özellikle bu dakikada böyle etkileyici gö-

rünebilmesi hoşuma gitmiyordu. Mimi, duvara dayanmıştı, ayaklarının üzerinde zor duruyor gibiydi; sırtındaki elbise buruşuktu ve tüy içindeydi, başlığı yana kaymıştı; şişmiş gözleri kıpkırmızıydı, başı titriyordu; insanın içini parçalayan bir sesle durmadan ağlıyor, sürekli olarak mendiliyle ve elleriyle yüzünü kapatıyordu. Bana sanki bunu, izleyenlere karşı yüzünü kapatarak sahte hıçkırıklarına bir an ara verip dinlenmek için yapıyormuş gibi geliyordu. Bir şey daha anımsadım, Mimi bir gün önce babama, mamanın ölümünün kendisi için katlanamayacağını düşündüğü korkunç bir darbe olduğunu, bu ölümün onu her şeyden yoksun bıraktığını, o meleğin (mamana böyle derdi) ölmeden önce kendisini unutmadığını, onun ve Katenka'nın geleceğini güvence altına alma isteğini açıkladığını söylemişti. Bunu anlatırken acı gözyaşları döküyordu, üzüntüsü belki de gerçekti, ama saf ve tam bir üzüntü değildi. Beyaz yas şeritli siyah bir elbise giymiş olan Lyuboçka, gözyaşlarından sırılsıklam bir halde başını öne eğmiş, arada bir tabuta bakıyordu ve bu sırada yüzü sadece çocukça bir korku ifadesi taşıyordu. Katenka, annesinin yanında dikiliyordu, yüzü süzülmekle birlikte her zamanki gibi pembeydi. Açık, içten bir yapısı olan Volodya'nın üzüntüsü de açık ve içtendi: Bazen sabit bakışlarını bir eşyaya dikmiş dalgın dalgın duruyor, bazen dudakları bir anda bükülmeye başlıyor, acele acele haç çıkarıyor, eğilerek secdeye varıyordu. Törende bulunan bütün yabancılar bana çekilmez geliyordu. Babama söyledikleri, annem için öbür dünyanın daha iyi olacağı, onun bu dünya için yaratılmadığı gibi teselli edici sözler içimde sıkıntı uyandırıyordu.

Annem hakkında konuşmaya, onun için ağlamaya ne hakları vardı? İçlerinden kimileri bizden söz ederken *öksüz* diyordu. Onlar söylemese sanki biz bilmiyor muyduk annesi olmayan çocuklara böyle dendiğini! Tıpkı evlenen bir genç kıza ilk kez *madame* demekte acele edildiği gibi bize de bu adı vermek hoşlarına gidiyordu herhalde.

Salonun uzak bir köşesinde, kamburu çıkmış yaşlı bir kadın açık duran büfe kapısının arkasında diz çökmüş, neredeyse gizlenmişti. Ellerini birleştirmiş, gözlerini göğe kaldırmış olan yaşlı kadın ağlamıyor, dua ediyordu. Ruhu Tanrı'ya kavuşmak istiyor, Tanrı'dan kendisini dünyada herkesten çok sevdiği insana kavuşturmasını rica ediyor, bunun yakında olacağını kesinlikle umuyordu.

"Kimin onu gerçekten sevdiği belli!" diye düşündüm ve kendimden utandım.

Ayin bitmişti; müteveffanın yüzü açıktı ve biz hariç ayine katılan herkes, peş peşe tabutun yanına yaklaşıyor, tabutu saygıyla öpüyordu.

Son kalanlardan bir köylü kadın, müteveffa ile vedalaşmak için yaklaştı. Kadının kucağında beş yaşında güzel bir kız çocuğu vardı. Çocuğunu da buraya getirmişti nedense. Bu sırada ben gözyaşlarımdan ıslanan mendilimi düşürmüş, onu yerden almak istiyordum; ama tam eğilmiştim ki, yüz yıl yaşasam asla unutmayacağım ve anımsadığımda tüm vücudumda soğuk bir ürpertinin dolaşacağı korku dolu, insanın içine işleyen müthiş bir çığlıkla allak bullak oldum. Başımı kaldırdım, o köylü kadın tabutun yanındaki taburenin üstünde dikiliyordu ve kollarını sallayarak, korkmuş yüzünü geriye atmış ve fal taşı gibi açılmış gözlerini müteveffanın yüzüne dikmiş, deli gibi, korkunç bir sesle çığlık atan küçük kızını kucağında zor zaptediyordu. Beni allak bullak eden bu sesten daha da korkunç olduğunu sandığım bir sesle haykırdım ve koşarak odadan kaçtım.

Buhur kokusuyla karışarak odayı doldurmuş olan o ağır kokunun nereden geldiğini de ancak o anda anladım; birkaç gün önce güzellikle, tatlılıkla dolu olan bir yüzün, dünyada her şeyden daha fazla sevdiğim bir yüzün korku uyandırabileceği düşüncesi de sanki bana acı gerçeği ilk kez gösteriyor, ruhumu umutsuzlukla dolduruyordu.

XXVIII. Bölüm
Son Hüzünlü Anılar

Maman artık yoktu, yaşamımız ise her zamanki gibi devam ediyordu: Aynı saatte, aynı odalarda uykuya yatıyor, aynı saatte uykudan kalkıyorduk; sabah çayı, akşam çayı, öğle yemeği, akşam yemeği, hepsi alışılmış zamanlarındaydı; masalar, sandalyeler aynı yerlerinde duruyordu; evde ve yaşam tarzımızda hiçbir şey değişmemişti; bir tek o yoktu...

Böylesi bir felaketten sonra her şeyin değişeceğini sanırdım; alışılmış, her zamanki yaşam tarzımız onun anısına hakaret gibi geliyor ve onun yokluğunu çok canlı olarak anımsatıyordu.

Toprağa vermeden bir gün önce, öğle yemeğini yedikten sonra uykum gelmiş ve yumuşacık kuştüyü yatağına yerleşip, sıcacık yorganına sarılmayı hayal ederek Natalya Savişna'nın odasına gitmiştim. İçeri girdiğimde Natalya Savişna yatağında yatıyor ve galiba uyuyordu; benim ayak seslerimi işitince doğruldu, sineklerden korunmak için başına örttüğü yün şalı attı ve başlığını düzelterek karyolanın kenarına oturdu.

Daha önceleri de öğle yemeğinden sonra onun odasına uyumaya gitmişliğim çok olduğu için neden geldiğimi tahmin etti ve yataktan kalkarak:

— Ne oldu? Dinlenmeye mi geldiniz gözümün nuru? Buyurun yatın, –dedi.

— Onu da nereden çıkardınız Natalya Savişna? –dedim elini tutarak.– Onun için değil... öylesine geldim... Siz de yoruldunuz, siz yatın en iyisi.

— Hayır canım, ben uykumu aldım, –dedi Natalya Savişna (üç gündür uyumadığını biliyordum).– Hem şimdi uykunun sırası değil, –diye ekledi derin bir iç çekerek.

Başımıza gelen felaket üzerine Natalya Savişna'yla biraz konuşmak istiyordum; onun içtenliğini, sevgisini bilirdim, bu yüzden de onunla birlikte ağlamak bana teselli verirdi.

Kısa bir süre sustuktan sonra yatağın üstüne oturarak:

— Natalya Savişna, bunu bekler miydiniz? –dedim.

Yaşlı kadın, bunu neden sorduğumu anlamamış olmalı ki, yüzüme şaşkınlıkla, merakla baktı.

— Kim bekler ki böyle bir şeyi? –dedim ben tekrar.

— Ah canım, –dedi Natalya Savişna bana şefkatle, merhametle bakarak,– beklemeyi bırak, şimdi bile aklım almıyor. Benim gibi yaşlı bir kadının yaşlı kemiklerini huzura erdirme zamanı çoktan geldi; ama yaşayıp neler görecekmişim daha: Anısı sonsuza dek yaşasın, yaşlı efendim, büyükbabanız Prens Nikolay Mihayloviç'i, iki erkek kardeşini, kız kardeşi Annuşka'yı, hepsini gömdüm, hepsi de benden daha gençti canım, işte şimdi de besbelli benim günahlarım o kadar çokmuş ki, ondan da çok yaşamam gerekti. Tanrı'nın yüce iradesi işte! Tanrı onu oraya layık bulduğu için aldı, Tanrı'ya iyiler gerekli orada.

Bu basit düşünce sevindirici bir etki yaptı üzerimde ve Natalya Savişna'ya daha da sokuldum. Kollarını göğsünde kavuşturup yukarı baktı; içeri çökmüş nemli gözleri çok büyük, ama sakin bir hüzün ifadesi taşıyordu. Bunca yıl bütün sevgisini üzerinde topladığı bir insandan Tanrı'nın onu kısa süreliğine ayırdığından emindi.

— Ya işte yavrum, daha dün ona dadılık ediyor, kundaklıyordum, o da bana Naşa diyordu. Koşarak yanıma gelir, minik kollarıyla sarılır, öpmeye başlar ve, "Naşacığım,

güzelciğim, hindiciğim," derdi. Bense takılır, şöyle derdim: "Yalan anacığım, beni sevmiyorsunuz siz; büyüyüp de kocaya varır varmaz Naşa'yı unutursunuz." Duraksardı, "Hayır," derdi, "Naşa'yı yanıma alamayacaksam evlenmeyim daha iyi; Naşa'yı asla bırakmam." Ama bırakıp gitti işte, beklemedi. O da beni severdi, toprağı bol olsun! Kimi sevmezdi ki zaten! Evet yavrum, anneciğinizi unutmak olanaksız; insan değil, göklerden inmiş bir melekti. Ruhu cennete gidince orada da sizi sevecek, sizin için sevinecek.

— Neden cennete gidince diyorsunuz, Natalya Savişna, –diye sordum,– bence zaten orada artık.

Natalya Savişna sesini alçaltıp, yatağın üzerinde bana biraz daha yaklaşarak:

— Hayır canım, onun ruhu şimdi burada, –dedi.

Sonra yukarıyı gösterdi. Neredeyse fısıldayarak konuşuyordu, konuşması öyle bir duyguyla ve inançla doluydu ki, elimde olmadan ben de gözlerimi yukarı kaldırmış, kornişlere bakıyor, bir şey arıyordum.

— Dini bütün bir insanın ruhu cennete gitmeden önce, kırk çileden geçer yavrum, kırk gün daha kendi evinde kalabilir...

Uzun süre bu şekilde konuştu. Öyle basit, öyle inandırıcı konuşuyordu ki, sanki kendi gözüyle gördüğü ve hiç kimsede en küçük bir kuşku uyandırmayacak en sıradan şeyleri anlatıyordu. Soluğumu tutmuş onu dinliyordum, söylediklerini pek iyi anlamasam da ona kesinlikle inanıyordum.

— Evet yavrum, o şimdi burada, bize bakıyor, belki de konuştuklarımızı dinliyor, –dedi Natalya Savişna.

Sonra başını eğip sustu. Dökülen gözyaşlarını silmek için mendilini alması gerekti; ayağa kalktı, yüzüme baktı ve heyecandan titreyen bir sesle şöyle dedi:

— İşte böylece Tanrı beni kendisine pek çok basamak yaklaştırdı. Burada benim yapacağım ne kaldı artık? Kimin için yaşayacağım? Kimi seveceğim?

— Bizi sevmiyor musunuz yoksa? –dedim sitemle ve gözyaşlarımı zor tutarak.

— Sizi nasıl sevdiğimi Tanrı biliyor gözümün nurları, ama annenizi sevdiğim kadar hiç kimseyi sevmedim, sevemem de.

Daha fazla konuşamadı, bana arkasını döndü, sesli sesli ağlamaya başladı.

Artık uyumayı düşünmüyordum; konuşmadan karşı karşıya oturuyor, ağlıyorduk.

Foka odaya girdi; durumumuzu fark edip herhalde bizi rahatsız etmek istemediğinden sessiz ve ürkek etrafa bakınarak kapıda duruyordu.

Natalya Savişna gözyaşlarını mendille silerken:

— Ne istiyorsun Foka? –diye sordu.

— Kutya* için bir buçuk funt** üzüm, dört funt şeker ve üç funt darı efendim.

— Hemen, hemen canım, –dedi Natalya Savişna, acele acele enfiye çekti ve hızlı, küçük adımlarla sandığa doğru gitti. Son derece önemli saydığı işini yapmaya koyulduğunda konuşmamızın yarattığı son hüzün izleri de yok olmuştu.

Şekeri çıkarıp el tartısında tartarken homurdanarak:

— Niye dört funt? –diyordu,– üç buçuk funt da yeter.

Sonra tartıdan birkaç parça şekeri geri aldı.

— Bu ne böyle, daha dün sekiz funt darı verdim, yine istiyorlar: Sen ne dersen de Foka Demidiç, darı vermiyorum. Şimdi evde bir koşuşturma var diye Vanka memnun, fark edilmeyeceğini sanıyor. Yo, beylerin iyiliği için buna göz yummam. Sekiz funt, görülmüş şey mi?

— Ben ne yapayım, efendim? Hepsinin harcandığını söylüyor.

— Hadi al bakalım, al!

---

* Geleneğe göre ölü gömüldükten sonra verilen yemekte yenen, pirinç, buğday gibi tahıllardan üzüm katılarak yapılan tatlı ve koyu lapa. (ç.n.)

** 409,5 gramlık ağırlık ölçüsü. (ç.n.)

Benimle konuşurkenki duygusallığından bu şekilde hırçınlığa ve küçük hesaplara geçivermesi şaşırtmıştı o zaman beni. Bu konuyu daha sonra düşününce ruhunda olup bitenlere karşın işiyle ilgilenmek için yeterince gücü olduğunu, alışkanlığın gücüyle de her zamanki işlerini yapabildiğini anladım. Üzüntü onu o kadar çok etkilemişti ki, başka, ilgisiz işlerle uğraşabileceğini gizlemeye gerek görmüyordu; hatta böyle bir düşüncenin akla gelebileceğini düşünemiyordu.

Kibir, gerçek üzüntüyle en bağdaşmayan duygudur. Bununla birlikte bu duygu insanın yapısına öyle işlemiştir ki, insan en büyük üzüntüyü çekerken bile onu çok ender olarak uzaklaştırabilir. Kederde kibirlilik, üzgün veya talihsiz ya da katıyürekli görünme isteğiyle ortaya konur ve itiraf edemediğimiz, ama hemen hemen hiçbir zaman, hatta en büyük bir üzüntüde bile bizi bırakmayan bu bayağı istekler, üzüntümüzü güçten, erdemden ve içtenlikten yoksun bırakır. Natalya Savişna da talihsizliğinden o kadar derin etkilenmişti ki, ruhunda tek bir istek kalmamıştı, sadece alışkanlık haline geldiği için yaşıyordu.

Foka'ya erzakları verdikten ve kilise görevlilerini ağırlamak için börek yapılması gerektiğini anımsattıktan sonra onu gönderdi, eline ördüğü çorabı alıp tekrar yanıma oturdu.

Yine aynı konuda konuşmaya başladık, bir kez daha ağladık, bir kez daha gözyaşlarımızı sildik.

Natalya Savişna'yla sohbetlerimiz her gün tekrarlanıyordu; onun sessiz gözyaşları, sakin, dindar konuşmaları beni avutuyor, rahatlatıyordu.

Ama kısa bir süre sonra ayrıldık: Defin töreninden üç gün sonra evcek Moskova'ya gittik, bir daha da onu görmek nasip olmadı bana.

Büyükannem korkunç haberi bizim gelişimizle öğrendi. Üzüntüsü çok büyüktü. Bizi yanına bırakmadılar, çünkü bütün bir hafta boyunca kendinde değildi, hiçbir ilaç almak istemediği gibi, kimseyle konuşmadığı, uyumadığı ve hiçbir

şey yemediği için doktorlar yaşamından endişe ediyorlardı. Bazen odada, koltuğunda tek başına otururken ansızın gülmeye, biraz sonra gözlerinden yaş akmadan hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlıyor, çırpınıyor ve kudurmuş gibi bir sesle, anlamsız, korkunç sözler haykırıyordu. Bu, onu sarsan ilk büyük acıydı, bu acı onu umutsuzluğa itmişti. Başına gelen talihsizlik için birini suçlaması gerekiyordu ve korkunç sözler söylüyor, olağanüstü bir güçle birisini tehdit ediyor, koltuğundan fırlıyor, hızlı, geniş adımlarla odada dolaşıyor, sonra kendinden geçiyor, yığılıp kalıyordu.

Bir keresinde odasına girmiştim: Her zamanki gibi koltuğunda oturuyor ve sakin görünüyordu; ama bakışları beni şaşırtmıştı. Gözleri iri iri açılmıştı, ama nereye baktığı belli değildi; doğruca bana bakıyor, ama galiba görmüyordu. Yavaş yavaş dudaklarında bir gülümseme belirdi ve dokunaklı, tatlı bir sesle konuşmaya başladı: "Buraya gel canım, yaklaş meleğim." Bana söylediğini düşündüm ve yaklaştım, ama onun baktığı ben değildim. "Ah, bir bilsen canım, ne kadar acı çektim, şimdi geldiğin için ne kadar sevinçliyim..." Annemi gördüğünü hayal ettiğini anlayıp durdum. "Oysa senin yok olduğunu söylemişlerdi," diye devam etti kaşlarını çatarak, "Saçma! Benden önce ölebilir misin hiç?" sonra korkunç, isterik bir kahkahayla gülmeye başladı.

Ancak çok güçlü sevebilen insanlar, çok güçlü üzüntüler de yaşayabilirler; fakat bu sevme ihtiyacı üzüntüye karşı koymalarını sağlar ve onları iyileştirir. Bu yüzden insanın ruhsal yapısı fiziksel yapısından daha canlıdır. Üzüntü hiçbir zaman insanı öldürmez.

Bir hafta sonra büyükannem artık ağlayabiliyordu ve daha iyiydi. Kendine geldiğinde ilk düşüncesi biz olduk, bize olan sevgisi artmıştı. Koltuğunun yanından ayrılmıyorduk; sessizce ağlıyordu, mamandan söz ediyor, tatlı tatlı bizi okşuyordu.

Hiç kimse, büyükannemin üzüntüsüne bakarak onun bu üzüntüyü abarttığını düşünemezdi. Bu üzüntünün ifade bi-

çimleri çok güçlü ve dokunaklıydı; nedenini bilmiyorum ama ben Natalya Savişna'ya daha çok acıyordum ve hiç kimsenin mamana bu saf ve sevgi dolu kadın kadar içten, onun kadar temiz bir sevgi ve merhamet duymadığından hâlâ eminim.

Annemin ölümüyle benim için mutlu çocukluk dönemi sona erdi ve yeni bir dönem, ilkgençlik dönemi başladı; ancak hassas bir insan olmamda, bu yönde gelişmemde o kadar büyük ve yararlı bir etkisi olmasına karşın bir daha hiç görmediğim Natalya Savişna'yla ilgili anılarım ilk döneme ait olduğundan, onunla ve ölümüyle ilgili birkaç söz daha söyleyeceğim.

Köyde kalanların sonradan bana anlattıklarına göre, bizim gidişimizden sonra Natalya Savişna'nın işsizlikten canı çok sıkılmış. Bütün sandıklar hâlâ onun elinde olduğu, bu sandıkları durmadan karıştırdığı, eşyaları birinden alıp öbürüne koyduğu, çıkarıp astığı, açıp serdiği halde çocukluğundan beri alıştığı, beylerin yaşadığı o köy evinin gürültüsünün ve koşuşturmacasının eksikliğini duymuş. Üzüntü, yaşam tarzının değişmesi ve yapacak işinin olmaması, yatkın olduğu yaşlılık hastalığını kısa sürede ilerletmiş. Annemin ölümünden tam bir yıl sonra vücudu su toplamış ve yatağa düşmüş.

Natalya Savişna'nın Petrovskoye'deki büyük ve boş evde hiçbir akrabası ve dostu olmadan tek başına yaşaması zor, ölümü ise daha da zor olmuştur sanırım. Evdeki herkes Natalya Savişna'yı sever ve sayardı; ama o, hiç kimseyle dostluk kurmaz, bununla da övünürdü. Beylerinin güvenini kazanmış, içleri her türden eşyayla dolu o kadar çok sandığı elinde bulunduran bir kâhya olarak, herhangi biriyle kuracağı dostluğun mutlaka adam kayırmasına ve suç sayılabilecek şeyleri hoş görmesine yol açacağını zannederdi; bu yüzden ya da belki diğer hizmetçilerle hiçbir ortak yönü olmadığından herkesten uzak durur ve bu evde ne vaftiz babam, ne de dünürüm var deyip, beylerin iyiliğini gözeterek hiç kimseye göz yummayacağını söylerdi.

İçten bir duayla duygularını Tanrı'ya açarak teselli arar ve bulurdu; fakat bazen, hepimizin yaşadığı, insan için en iyi teselliyi gözyaşlarının ve canlı bir varlığın göstereceği ilginin verdiği zayıflık anlarında, sarı gözlerini kendisine dikip, ellerini yalayan küçük köpeğini yatağına alır, onunla konuşur, köpeği okşayarak sessizce ağlarmış. Köpek acı acı ulumaya başlayınca onu sakinleştirmeye çalışır ve, "Yeter, sen olmasan da yakında öleceğimi biliyorum," dermiş.

Ölümünden bir ay önce sandığından beyaz patiska, beyaz tülbent ve pembe kurdeleler çıkartmış; yanındaki kızın yardımıyla kendisine beyaz bir elbise, bir de başlık dikmiş ve cenaze töreni için gerekli olan her şeyi en küçük ayrıntısına kadar ayarlamış. Beylerin sandıklarını da düzenlemiş ve çok anlaşılır bir listeyle sandıkları kilerci kadına teslim etmiş; sonra bir zamanlar büyükannemin ona armağan ettiği iki ipek elbiseyle eski bir şalı, tamamen onun mülkiyetine verilmiş büyükbabamın sırmalı asker üniformasını çıkartmış. Gösterdiği özen sayesinde üniformanın dikişleri ve sırmaları son derece yeniymiş, çuha kumaşını güve bile yememiş.

Ölmeden önce bu elbiselerden birini –pembe olanı– sabahlık ya da geniş bir giysi yapılmak üzere Volodya'ya, kareli olan koyu kahverengiyi aynı amaçla bana, şalı da Lyuboçka'ya vermek istediğini söylemiş. Üniformayı, içimizden ilk subay olana vasiyet etmiş. Gömülmesi ve ayini için ayırdığı kırk ruble hariç geri kalan bütün malını ve parasını erkek kardeşine bırakmış. Uzun zaman önce kölelikten azat edilen kardeşi uzak bir vilayette yaşıyor ve çok sefil bir yaşam sürüyordu; bu yüzden sağken erkek kardeşiyle hiç ilişkisi olmamıştı.

Natalya Savişna'nın kardeşi mirası almaya geldiğinde ve müteveffanın tüm mal varlığının kâğıt para olarak yirmi beş ruble olduğu ortaya çıktığında buna inanmak istememiş ve zengin bir evde altmış beş yıl yaşayan, her şey elinin altında olan, bütün ömrünü cimrilik ederek geçiren ve her paçavra-

nın üstüne titreyen yaşlı bir kadının hiçbir şey bırakmamasının olanaksız olduğunu söylemiş. Ama durum gerçekten böyleymiş.

Natalya Savişna iki ay hasta yatmış ve çektiği acılara gerçek bir Hristiyan sabrıyla katlanmış: Söylenmiyor, sızlanmıyor, sadece alışık olduğu üzere durmadan Tanrı'yı anıyormuş. Ölmeden bir saat önce sessiz bir sevinçle günah çıkartmış, şarap-ekmek yemiş ve vücuduna kutsal yağ sürdürmüş.

Neden olmuş olabileceği kırgınlıklar için tüm ev halkından af dilemiş ve günah çıkardığı kendi papazı Peder Vasiliy'den yaptığımız iyilikler için bizlere nasıl teşekkür edeceğini bilemediğini ve eğer bir aptallık edip birimizi kırdıysa onu bağışlamamızı rica ettiğini, "ama hiçbir zaman hırsız olmadığını, beylerin bir tek çöpünü bile kendisine mal etmediğini" iletmesini istemiş. Bu, kendisinde değerli bulduğu tek nitelikti.

Diktiği sabahlığı ve başlığı giyip, dirseklerini yastığa dayadıktan sonra en son dakikaya kadar papazla konuşmaya devam etmiş, yoksullara hiçbir şey bırakmadığını anımsamış, on ruble çıkartmış ve papazdan bu parayı kilisede dağıtmasını rica etmiş; sonra haç çıkartmış, yatmış ve yüzünde sevinçli bir gülümsemeyle Tanrı'nın adlarını sayarak son nefesini vermiş.

Yaşamı yazıklanmadan terk etmiş, ölümden korkmamış ve onu bir nimet saymış. Bu sık sık söylenir ama gerçekte ne kadar ender olur! Natalya Savişna ölümden korkmayabilirdi, çünkü o, sarsılmaz bir inançla ve İncil'in emirlerini yerine getirmiş olarak ölüyordu. Bütün yaşamı karşılıksız, tertemiz bir sevgi ve özveri demekti.

İnançları daha yüksek olsaydı, yaşamı daha yüksek bir amaca yönelseydi, bu temiz ruh sevgi ve hayranlığı daha mı çok hak ederdi?

Yazıklanmadan ve korkmadan ölerek yaşamdaki en iyi, en yüce işi yapmış oldu.

İsteğine uyarak onu annemin mezarının üzerine yapılmış olan şapelin yakınına gömmüşler. Altında yattığı, ısırgan otları ve dulavrat otlarıyla kaplı tümseğin etrafı siyah bir parmaklıkla çevrilidir ve ben şapelden çıkınca bu parmaklığın yanına gidip eğilerek selam vermeyi hiç unutmam.

Bazen şapelle bu siyah parmaklık arasında sessizce dururum. Ruhumda birden acı anılar canlanır. Alınyazısı, onlara sonsuza dek üzüleyim diye mi beni bu iki varlıkla birleştirdi acaba diye düşünürüm.

Lev Nikolayeviç Tolstoy (1828-1910): Anna Karenina, Savaş ve Barış, Diriliş*'in büyük yazarı, yaşamının son otuz yılında kendini insan, aile, din, devlet, toplum, özgürlük, boyun eğme, başkaldırma, sanat ve estetik konularında kuramsal çalışmalara da verdi. Bu dönemde yazdığı roman ve öykülerinde yıllarca üzerinde düşündüğü insanlık sorunlarını edebi bir kurguyla ele aldı. Tolstoy'un yarı otobiyografik denebilecek üçlemesinin ilk kitabı olan* Çocukluk, *ilk kez 1852 yılında* Sovremennik *dergisinde yayımlandı. Sade kurgusu, samimi, çarpıcı anlatımıyla okurlar arasında olduğu kadar dönemin edebiyatçıları arasında da büyük ilgi gördü.* Çocukluk, *dünyanın en büyük yazarlarından birinin doğuşunu müjdeleyen ilk eserdir, üçlemenin diğer kitapları* İlkgençlik *ve* Gençlik *de Hasan Âli Yücel Klasikler Dizisi'nde yayımlanacak.*

Ayşe Hacıhasanoğlu (1952): DTCF Rus Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirdi. Bir süre SSCB Büyükelçiliği Basın Bürosu'nda çevirmen olarak çalıştı. Edebiyat ve sosyal bilimler alanında çeviriler yaptı. Dostoyevski, Tolstoy, Gorki, Bagirov eserlerini Türkçeye kazandırdığı yazarlar arasında yer almaktadır.

9 786053 322085

KDV dahil fiyatı